n. 1

EX LIBRIS XXIII
COMMENTARIORVM
IN VETERA IMPERATORVM ROMANORVM NVMISMATA
AENEAE VICI
LIBER PRIMVS

VENETIIS
M·D·LXII·

Cum priuilegijs

AENEAE
VICI

C·IVLIVS
CAESAR
DICTATOR
PERP·

AD PIVM IIII. PONT. MAX.

IN LIB. COMMENTARIORVM

IN C. IVLI CAESARIS NVMISMATA

AENEAE VICI

PRAEFATIO.

ETERVM maiorum nostrorum Beatiss. Pater, Pie Pont. Max. eximium consilium, prope diuina prudentia fuit. hoc cum ex alijs rebus multis aperte perspici potest, in quibus cum magna hominum vtilitate suæ illi magnitudinem sapientiæ declararunt, tum vero ex eo præcipue, quòd ad inflãmandos honestatis studio mortalium animos tam multa & tam præclara pepererunt, vt ea in hunc vsque diem ad similem laudem nostras facile excitare mentes posśint. Quo in genere non solum statuæ, obelisci, columnæ, sepulchra, & cetera eiusmodi fuerunt, quæ ad famam virtutis eorum, qui generi humano iustitia, ac fortitudine sua viuentes consuluissent, post mortem propagandam esse comparata cernimus; sed etiam ærei, argentei, atque aurei nũmi. in quibus

partim eminentem eius, quem ſibi honore illo afficiendum ſuſcepiſſent, effigiem expreſſerunt, partim etiam hiſtoriam aliquam ad eiuſdem res geſtas, moresq́; pertinentem, quibuſdam obſcurioribus, quaſi Aegyptiorum hieroglyphicis, effinxerunt. Quo genere honoris primum apud Romanos C. Cæſarem Dictatorem, atque inde alios eius exemplo imperatores conſtat eſſe ornatos. Me autem, cum ab ineunte ætate ueteri Romanorum memoriæ deditus eſſem, in primis hæc doctrinæ ratio delectauit, vt obſcuram præ ceteris, ac uariam nũmorum ueterum interpretationem, quoad poſſem memoria, ac notitia comprehenderem. Itaque cum infinitum prope eorum numerum ex omnibus Europæ partibus mihi paraſſem, atque in hac cognitione multorum annorum ætatem atq; operã conſumpſiſſem, nihil tandẽ me ab hominũ utilitate, cuius optimus quisq; maxime rationẽ habere debet alienũ, facturum ſum arbitratus, ſi, doctorum hominum exemplo, quorum hac ætate ad Romanarum rerum memoriam renouandam uidebam ingenia exarſiſſe, Cæſarum unius, & quinquaginta nummis exponẽdis illorum temporum hiſtoriam in tres, ac uiginti libros incluſam, in uulgus ederem. Ex ijs primus eſt, quo C. Cæſaris Dictatoris nummos, quos uiderim, omnes ſum complexus, ut non eos ſolum mea interpretatione planiores fecerim, ſed etiam mea manu è ueteribus nummis expreſſerim. Nam cum ego in omni antiquitatis genere, ubicunq; pictura ad referendã imagines requiritur, multa quotidie inſciẽter & abſurde cõ

mitti

mitti animaduerterẽ, quia non, cuius ingenio rerum antiquarum imagines exponerentur, eiusdem quoq; manu pingerentur, ac sæpe incidere, ut longe aliter, ac res esset, imitatione rudis artifex redderet, necessarium esse duxi, ut ipse omnes nummos mea manu, (neq; enim in hoc munere mediocriter sum uersatus) describerem, atque ita artificis opus ad interpretis consilium accommodarẽ. Reliqui deinceps suis quisq; temporibus apparebunt. est enim res nõ summi solum studij, sed sumptus etiam, quod ipse cum aliqua rei familiaris meæ iactura sum expertus, prope infiniti. Hunc autem, qui nũc editur, de C. Cæsare librum ego in tuæ potissimũ Sanctitatis nomine apparere censui oportere ob eam similitudinem, quã in præstantia magnarũ virtutum inter Sanctitatem tuam, & C. ipsum Cæsarem intercedere intellexi. Nam cum mente, ac ratione complector, Cæsarem inuenio non solum ceteris omnibus sacerdotijs, sed etiam Pontificatu maximo præditum, Romanæ urbis Imperatorem, præterea Patrem patriæ appellatum, eundẽ piũ, clementem, iustum liberalemq;, fuisse. Quæ quin eadem in tuæ Sãctitatis moribus, ac uita eluceãt omnia, neminem iam esse puto, qui dubitet. ea enim Pontificatum maximum gerit, ea imperium Romæ, atq; adeo in uniuersa terra christianis consentientibus obtinet. ea Parens est reip. Christianæ, in qua administranda non solũ nomine, sed etiam re omnem pietatem, clementiam, ac iustitiam exprimit. &, quod causam nostrã propius attingit, eadem litterarum cognitione non modo est affa-

tim instructa, sed ingenijs quoq; eorum, qui litteris dediti sunt, mirifice fauet. huc accedit incredibilis familiæ tuæ splendor, cui me, in primisque Cosmo, Florentiæ Duci II. domino meo perpetuo, eidemq; Sanctitati tuæ carissimo, omnia iampridem obseruantiæ, ac pietatis officia debere multis de caussis intelligo. Accipiat igitur hunc librum libẽti animo Sanctitas tua, exiguum animi mei incredibilis erga ipsam testimonium, eumque, cum grauioribus á muneribus uacabit, legat. interea dabo operã, ut augustam eius speciem oris, ad æternam virtutum, ac Pontificatus eiusdem memoriam ex ære omni mea industria, atq; artificio, quàm proxime ad ueritatem licet expressam, breui ad eam mittam.

C. IVLI CAESARIS DICTATORIS VITAE EPITOMA,

Ab Aenea Vico Parmenſe ſcripta.

C. Ivlivs Cæſar, gentis patriciæ, natus eſt Romæ, patre C. Cæſare, viro clariſſimo, auo item C. Cæſare, matre vero Aurelia, ſpectatæ pudicitiæ femina, C. Mario VI. & L. Valerio Flacco Cos. Quinctili menſe, anno vrbis DCLIII. is, ante annum patre amiſſo, annum agens XVII. Flamen Dialis, qui ſummos inter Flamines honor fuit, deſtinatus eſt. Affinitate cum Cinna quater Conſule contracta, cum eius filiam Corneliam vxorem duxiſſet, à Dictatore Sylla, quòd affinitate Mario erat coniunctus, (amita enim Cæſaris Iulia Marij iunioris mater fuerat) dote vxoris, hereditatibus gentilicijs, ac Flaminio multatus, vrbe aufugit; posteaq; in Sabinis à militibus Syllanis deprehenſus, duobus ſe talentis, Cornelio eorum duci traditis, redemit. mox, pro pinquorum, ac Veſtalium interceſſione impetrata venia, patriæ reſtituitur. Prima militia, quæ fuit ei in M. Thermi Prætoris contubernio, bello Mithridatico, in Mitylenarum expugnatione ciuicam coronam accepit: deinde à Nicomede, Bithyniæ rege, diſcedens, ad quem cum claſſe miſſus fuerat, à Ciliciæ piratis captus, quinquaginta talenta pro redemptione ſoluit. hos ſtatim abeuntes perſecutus, captos patibulo affecit: quod illis inter iocum ſæpe minatus erat. Annum ætatis agens XXI. Conſulibus P. Seruilio Iſaurico, Ap. Claudio Pulchro, Syllæ morte audita, propere Romam reuerſus, Tribunatus militum honorem, eum,

qui suffragio populi mandabatur, (nam & Tribuni mil. præterea erant, Rufuli dicti, quos creabant Consules) obtinuit. Quæstor Iuliam amitam, vxoremq; Corneliam mortuas, laudauit: moxq; duxit Pompeiã: postea vlteriorem Hispaniã sortitus est. Dehinc Aedilis curulis creatus cum M.Calpurnio Bibulo, cũ quo postea Consul Consule grauiter de republica contendit, præter Comitium, ac forum, basilicasq;, Capitolium etiam, porticibus ad tempus extructis, ornauit. Spectacula gladiatorum, trecenta ac viginti paria, cum plura dare S. C. inimicorum opera ad eum impediendum facto, vetaretur, venationes etiam, & varij generis ludos, pompas, atque conuiuia sumptibus imme͂sis exhibuit. Marij subinde statuas triumphales, victorias, trophæa Iugurthina, Cimbrica, atque Teutonica, olim à Sylla disiecta, vbique auro micantia, in Capitolio restituit. Mortuo deinde Q. Cæcilio Metello Pio, Numidici filio, Pontifice maximo, in eius locum creatus est Pontifex, superatis profusissima largitione duobus potentissimis competitoribus, Q.Lutatio Catulo, principe Syllanarum partium, & P.Seruilio Isaurico, vtroque Consulari, Isaurico etiam triumphali, sub quo ipse in Cilicia militarat, cum & inter Augures cooptatus esset. Postea vrbanus Prætor factus, post præturam vlteriorem Hispaniam sortitus, ibi, animaduersa Alexandri imagine, illacrymasse fertur, pertæsus ignauiam suam, quòd in ea ætate, qua iam Alexander tot gentes suo subiecerat imperio, anno scilicet ætatis xxxiii. nihil ipse memoria dignum effecisset. Pacata prouincia, & in amicitiam concordiamq; adductis ciuitatibus, solita festinatione sua, non expectato successore, ante exitum anni, Romam profectus, spreto triumpho, Consulatum cum M.Bibulo Calpurnio, quem & in curuli Aedilitate collegam habuerat, obtinuit. Post Consulatum, socero L. Calpurnio Pisone, & Cn. Pompeio Magno genero, suffragantibus, imperium Galliarum cum Illyrico per quinquennium, lege à P. Vatinio Tribuno pl.lata, impetrauit: quo temporis spatio matrem Aureliam amisit. Ibi maximis bellis admirabili vigilantia, consilio, virtute confectis, rursus in aliud quinquennium imperio

perio

perio prorogato, nouem annis, primum quinque, deinde decem legionibus vsus, omnem ferme Galliam, quæ à saltu Pyrenæo alpibusq; & monte Gebenna, fluminibus Rheno & Rhodano continetur, perdomuit, atque pacauit, & in prouinciæ formam redegit: in qua octingenta vi cepit oppida, trecentos subegit populos. Contra Heluetios deinceps, atque Germanos, bellica virtute maxime omnium insignes, exercitu ducto, egregie pugnauit. Aggressus deinde Britannos, Romanis antea ignotos, tributarios fecit. Discissa interim inter Cæsarem & Pompeium, ob Iuliæ mortem, affinitate, indignatione commotus, propter iniquas in se, amicosq; paucorum, sed potentium ciuium iniurias, mira celeritate Romam exercitu ducto, ærarium per multos annos, atque adeo multa sæcula intactum, spoliauit, ipsum Pompeium Italia expulit, Consulem se iterum, collega P. Seruilio, Isaurici filio, Dictatoremq; fecit. In Hispanijs mox Petreium, L. Afranium, M. Varronem, Pompeij legatos, deuicit: Massiliam cepit. Comite inde fortuna (quanquam virtuti magis, quàm fortunæ, debuit) inimicitias persequens, in Pharsalia Pompeium debellauit: & irrequieto victoriæ cursu profectus in Aegyptum, Ptolemæum regem, Cleopatræ fratrem, cum qua mox consuetudinem habuit, acie vicit, Cleopatramq; reginam constituit. Inde celeritate summa Pharnacem, Mithridatis Magni filium, profligauit, victoriam tribus tantum verbis amicis significans, veni, vidi, vici. in quo Pompeij Magni obtrectasse gloriæ creditus est, cum à se minimo negocio victas ostenderet eas gentes, quarum victoria Pompeius Magni cognomen adeptus erat. tunc tertium Consul, totidem Dictator creatur. nam in antiquis nummis ita distinguuntur numero Dictaturæ, vt Consulatus. Tres inde præstantiss. duces, Scipionem Metellum, olim à Metello Pio adoptatum, Pompeij socerum, Afranium, & Iubam, Mauritaniæ regem, in Libya superauit; vnoq; mense quater triumphauit, de Gallia, Alexandria, Ponto, & Africa, in quo triumpho Iubam, Iubæ regis filium, qui inter clarissimos rei rusticæ scriptores postea annumeratus est, infantem admodum captiuum duxit. Hinc quar-

tum Consul, quarto Dictaturæ anno (Dictaturam enim perpetuam, itemq; Consulatum per decennium acceperat) in Hispania Pompeij liberos periculosissima omnium pugna deuicit: quintum ac nouissimum duxit triumphum. in quo illud sciendum, quinque eius triumphos diuerso quenque fuisse apparatu, & instrumento. Ingentia iterum tunc dedit militibus congiaria, plebi spectacula: conuiuia celebrauit: epulum præbuit: gladiatorium insuper, nauale certamen, ac venationes addidit. Ad rempublicam deinde conuersus, vetera multa correxit, noua instituit: ordinationem anni ad cursum Solis redegit: ciuium Romanorum censum egit: Senatum, bellis ciuilibus exhaustum, suppleuit: patricios allegit: Prætorum, Aedilium, Quæstorum, minorumq; magistratuum numerum ampliauit: vestium, ac victus sumptus nimios lege coercuit: auri ne quis, vel argēti vltra drachmas XXV. M. possideret, lege renouata, interdixit: pœnas facinorum auxit: peregrinarū mercium portoria instituit. Q. Fusio Caleno, & P. Vatinio Cos. anno vrb. DCCVI. Cleopatra regio comitatu vrbem ingressa: lecticarū vsus, item purpurearū vestium, quæ conchyliatæ dicebātur, & margaritarū interdictus est ijs, quæ nec viros, nec liberos haberēt, & minores essent annorū XLV. reliquis omnibus, per certos tantum dies, concessus. Medicos, ac liberalium artium professores, plurimas etiam vrbes iure ciuitatis donauit. Pictorum, sculptorum, cælatorum opera, tum gemmas, ac margaritas maximis pretijs comparauit, eademq; liberalissime donauit, vt Seruiliæ Bruti matri, quam ad senectutem dilexit, margaritam sexagies H-S emptam, idest scutatis, vt nunc loquimur, aureis centum octoginta millibus. Hæc etiam de ordinanda, instruenda, ampliandaq; vrbe meditatus erat: Marti templum magnificentissime extruere: ex immensa legum copia, optimas quasque, & necessarias conferre in libros: bibliothecas Græcas, & Latinas, quàm maximas posset, publicare: Dacos, qui se in Pontum & in Thraciam effuderant, coercere: mox Parthis, sępe in Syriam finitimasq; Romani imperij prouincias irrumpentibus, cæde etiam M. Crassi, & Romanarum legionum insolenter

Drachmæ, siue Denarij XXV. M. totidem sūt Iulij Romani, siue Marcelli Veneti argentei, qui ad Venetā monetam redacti cōficiunt summam scutatorū 2238. lib. 5. solidos 5.
Nota Liuij verba li. 4 bel. Macedo. Cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus signati argenti & æris, domi haberemus. vide Dionem lib. xlj.

lenter gloriantibus, recuperandi militaria signa, à Crasso amissa, cupiditate adductus, inferre bellum: medio expeditionis tempore Corinthiacum perfodere Isthmum: viam munire à mari supero per Apennini dorsum ad Tiberim vsque: emittere Fucinum lacum: Pontinas post hæc, Setinasq; effundere paludes, vt campum aperiret, compluribusq; mortalium millibus opem, atque subsidium afferret: Anienem ac Tiberim fluuios, ne in posterum vrbem inundarent, statim ex vrbe profunda exceptos fossa, & ad Circeios vsq; traductos, Terracinæ immittere mari. proximo etiam Romæ mari aggeris firmissimi claustra opponere, cum cæca & malefida nauibus saxa ex Hostiensi littore excidisset, portusq; & tanta dignas nauigatione stationes extruere cogitabat. quæ tam præclara, tam vrbi Romæ, Italiæ, orbi terrarum commoda, maiora omnino, quàm quæ antea præstiterat, quæ immortali dignissima præconio omnes iudicant, illata ei à familiarissimis amicis mors, ne perficeret, effecit. Vxores quatuor habuit, Cossutiam, diuitem admodum, prætextato desponsatam, quam, annos natus XVII. dimisit: Corneliam, Cinnæ quater Consulis filiam, ex qua Iuliam filiam suscepit, mirum in modum amauit, mortuam pro Rostris de more laudauit. Pompeiam, Q. Pompeij filiam, L. Syllæ neptem, repudiauit; quòd eam adulterium cum P. Clodio in templo Bonæ Deæ commisisse suspicaretur. Calpurnia, L. Pisonis filia, ei superstes fuit. Eunoem, siue Euriem, Mauram, Bogudis, regis Mauritaniæ, vxorem, dilexit, sed ardentissime Cleopatram, ex qua etiam Cæsarionem suscepit filium, quem Augustus postea, capta Aegypto, necari iussit, cum vnum oportere esse Cæsarem diceret. Ad libidinem ita pronus fuit, vt illustrioribus feminis Romanis minime pepercerit: siquidem in suis monumentis plerique tradidere; corruptas ab eo Postumiam Ser. Sulpicij, celeberrimi iurisconsulti, vxorem; Lolliam, A. Gabinij; Tertullam, M. Crassi; Muciam, Cn. Pompeij: præcipue Seruiliam, M. Bruti matrem, dilexit, eiusq; filiam Tertiam, C. Cassij, qui eum percussit, vxorem. Cibi potusq; parcissimus. Rapinarum, ac sacrilegiorum per prouincias,

& Italiam, etiam in vrbe, infamia notatus eſt. Complurima ſcripſit, è quibus nihil ad nos peruenit, præter quaſdam epiſtolàs familiares ad Ciceronem, & belli Gallici, ac ciuilis contra Pompeium Commentaria, inter bellorum occupationes ita luculenter, & ornate conſcripta, vt eum non eloquentia minus, quàm militari virtute, valuiſſe conſtet: & Cicero, princeps in eloquentia, in eo libro, quem de claris Oratoribus compoſuit, dubitare ſe oſtendit, cui nam è ſummis oratoribus Cæſar deberet cedere. Rhodi enim ab Apollonio Molone, clariſſimo dicendi magiſtro, vna edocti fuerant: & aliquandiu facultatem oratoriam in foro eximia ingenij fama exercuit. Fuiſſe traditur excelſa ſtatura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleniore, nigris vegetisq; oculis, vertice caluo, & ob id laurea, à Senatu decreta, libenter velato, valetudine proſpera; capitis dolore vexabatur: nouiſſima ætate repente animo linqui, atque etiam per ſomnum exterreri ſolebat. bis comitiali morbo correptus: exercitatione ſumma corporis, eximiaq; in victu continentia liberatus eſt. Circa corporis curam moroſior: armorum, & equitandi peritiſſimus, laborum patiens, cautus, audax in primis, in conficiendis rebus ſtrenuus, in expeditionibus cunctis non tam fortunæ munere, quàm ſua virtute, ac vigilantia, omnium feliciſſimus. Equo inſigni, pedes prope humanos habente, vtebatur. Prodigia contempſit, vel etiam ad lætioris euentus ſignificationem ingenioſe detorſit: vt cum, initio belli Africani, prolapſus in terram, Teneo te, inquit, Africa, videlicet victoriarum omen non aliunde, quàm à virtute, petens. In opprimendis ſeditionibus militaribus ſeuerus, conſtans, moderatus, in vlciſcendo leniſſimus fuit, vt nihil obliuiſceretur magis, quàm iniurias: in militibus incitandis vehemens, idemq; comes in laboribus, & periculis: in amicos, & bene meritos facilis, indulgens, liberalis: in parentes, & proximos, atque, quod mirum videatur, inimicos etiam inſigni pietate fuit: ſed vna maxime ex omnibus eius virtutibus clementia enituit: victis enim Pompeij liberis in Hiſpania, reuerſus in vrbem, cunctos omnino, qui aduerſus eum ar-

arma

ma tulerant, ignouit: multos etiam magiſtratibus honeſtauit. quodq; iniquiſſimum, maximeq; miſerandum fuit, clementia mortem ei peperit; cum percuſſorum duces fuerint, quibus ille victis vitam conceſſerat, M.Brutus, & C.Caſſius, Prætores etiam ab eo creati. Atque hic tamen, diuinus plane vir, niſi tot virtutes vitijs quibuſdam inquinaſſet, conſpiratione in eum ob inuidiam gloriæ facta per ſexaginta ciues, C.Caſſio, & M.Bruto, Seruiliæ, eius amicæ, filio, & Decimo Bruto Albino principibus, in Pompeij Curia, & ante illius ſtatuam Idibus Martijs, ſpectante Senatu, ipſo quinctum, & M.Antonio Cos. anno vrbis DCCIX. tribus & viginti vuulneribus confoſſus eſt, anno ætatis ſuæ quinquageſimo ſexto, Dictaturæ vero quincto, C. Octauio, ſororis ſuæ Iuliæ nepote, herede relicto, & in familiam nomenq; adoptato. Fuerat coniuratis animus, corpus occiſi in Tiberim trahere, bona publicare, acta reſcindere: quæ fieri in tyrannos leges iubent. ſed metu M.Antonij Conſulis, & Magiſtri equitum M. Aemilij Lepidi, deſtiterunt. Illud facinus primo neque grauiter Populus tulit, neque factum lætatus eſt. quare Senatus de conciliatione percuſſorum, & Cæſarianorum cenſuit, Cæſari mortuo diuinos honores, Antonio Conſule hortante, decreuit. Funus in Campo Martio inſigni pompa celebratum: rogus iuxta Iuliæ filiæ tumulum extructus: pro Roſtris aurata ædes ad ſimulacrum templi Veneris Genetricis collocata, intra quam lectus eburneus, auro ac purpura ſtratus, & ad caput trophæum cum veſte, in qua fuerat occiſus: idq; Cõſulis Antonij aſtuto conſilio, vt eo aſpectu iram Populi aduerſus Cęſaris percuſſores commoueret: luctu publico, ſummis honoribus, corpus combuſtum eſt. Columna deinde, quam mox Dolabella Conſul euertit, ad viginti pedum lapidis Numidici in foro erecta, ſic inſcripta: PARENTI PATRIAE, ad quam diu ſacrificatum, vota ſuſcepta, nomine Cæſaris ad iuſiurandum adiuncto: multa præterea ad eius honorem decreta; quæ ſuis locis in noſtris Commentarijs exponentur. Magnus interfecti Cæſaris Genius omnes eius paricidij participes vltor inſectari viſus eſt. neque enim percuſſorum quiſquam,

niſi

nisi violenta morte, interijt: & quasi semen quodam eius sanguis, & cinis inter ciues sparsum, ea peperit bella, quæ non modo ciuibus luctuosa, verum orbi quoque terrarum vniuerso funesta, calamitosaq; fuerunt. Is tamen consecutus exitus est, vt adoptatus ab eo, & in filij locum ascitus, deuictis & paternis, & suis hostibus, Romanum imperium tranquilla pace, maximeq; diuturna possiderit, diuinisq; post obitum honoribus, æque ac pater eius, consensu omnium maximo sit affectus.

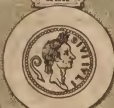

C · IVLIVS CAESAR
I
II
III
IIII
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
Tabula I

C·IVLIVS CAESAR

XIII

XIIII

XV

XVI

Tabula II

C·IVLIVS CAESAR
I
Cos.
I
Dict.
II
EX ARGEN
EX ARGEN
EX ARGEN
II
III
III
CAESAR
EX ARGEN
IIII
Cos. II.
IIII
Dict. II.
V
EX ARGEN
EX ARGEN
EX AVRO
V
VI
VII
EX AVRO
EX ARGEN
EX ARGEN
Tabula III

C · IVLIVS CAESAR
VII
VIII
VIIII
CAESAR
EX ARGENo
EX ARGENo
EX ARGENo
IX
X
XI
XII
XIII
XIIII
XV
Cos · III ·
XV
Dict · III ·
XVI
EX AVRO
EX AVRO
Tabula IIII

C·IVLIVS CAESAR
XVI
XVII
XIIX
C·CLOVI
PRAEF
REGVLVS
EX ARGENTO
CAESAR
EX ARGENTO
XIIX
XIIX
XIIX
CAESAR
EX ARGENTO
CAESAR
EX ARGENTO
EX ARGENTO
XIX
XIX
XX
COS
TERT
DICT
ITER
EX ARGENTO
AVGVR
PONT MAX
EX ARGENTO
XXI
XXII
XXIII
Tabula V

C·IVLIVS CAESAR
Cos·IIII·
Dict·IIII·
XXIIII
XXIIII
XXV
LONGVS
EX ARGENTO
EX ARGENTO
EX ARGENTO
XXVI
XXVII
XXIIX
EX ARGENTO ET EX AVRO
EX ARGENTO
EX ARGENTO
XXIX
XXX
XXXI
M·METTIVS
EX ARGENTO
EX ARGENTO
XXXII
XXXIII
XXXIIII
Tabula VI

C·IVLIVS CAESAR
Cos·V
Dict·V
XXXV
XXXVI
XXXVII
EX ARGENTO
EX ARGENTO
L·BVCA
EX ARGENTO
XXXVIII
XXXIX
XL
EX ARGENTO
EX ARGENTO ET EX AVRO
EX ARGENTO
XLI
XLII
XLIII
EX ARGENTO
EX ARGENTO
XLIII
XLIII
XLIIII
Tabula VII

COMMENTARIORVM

IN C. IVLI CAESARIS DICTATORIS NVMISMATA

AENEAE VICI PARMENSIS LIBER PRIMVS.

ON vereor, quin, cum ego hoc tempore res hactenus, vt opinor, ab hominum cognitione remotissimas, non tam eorum, qui litterarum studium contempserunt, quàm eorum, qui suam omnem operam in illustranda antiquitate posuerunt, mandare litteris instituam, illud à me pleriq; sint postulaturi, vt in huius libri exordio, de vtilitate, quæ ex veterum nummorum, quos mihi his libris exponendos proposui, percipi cognitione potest, quæ certe varia, ac multiplex est, copiose disseram. verum, si ij meminerint, ea me de re duobus libris antea diligenter egisse, non dubito, quin ijdem facile hoc me, non admodum necessario, disputationis onere liberaturi sint: præsertim vero, vbi consilium mihi esse intellexerint, in ijs rebus tantummodo, quas alij aut negligentia prætererint, aut voluntate neglexerint, laborare. id quod hactenus me in cæteris præstitisse facile omnes testari possunt: quip

pe cum ego primus, id quod pace aliorum dictum velim, viam ad obſcuras veterum numiſmatum notas interpretandas oſtenderim. Hoc autem loco ſatis eſſe duxi, libris xxiii. Cæſarum vnius, & quinquaginta, quorum penes me numiſmata ſunt, auerſas notas explanare, à C. Iulio Cæſare vſque ad Gallienos, inter quos quadraginta ſunt, qui Auguſti dicuntur. quos libros viſum eſt ita diuidere. Numiſmata ſex Imperatorum tam aurea, & argentea, quàm ærea ad veram magnitudinem expreſſa, dominante Cæſare percuſſa, à principio belli ciuilis vſque ad Neronem imp. ſex libris digeſſimus. Septimus inde liber ea, quæ ſunt Galbæ, Vitellij, & Othonis, continet. inde Veſpaſianorum, & Domitiani, tres, qui ſequuntur. à Nerua ad Antoninum Pium quatuor reliqui. L. Veri, & M. Aurelij quintus decimus. Deinceps, Commodi, quæ fuerunt, in ſextum decimum coniecimus: Pertinacis vſque ad Peſcennium Nigrum Iuſtum, (ſic enim in eius nummo nunc lego) Clodium Albinum & Seuerum in ſeptimum decimum: Getæ, & Caracallæ in decimum octauum: Macrini, & Elagabali in decimumnonum: poſtremo Alexandri nummis explanandis xx. liber eſt dicatus: Maximini vſque ad Hoſtilianum ſenem xxi: duorum Philipporum xxii. Decij vſque ad Gallienos xxiii: Singuli libri titulum præ ſe ferunt noua, ac diuerſa ratione ornatum. Omnium præterea Cæſarum imago varijs parergis inſignita erit, in quibus effigies erunt, & ſigna cum eius principis natura, moribus, virtutibus, & vitijs congruentia: vt altera quaſi animi imago oris imagini adiuncta eſſe videatur. Iam vero poſt vitas principum omnes eorum capitum partes, quę aliqua nota erunt diuerſæ, in tabulis numeris ſignantur. poſt capitum tabulas omnes quoque numeris notatæ erunt numiſmatum partes auerſæ; quos numeros ſecutus quiſque, earum explanationes facile poterit inuenire. quibus eadem in ipſis tabulis numiſmatum exemplaria addentur, vt quem quiſque nummum cupiat, eum facile pro ſuo arbitrio inuenire poſſit, cum vno conſpectu in tabulis omnes intueatur, vacuis etiam locis pro omni partitioue in tabulis aſſignatis, vt, ſi in nummos hic non deſcriptos,

quis

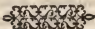
quis inciderit, per ſe typos adijcere poſſit; contra vero, ſi quis alicuius unmmi expoſitionem requiret, dum illam legat, propoſitum cõtinuo ante oculos nummum ipſum habeat. nobis enim curæ fuit, numiſmata ita inter ſe nectere, vt quaſi cathena quadam ſe deinceps inter ſe traherent. quod idem in explanãda per ſingulos deinceps annos hiſtoria inſtitutum ſeruaui. Qui quàm moleſtus, ac difficilis labor ſit, qui ſe poſt me ad hoc ſtudium contulerint facile iudicare poterunt: quàm autem vtilis, ac fructuoſus, res ipſa declarat; quippe cum ad notitiam hiſtoriæ conſequendam nihil eſſe ordine accommodatius conſtet. Huius autem totius operis tanquam exemplar, ac typus erit hic liber, in quo nummi C. Iuli Cæſaris Dictatoris explicantur: poſt quem cæteri, prout quiſque abſoluetur, deinceps edentur: adeo vt idem liber ſæpius non ſit comparandus, & à me, tanquam ex altera Africa, noui quotidie aliquid expectetur. fit enim, vt ſæpe, contra quàm ſperauimus, aut fato, aut immatura morte prærepti nullum laborum noſtrorum in vita fructum videamus, & labores noſtros cum vita ipſa amittamus. Quare non inutilem rem alijs, nec fortaſſe ſine aliqua mea laude putaui me facturum, ſi hos aliquando, qualeſcunque eſſent, ingenij, atque induſtriæ meæ fructus ſtudioſis harum artium hominibus impertirem, quos ego XII. annorum interuallo collegi, partim diuerſis veteribus nummis & in omnibus Italiæ angulis, & extra Italiam ex nobiliſſimis clarorum virorum Muſæis, ex aurificinis, à mercatoribus, collybiſtis, agricolis, & alijs huius generis hominibus, apud quos hæc reperire potuerim, conquirendis, eisq; mea manu exprimendis, atq; in ære incidendis, partim ex infinita Græcorum, & Latinorum ſcriptorum, quos legi, memoria, repetendis, quorum etiam verbis ad maiorem enarrationis meæ fidem ſæpe vſus ſum. Neque vero ſatis habui, nummos ipſos diligenter intueri; (ſiquidem nullus in his libris nummus erit, quem non viderim) ſed eorum etiam ectypa apud me habere volui. quorum numero ſunt præſertim ij tum ærei, tum argentei, atque aurei, qui in nobiliſſimo quoque Muſæo cuſtodiuntur, quorum à dominis eorum liberaliter mihi co-

pia facta est. quos ne merita laude fraudarem, idoneis locis omnes enumerare decreui. Neque vero horum omnium, quos commemoraturus sum, nummis solum sum vsus, sed ad hos etiam, quos meo mihi sumptu paraueram, addidi. quanquam in eo adeo fortuna mihi est aduersata, vt, quod celeriter exequi potuissem, id differre coactus sim, eorum præsertim, à quibus adiuuari debebam, ope desertus. Verum diuina aspirante benignitate, & aliquorum amicorum liberalitate ex parte adiutus, quorum nomina loco idoneo non tacebo, dabo operam, vt promissa præstem: modo intelligam, industriam hanc, & voluntatem meam harum disciplinarum studiosis esse non iniucundam. Huius autem disputationis meæ à Venere capiam exordium. Hæc enim in nummis Cæsaris esse videtur efficta, vt esset gentis Iuliæ monumentum, quæ à Iulo Ascanio traxit genus, qui fuit Veneris nepos: vt, cum de Cæsare scriberem, primam eius originem demonstrarem, quæ ab Ilio Asiæ oppido fluxit, euerso à Græcis anno post orbem conditum 4020. vnde etiam Atia familia manauit, ex qua originem duxit materno genere primũ Cæsar Augustus, deinde multis post sæculis nobilissima in Italia principum Estensium familia: quæ cũ ante Atia diceretur, post ab Ateste, oppido municipij Patauini clarissimo, olim imperij sui sede, mutato antiquo familiæ nomine Estensis est appellata: quemadmodum vir eruditissimus, Hieronymus Faletus, Alfonsi II. Ducis Ferrariæ apud Senatum Venetum Legatus, elegantissime ostendit in historia Ferrariensium principum. Atiam vero gentem antiqua stirpe ab Ati Troiano, Iuli Ascanij Aeneæ filij socio, esse profectam, satis aperte docuit poeta, cum ineundæ ab Augusto gratiæ caussa, cuius mater Atia fuit, ita cecinit:

Alter Atis, genus vnde Atij duxere Latini,
Paruus Atis, puerōq; puer dilectus Iulo.

Quod idem testimonio Seruij interpretis confirmatur. Vbi vero de signo Veneris dixerimus, tum & de Cæsare, cuius caussa nummus excusus est, disputabimus. atque hoc institutum in cæteris deinceps tuebimur.

BELLI CIVILIS INITIO
ANNO AB VRBE CONDITA DCCIIII.
C. IVL. CAESARE COS. DICT.

ROMAE CAPITIS GALEATI, ET AMORVM VENEREM MATREM IN CVRRV TRAHENTIVM, IN NVMMO I. COMMENTARIVS.

LLVD omnium fere veterum ſcriptorum teſtimonio perſpicuum eſt, Iuliam gentem iam inde ab Aſcanio, vt dixi, Aeneæ filio repeti, cui cognomen fuit Iulo, à prima eius menti lanugine, cum Mezentium ſingulari certamine ſuperauit. quod Seruius tradit, cum verſum illum exponit:

At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo,
Additur.

Et à Venere deductum eſſe, veluti ab illa, quæ Aeneæ fuit mater, atque dicti Iuli auia: quod quidem & ipſe Cæſar clare oſtendit apud Suetonium in Cæſare, in habita oratione pro Iulia amita defuncta,

defuncta, dicens: Amitæ meæ Iuliæ maternum genus ab regibus ortum, paternum cum dijs immortalibus coniunctum est. nam ab Anco Marcio sunt Marcij reges, quo nomine fuit mater: à Venere Iulij, cuius gẽtis familia est nostra. Igitur cum Iulij à Venere orti sint, hoc in nummo argenteo, quem ego pulcherrimum habeo, Veneris ipsius simulacrum, sceptrum dextera tenentis, vtpote reginæ generationis, formauerunt, duobus Cupidinibus currum trahentibus, cum cithara, & inscriptione: L. IVLI. L. F. ab altero latere, vrbis Romæ caput galeatum, cum litteris: CAESAR, hoc est Lucius Iulius Lucij filius Cæsar. Venus exponitur, generandi totius naturæ virtus, vt Eusebius in libris de Præparatione Euangelica: ob idq; apud Thebanos, teste Pausania in Boeotijs, Veneri tria constituta fuere simulacra, varijs cognominibus insignita, quorum alterum Vraniam appellarunt, Pandemum alterum, tertium Apostrophiam. Cognomina hæc Veneri Hormoniæ imposuisse aiunt: Vraniam enim à casto amore, hoc est cælesti: Pandemum à coitu, & generatione: Apostrophiam, vt à cupiditate nefaria & facinoribus scelestis genus humanum auertatur, dici volunt: siquidem tres fuisse Veneres dicunt; vnam ex Cœlo patre, & Dia matre, natam apud priscos: & hanc honestæ rei præsidere volunt: alteram ex virilibus Cœli, & spuma maris: & huic turpes congressus assignant: tertiam Iouis, & Diones nympham filiam, ex qua Aeneam natum tradunt. Verum Poetæ, quæ fiunt à tribus Veneribus, vni omnia ascribunt, quòd vnam cœlestem naturam putant omnium effectuum causam, quanquam per diuersos fiant: hacq; de causa vnam tantum Venerem pingunt: cuius virtutem his celebrat Lucretius:

Aeneadum genitrix, hominum, diuumq; voluptas,
Alma Venus, cœli subter labentia signa
Quæ mare nauigerum, quæ terras frugiferentes
Concelebras: per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitq; exortum lumina Solis.

Vnde etiam illud est Virgilij in Venere:

Vina sitim sedant: natis Venus alma creandis

Seruiat:

Seruiat: hos fines tranſilijſſe nocet.

Duo porro Veneris currum trahunt Cupidines. nam ex ea totidem natos Amores poetæ aſſerunt, vt Ouidius Amorum libri tertij elegia vltima:

Quære nouum vatem tenerorum mater Amorum.

Et quarto Faſtorum idem:

Alma faue, dixi, geminorum mater Amorum.

Hinc illud etiam eſt Silij:

Cum ſic ſuſpirans roſeo Venus ore decoros
Adloquitur natos.

Quorum alter eſt cœleſtis & diuinus, alter vulgaris, vt dixi, atq; plebeius, vt in Sympoſio docet Plato. ille ad operationes honeſtas, iſte ad turpes congreſſus impellit. ideo Veneris currum trahere fingunt, quòd omnium effectuum ſunt cauſæ, & ex eis omnia procedunt, & oriuntur. Alioquin autem duo hoc in nummo Amores ſunt deſcripti, quoniam ueteres ex Venere una duos natos coluere Cupidines; alterum ex Vulcano, ex Marte alterum, quem Anterota appellant, genitos: & hoc propter naturæ conſenſum, conuenientiamq;, vel hominum mutuam animorum coniunctionem, quibus hic à veterum ſuperſtitione præfectus fuit, atque exiſtimatus mutuis vinculis per quaſdam viciſſitudines ac reciprocationes animos, & rerum Genios illigare; hominesq; parum in amore gratos vlciſci: iccirco amore & œſtro ſuccenſi, cum ſe deſpici animaduerterent, hoc inuocabant numen ad eum virum, vel feminam plectendam, quæ in amore grata minime fuerat, nec mutuas operas dederat. de hoc intellexit Maro, de Didone loquens, Aeneidos quarto:

ſi quod non æquo fœdere amantes
Curæ numen habet, iuſtumq;, memorq; precatur.

nam & Seruius eam Anterota inuocare interpretatus eſt; licet non recte, quis ſit Anteros, explicaſſet, cum numen Cupidini contrarium exiſtimauerit, vt vir eruditiſſimus Cælius Calcagninus diſputat, atque plane oſtendit. Huius autem vim, & natalem iucundiſſimo apologo Platonicus Porphyrius complexus eſt,

est, cuius verba in Latinũ versa hic subijcienda duxi. Quo tempore, inquit, Venus Cupidinem peperit, pulcher alioqui ac venustulus puer ille visebatur: vt qui nec tantillum à matre pulcherrima degeneraret. Cæterum haud quaquam excrescebat in magnitudinem, ac staturam, quæ pulchritudini responderet: sed manebat plurimum tempus eo habitu, quo natus erat. Anxia igitur eam ob rem, atque inops consilij mater affligebatur; nec minus Gratiæ infantis nutrices. itaque oraculum Themidos adeuntes, (nondum enim Apollo Delphis præsederat) orabant supplices, vt ad insolitam, ac nulla non admiratione dignam calamitatem aliquod remedium inueniret. tum Themis. At ego vos, inquit, hac solicitudine leuabo. nec enim satis naturam & ingenium infantis videmini perspexisse. Nam tuus iste verus Amor ô Venus nasci forsitan solus potest: crescere autem solus non potest. Quod si cupis vt adolescat, Anterotis opera opus est, qui reciproco amore, beneuolentiæ vices rependat. Erit autem ijs fratribus hoc ingenij, vt vicissim alter alteri mutuetur & largiatur incrementum: & si se mutuo intueantur, æquali propagine germinabunt. sin vero alter deficiat, ambos pessum ire oportebit. Hoc vsa consilio Venus Anterotem parit. Quo vixdum edito in lucem, Cupido statim adolescere, enatasq; repente pennas explicare cœpit, etiam procero corpore incedere. Qui cum huic sorti obnoxius sit, miris plerunque & inauditis conflictatur ærumnis. Nam interdum pullulat, interdum deflorescit: rursus augetur, ita tamen, vt nunquam non præsentia fratris indigeat: quem si grandescere animaduerterit, longe grandior ipse effici contendit. Sin vero pusillum exiguumq; esse deprehenderit, sæpe vel inuitus elanguet. Porphyrij præterea eundem Apologum apud Cælium sic his digestum carminibus habes:

Mulciber adlectat Veneri, cogitq; volentem:
  Illa deum blande pellicit, ille deam.
Cypride natus Amor: natum excipit Ilithyia:
  Illi fasciolas sedula Iuno parat.

Nymphæ

Nymphæ arridentes, puero plena vbera præbent:
Sponte leo parui cruſcula lambit heri.
Metitur ſacrum ad fontem Venus aurea natum:
Et nihil à prima creſcere mole dolet.
Quid facto ſit opus, Naturam & Pallada poſcit:
Hæc atque hæc Themidem conſuluiſſe monet.
Dic dea, qua natus ratione adoleſcere poſſit,
Diua Erycina petit, & pia ſacra facit.
At dea turrigera crinem redimita corona,
Rurſus, ait, Cypris eſt pariendus Amor.
Ad Venerem Mauors properat: comes hæret eunti,
Qui ſero lucis nuncius ales erit.
Nam poſtquam iunctos nouit Vulcanus amantes,
Heu heu furtiuis texit vtrunque dolis.
Luteolos inter flores, dulcesq; miniſtras,
Iam Venus alterius mater Amoris erat.
Quem circa Charites ſolitis amplexibus hærent,
Atque hilares ſoluunt dulcibus ora modis.
Euoe conclamant Satyri, Nymphæq; renident,
Et cœlum & terras mutuus vrget amor.
Iamq; Venus artus æquabat Amoris Amori;
Creuerat inq; vices alter & alter Amor.
Arma laborantes illis Cyclopes anhelant,
Arma, quibus miſere pectora mille gemunt.
Nec procul hinc Phœbus teſtudine pulſat eburna:
Ad citharam ſe ſe frater vterque mouet.
Atque adludentes pietatis in alite ſidunt:
Pomaq; per numeros hic rapit, ille iacit.
Iamq; chorus longe maior ſuccreuit Amorum,
Iamq; cupidinea cuncta peruſta face.
At geminum gemini monumentum & pignus Amoris,
Aethereo genitor ſummus in axe locat.

Verum cum hi duo eſſe videantur fratres, Cupido ſcilicet, & Anteros, vnum etiam tantummodo numen exiſtimauerunt, vt

apud eundem Calcagninum in Anterotis epigrammate sacro ita declaratur:

Hic vnus colitur, sed vnus ille
Implet munia numinum duorum,
Et potest geminus vocari & vnus:
Et, quod vix licet æstimari, in illo
Bis vnum duo non facit, sed vnum.
Hæc vis scilicet Anterotis illa est:
Hæc vis mutua mutui est amoris.
Hæc binas animas coire cogit,
Atque vna geminum calere pectus.

Plures autem Cupidines etiam fuisse veteres tradidere: Cicero in III. de Natura Deorum tres meminit: primum enim ex Mercurio & Diana, secundum ex Mercurio & secunda Venere, tertium, quem Anterotem dicunt, ex Marte & tertia Venere genitos ait. quorum simulacra in æde Veneris Genetricis fuisse, veterum ex libris cognoscitur. Anteros enim apud Athenienses colebatur, cuius ara tum in vrbe fuit, teste Pausania in Atticis. Philostratus vero in Iconibus quatuor perinde Amores fuisse ostendit. Est præterea, vt arbitror, inter hos & ille, qui Lethæus Cupido nuncupatur, sic dictus à Lethe fluuio: cuius aquæ vis est, vt, si quis eam gustauerit, omnium præteritarum rerum obliuiscatur. qua de causa in templo Veneris Erycinæ Lethæi Cupidinis imago colebatur: quia is omnem amorem tollere, ac amicitiæ obliuionem inducere putabatur. ex eo lepidissimus poeta Naso libro de Remedio Amoris secundo, hæc carmina protulit:

Est prope Collinam templum venerabile portam:
  Imposuit templo nomina celsus Erix.
Est illic Lethæus Amor, qui pectora sanat,
  Inq; suas gelidam lampadas addit aquam.
Illic & iuuenes votis obliuia poscunt,
  Et si qua est duro capta puella viro.

Quare sunt, qui Lethæum Cupidinem, & Anterota simul colendum dixerint, vtpote quorum contraria natura putetur esse: ita

vt alterum ſine altero minime poſſe conſtare affirmauerint. ſiquidem & ex illa rerum conuenientia,& naturæ coniunctione, quam Græci ſympathiam vocant, & ex illa naturali rerum differentia, & repugnantia, quam antipathiam appellant, mundus conſtare & conſeruari videtur. Hinc in nummo addita eſt cithara propter concentum, & coniugationem, concordiamq; omnium naturæ virtutum generationi rerum concurrentium. qualis agnoſcitur brumali ſolſtitio, quod fit in Capricorno, cum, fidibus ad concentum compoſitis, ſi neruorum pars vna attingatur, pars reliqua excitata vltro reſpondet, nemine percutiente.hinc illum naturæ concentum cithara ſignificauit Porphyrius:

Nec procul hinc Phœbus teſtudine pulſat eburna,
Ad citharam ſe ſe frater vterque mouet.

Eoq; magis, cum cithara ſit muſicale inſtrumentum, Vraniæ,quę vna dicitur ex Muſis, & apud nos cœleſtis interpretatur, & propterea duobus Amoribus recte conuenit. Verum,quo argumento cithara figurata ſit, in ſequentibus libris explicabitur. Percuſſum eſt igitur hoc numiſma hoc cum ſigno, vt Iuliorum generis nobilitatem declararent, de qua præter ipſum Cæſarem, & pleroſque alios,magna illa Troianæ propaginis tuba Virgilius Aeneidos libro primo teſtata eſt:

Naſcetur pulchra Troianus origine Cæſar,
Imperium Oceano, famam qui terminet aſtris,
Iulius, à magno demiſſum nomen Iulo.

Velleius etiam, Appianus, & Strabo de ea ſcripſere. Hic, inquit Velleius, nobiliſſima Iuliorum genitus familia, &, quod inter omnes antiquiſſimos conſtabat, ab Anchiſe ac Venere deducens genus, forma omnium ciuium excellentiſſimus. Appianus autem libro Ciuilium ſecundo, Nocte media, inquit, perfectis ſacris Martem inuocauit, eiusq; parentem Venerem. Ex Aenea quippe & Iulio eius filio Iuliorum genus, vt ex nomine intueri licet, videtur emanaſſe. Strabo Geographiæ libro XIII. Cæſar vero,inquit,quia & Alexandri amantiſſimus fuit, & certiſſima cum Ilienſibus cognationis ſigna habebat, impen-

dio ad beneficium incitabatur, certissima quidem, quia Romanus erat, Romani autem authorem generis Aeneam putant. Iulius enim ab Iulo quodam vno ex progenitoribus, & ille ab Iulo cognomen hoc habuit, qui vnus fuit ex posteris Aeneæ. Vt ostenderent ergo Iulium genus à Venere ortum esse, L. Cæsaris nomine, vt inscriptio ipsa ostendit, nummus hic signatus est, siue Iulius sit Sexti nepos, qui Consulatum gesserat cum P. Rutilio anno vrb. DCLXIII. quo de Plin. meminit lib. II. cap. XXX. vel duorum sit alter Cæsarum, qui Prætor fuerat, Syllanas partes secutus, iussu Marij occisus est, cuius mẽtio extat apud Ascon. in orationis Commentario pro Scauro: vel ille fuerit Lucij nepos, in Consulatu C. Figuli collega anno ab vrbe DCLXXXIX. vt in Fastis Capitolinis descriptum est, & apud Cassiodorum, de quo meminit etiam Cicero in Oratione pro P. Sylla, atque passim in alijs, Sallustius in Catilinarijs, & Pedianus. Sed tamen ego potius arbitror vel L. Cæsarem illum fuisse adolescentem Vticæ pro Quæstore, de quo Suetonius in Cæsare meminit, qui, à C. Cæsare Arimino occupato, priuati officij caussa cum Pompeij mandatis de pace agenda ad Cæsarem venit, vt idem Caius in primo Commẽtariorum de bello Ciuili libro scripsit, atque mox ab ipso C. Cæsare capta Vtica, cum à clementia eius veniam impetrasset, nõ multo post iterum transfugam factum, interfectum fuisse A. Hirtius tradit. Mea potius opinio est, L. Cæsarem huius patrem fuisse, C. Cæsaris tunc Legatum, vt ipse Caius eodem in loco, & septimo de bello Gallico Commentariorum scriptum reliquit, qui Cæsare in Alexandrinos bellum gerente, à M. Antonio, equitum ipsius Cæsaris Magistro, Præfectus vrbis creatus fuerat, vt Dio libro XLII. tradidit. Nam Cæsaris Dictatoris minime patrem esse certum est, licet iuniores nonnulli, prænomine huius decepti, Lucium appellent, quorum & ego cum auctoritatem sequerer in mea primorum XII. Cæsarum Genealogiarum Tabula, superioribus annis ad Cosmum Medicem Florentinorum Ducem II. descripta, lapsus sum. nam in Capitolinis litteris scriptum est: C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR: quod

quod inter omnes nostræ ætatis eruditissimus, atque diligentissimus, rerumq; antiquarum summus illustrator Carolus Sigonius Mutinensis primus obseruauit. Verum, quia signum huius numismatis Iuliorum testatur originem, siue sit à prioribus à me supra descriptis Cæsaribus, siue à L.Cæsare, C.Cæsaris Legato, siue ab eius filio, aut à quouis alio impressum, inter nummos Cæsaris Dictatoris reponendum duxi.

VENERIS CAPITIS, ET AENEAE PARENTEM GESTANTIS SIGILLI, IN NVMMO II.

COMMENTARIVS.

ODEM etiam argumento, hoc quoque in argenteo nummo quas Veneris ab vna parte vides, ab altera Aneeæ filij, imagines ſignatæ fuerunt, Aeneæ inquam Anchiſem patrem ſenem ac imbecillum ferentis, ſecumq; ab excidio Troiano Palladium trahentis. Nummus quidem hic præter ceteros complures conſpicuos apud humaniſſimum, liberaliſſimumq;, & in omni genere veterum ſignorum ditiſſimum principem Ioannem Grimanum, Aquileienſem Patriarcham, tum doctrinæ, tum virtutis, ac pietatis laude nemini ſecundum, habetur. De Iuliorum autem gente, auo, abauoq; Virgilius in ſecundo Aeneidos ait:

Ergo age chare pater ceruici imponere noſtræ:
Ipſe ſubibo humeris: nec me labor iſte grauabit.

Et paulo poſt idem ſubiungit:

Tu

Tu genitor cape ſacra manu, patrioſq; Penates:
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.
Hæc fatus, latos humeros, ſubiectaq; colla
Veſte ſuper, fuluiq; inſternor pelle leonis:
Succedoq; oneri.

Idem libro ſexto de Aenea Sybillam adloquente, dicit:

Illum ego per flammas, & mille ſequentia tela
Eripui his humeris, medioq; ex hoſte recepi.
Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
Atque omnes pelagiq; minas, cœliq; ferebat
Inualidus, vires vltra, ſortemq; ſenectæ.

Hoc quidem pietatis Aeneæ, ac fortitudinis exemplo, ſtatuam cum aliorum nobilium Romanorum, præſertim Iuliorum, atque deûm ſimulacris, in Martis Vltoris templo poſtea ab Auguſto ſtatutam fuiſſe, Ouidius narrat Faſtorum libro quinto.

Perſpicit Armipotens operis faſtigia ſummi,
Et probat inuictos ſumma tenere deos.
Perſpicit in foribus diuerſæ tela figuræ,
Armaq; terrarum milite victa ſuo.
Hinc videt Aenean oneratum pondere charo,
Et tot Iuleæ nobilitatis auos.

Hoc nempe ſcitu dignum eſt, quod Appianus tradit ciuilium ſecundo, Cleopatram, accepto à Cæſare Aegypti regno, in Veneris Genetricis templum, ab eo ædificatum, perilluſtrem Deæ imaginem contuliſſe, eamq; ad Hadriani Imp. vſque tempora extitiſſe. Signatus eſt hic nummus permiſſu Cæſaris, fortaſſe prius quam Conſul & Dictator iterum crearetur, ad Iuliorum familiæ nobilitatem oſtentandam: quo genere ipſum maxime gloriari ſolere compertum eſt. De Palladio autem in præſenti verba non facio; quia commodiori loco inferius omnia, quæ ad id pertinent, declarabo.

FVGATO POMPEIO

ANNO AB VRBE CONDITA DCCV.

CAESARE COS. II. DICT. II.

SICILIAE CAPITIS, ET EIVSDEM PROVINCIAE IN NVMMO IIII.

COMMENTARIVS.

ICILIAM, Italiæ insulam, quam à tribus promontorijs, quæ in ea sunt, & Trinacriam appellant, Cæsar, pulso ex Italia Pompeio, per C. Curionem, duarum legionum eius Legatum, M. Catone præfecto cedente, nullo marte obtinuit, testibus Appiano Ciuilium II. & Dione XLI. Floro in quarto, & Orosio in VI. testibus. Qua ratione huius prouinciæ formam in argenteo nummo, quem

quem vidi apud doctissimum virum, Ioannem Sambucum Tirnauiensem, Pannonium, ab A. Allieno, Cæsaris Prætore, ac Siciliæ pro Consule signatum esse arbitror. In A. enim Hirtij Commentariorum libro de Bello Africo deprehendi A. Allienum, Cæsaris Prætorem, in Sicilia pro Consule fuisse, ac in bello contra Iubam Scipionemq; gesto, ab eodem, tanquam seditiosum, inutilemq; ex eius exercitu ignominiose dimissum esse. verum apud scriptorem non Aulum, sed Titum, licet tantum vno in loco, librariorum, vt arbitror, incuria, prænominari reperio. Quare nummi auctoritate ductus emendandum locum esse censeo, vt A. non T. legatur. Hirtij igitur quasi in limine libri quinti verba hæc sunt: Deinde Allieno Prætori, qui SICILIAM obtinebat, de omnibus rebus præcipit, & de reliquo exercitu celeriter imponendo. Datis mandatis, ipse nauem conscendit ad VI. Cal. Ian. &c. Et inferius eodem in libro, inquit: Quorum lachrymis querelisq; Cæsar commotus, cum antea constituisset, in statiuis castris, æstate inita, cunctis copijs auxilijsq; coactis, bellum cum aduersarijs gerere instituit, litterisq; celeriter in SICILIAM ad Allienum, & Rabirium Postumium conscriptis, & per catascopum missis, vt sine mora, aut vlla excusatione hyemis ventorumq;, exercitus sibi quamcelerrime transportaretur, &c. atque paulo post idem ait: Allienus interim pro Consule è Lylibæo in naues onerarias imponit legiones decimam tertiam, & decimamquartam, & equites Gallos DCCC. funditorum, sagittariorumq; mille, ac secundum commeatum in Africam mittit ad Cæsarem, quæ naues ventum secundum nactæ, quarto die ad Ruspinam, vbi Cæsar castra habuerat, incolumes peruenerunt. Idemq; mox inquit: Interea ex secundo commeatu quem à SICILIA miserat Allienus, nauis vna, in qua fuerat Q. Comminius, & L. Ticida eques Romanus, ab residua cum errauisset, delataq; esset vēto ad Thapsum, à Vergilio scaphis nauiculisq; actuarijs excepta est, & ad Scipionem deducta. De eius quidem ex Cæsaris exercitu dimissione, apud eundem Hirtium eodem in libro sic legere est: T. Allieno, M. Tyro, C. Clu

ſiane, cum ordines in meo exercitu beneficio, non virtute conſecuti ita vos geſſeritis, vt neque bello fortes, neque pace boni, aut vtiles fueritis, & magis in ſeditione, concitandisq; militibus aduerſariorum noſtrorum imperatoris, quàm pudoris, modeſtię; fueritis ſtudioſiores, indignos vos eſſe arbitror, qui in meo exercitu ordines ducatis, miſſosq; facio, &, quantum poteſtis, abeſſe ex Africa iubeo. Ciceronis etiam epiſtolarum Familiarium libro XIII. duæ extant epiſtolæ Allieno Siciliæ pro Conſule. Caput illud in priori facie nummi cum inſcriptione: C. CAESAR IMP. COS. ITER. ipſius prouinciæ imaginis eſt. mulier illa, quę nuda in auerſa parte cõſpicitur, dextro pede innixa roſtro nauis cum litteris: A. ALLIENVS PRO COS. ipſius eſt prouinciæ imago. ſignum illud, quod dextera tenet, tria ſunt fæmora cum cruribus à genu recuruis, quæ ſymbolice formam, ſitumq; inſulæ oſtendunt. ſiquidem deltæ Δ figuram habere ipſam conſtat geographorum deſcriptione, vnde & Triquetram, hoc eſt triangularem vocant. tria enim crura illa, totidem promontoria indicant, quæ in ea ſunt, Pelorum, quod ad Italiam vergit; Lilybæum, ad Africam; & Pachinum ad Græciam: de quibus ita meminit Ouidius Metam. libro V.

Vaſta giganteis iniecta eſt inſula membris
Trinacris, & magnis ſubiectum molibus vrget,
Aethereas auſum ſperare Tiphœa ſedes.
Nititur ille quidem, tentatq; reſurgere ſæpe,
Dextra ſed Auſonio manus eſt ſubiecta Peloro,
Læua Pachyne tibi, Lilybæo crura premuntur,
Degrauat Aethna caput, ſub qua reſupinus harenas
Eiectat, flammamq; fero vomit ore Typhœus.

Eius ferocitatem & formam quoq; meminit idem in IIII. Faſtor.

Terra tribus ſcopulis vaſtam procurrit in æquor,
Trinacris à poſitu nomen adepta loci.
Grata domus Cereri, multas ea poſſidet vrbes,
In quibus eſt culto fertilis Enna ſolo.

Hanc autem primam omnium prouinciam appellatam fuiſſe teſtatur

ſtatur

ſtatur Cicero in quarta Verrinarum, & Prætoribus datam fuiſſe; poſtea præſidibus commiſſam, mox à Conſularibus fuiſſe adminiſtratam. qua de re Liuius libro VI. Paterculus, & Polybius in primo, Plutarchus in Marcello, & Florus libro II. ſcripſere. Hoc obiter etiam adnotandum eſt, vt ne quid, quod ad hanc rem faciat, prætermittam, Siculos poſt Cæſaris necem ab Antonio Conſule, data ei grandi pecunia, ciuitate donatos fuiſſe, fingente illo, legem à Dictatore Cæſare comitijs latam, quod docet Cicero Epiſtolarum ad Atticum libri XIIII. epiſtola X. Huius inſulæ ambitũ ferunt protẽdi ad ſtadia quatuor milia CCCLX. Aetnæ vero craterem patere ambitu ſtad. L. Situm autem latiſſime deſcripſere Ptolemæus libri III. cap. IIII. tabula VII. Strabo libro VI. Iuſtinus libro IIII. Polybius primo libro Belli Punici primi. Thucidides plura, Pomponius Mela libri II. cap. V. Solinus Polyhiſtor. cap. X. Dionyſius de ſitu orbis; Diodorus Bibliotheces VI. Plinius libri III. cap. VIII. & Stephanus de Vrbibus. Ex poetis Virgilius in III. Aeneidos, Lucanus in III. Pharſaliæ, item Lucretius, & Claudianus de Raptu Proſerpinæ in primo, atque paſſim alij. Cæterum quam fortunam ipſa deinde paſſa ſit, Cuſpinianus ita docet in Scholijs: Eodem pene anno, ijſdem temporibus, Sicilia & Sardinia in Romanam poteſtatem redactæ ſunt, (Hæc Cuſpinianus ex Solino) poſtea fuit ſub imperatoribus, ad Carolum vſque Magnum. Diuiſo tunc imperio, ceſſit Conſtantinopolitano Cæſari. Poſt Saraceni afflixerunt: deinde Comites Siciliæ orti ſunt, tandem Reges, ſed à diuerſis diuerſimode afflicta eſt hæc inſula „ quemadmodum docent eius annales. hactenus Cuſpinianus. nunc vero ſub rege eſt Hiſpaniarum Philippo, Diui Caroli V. filio, & à pro regibus adminiſtratur. Hanc recepit Cæſar Conſul iterum, hoc eſt fugato Pompeio, vt Florus inquit libro IIII. anno vrbis DCCV. ſignauitq; eam in hoc nummo argenteo, qui apud Ioannem Sambucum, rerum antiquarum amantiſſimum, egregieq; intelligentem, & apud Stephanum Magnum, patricium Venetũ, aſſeruatur. IMP. ille titulus in priori latere, eſt, quem poſt aliquam inſignem

F 2 victo-

victoriã exercitus dare consueuerãt ducibus; ciuilis quidẽ appellatio, nam alium porro regiũ imperatoris nomen nõ prius habuit, quàm omnium victor quinto eius Consulatu honores supra humanos passus sit. quod aperte ostendit Appianus Libycæ historiæ procœmio, scribẽs: Caius autem Cæsar, superatis Romanis, „ imperioq; suscepto, & in potestatem redacto, formam quidem „ politiæ nomenq; seruauit, re autem principem se cunctis præstitit. „ Estq; in hanc vsque ætatem eadem sub vno potestas principe, „ quos neutiquam Romani reges appellant, vetus iusiurandum, „ vt ego arbitror, in primis veriti, imperatores eos dici maluere: „ quod priscorum ducum nomen fuit. sunt autem re ipsa vere reges, à quibus ad ætatem vsque nostram anni fere ducenti elapsi „ sunt. sic ille. Dextero autem pede innititur imago rostro nauis, vt ostenderet exercitum iussu Cæsaris nauibus ex Sicilia in „ Africam transmissum, vt ex Hirtio supra retuli.

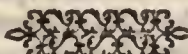

SVPERATO IN HISP.

PETREIO, AFRANIO, ET M. VARRONE.

ANNO VRBIS DCCV.

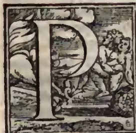
CAESARE COS. II. DICT. ITER.

IN PIETATIS CAPITIS, ET RELIGIONIS SIGNORVM

NOTAS IN NVMMO V.

COMMENTARIVS.

POST deuictos à Cæſare apud Ilerdam, citerioris Hiſpanię oppidum, M. Petreium, & L. Afranium; in vlterioreq́; Hiſpania M. Varronem, Cn. Pompeij Legatos, captamq́; Maſſiliam, ipſo Romam reuerſo, ac iterum Conſule facto, vt Florus libro IIII. & Dio libro XLI. teſtatur, Publioq́; Seruilio Iſaurico in collegam aſſumpto, anno ab vrbe DCCV. quo & iterum Dictator fuit, eodem Dione

Dione teſte libro XLII. per A. Hirtium, eius Prætorem, excuſum eſt aurum in faciem Pietatis Cæſaris ſtola velatam, titulusq; ab vna parte: C. CAESAR COS. ITER. ab altera vero tria tantum religionis inſtrumenta ſignata ſunt, Lituus ſcilicet, Guttus, (Vrceolo enim hic penitus ſimilis eſt, præterquam quòd breuiore collo eſt) & Securis, cum hac inſcriptione: A. HIRTIVS PR. Caput enim hoc Pietatis eſſe, ex numiſmate æreo Druſi Cæſaris, Tiberij Auguſti filij, comperitur, quòd hac forma & filo illud ſe habet, cum ſubſcriptione: PIETAS, Pietas porro cum erga parentes, vel ſanguine coniunctos, ac in patriam, deosq; officium, cultumq; ſignificet, cum honeſta de numine eorum opinione, merito Cæſari, vtpote maximo Pontifici, huius deæ ſigillum, tanquam ſacrorum omnium principi, conuenire videtur, eoq; magis, cum pietatem in patriam, & in amicos, quin, quod mirum videatur, & in ipſos inimicos oſtenderit, atque adeo ſe pro patriæ libertate pugnare teſtatus ſit, Pompeium tyrannum, ſe vero patriæ libertatis vindicem dictitans, & re vera oſtendens. Quin mox, victo illo, eiusq; caſtris potitus, cum proſtrata hominum cadauera cerneret, ſuſpirans dixiſſe fertur: hoc voluerunt, huc me neceſſitatis adduxerunt. Subinde in Aegypto, viſo Pompeij capite, & annulo, multas effudiſſe lachrymas, caputq; adornari, & ſepelliri iuſſiſſe, Dio tradit libro XLII. Socios etiam illius, ac familiares, quotcunque eam peragrantes regionem, in Ptolemæi regis venerant poteſtatem, vniuerſos beneficentia, ac liberalitate proſequens, magna ſibi pietate conciliauit, atque Romam ad amicos ſcribens maximum & iucundiſſimum colligere ſe fructum dixit, quòd ciues, quos aduerſarios ſibi ſemper habuerat, conſeruaſſet. quæ tradita ſunt à Plutarcho. Hæc ipſo Cæſare vna cum Seruilio Conſule, vt Velleius ait, acciderunt. Hic à Senatu accepto vnico Imperatoris nomine, Liberator etiam patriæ appellatus eſt: ac ideo Libertati templum publico erectum decreto fuiſſe, apud Dionem legitur libro XLIII. De Cæſaris autem Conſulatu ſecundo, Florus libro IIII. cap. II. ſic ſcribit: Nec Pompeius ab Italia, quàm Senatus ab vrbe, fugatur prior: quam pe- „

ne va-

» ne vacuam metu Cæſar ingreſſus Conſulem ſe ipſe facit. Appia
» nus Ciuilium ſecundo, licet à Floro aliquantum diſſideat, ita in-
» quit: Cæſar Romam reuerſus, trepidante adhuc Populo, neque
» Senatu aut Conſule illum eligente, ſe ipſum Dictatorem nomi-
» nauit. Verum, ſiue vt inuidiam dilueret, ſiue quòd magiſtratu mi
» nime indigeret, per vndecim ſolum dies illi præfuit. ſic enim non
» nulli aſſerunt. Conſulem ſe in futurum deſignauit, Pompeiumq;
» Iſauricum ſibi collegam aſſumpſit. ſic Appianus. quod & ipſe
» Cæſar tertio Ciuilium Commentariorum ſcripſit. De Lituo au-
tem, & Securi late ſcripſi inferius in Numiſmate XIX. & XIIX. De
» Gutto enim vaſe ſacerdotali ita meminit Plinius libro XVI. cap.
» XXXIIX. M. Curius iurauit ſe ex præda nihil attigiſſe, præter gut-
» tum faginum, quo ſacrificaret. & Horatius Satyra VI.

Pocula cum cyatho dum ſuſtinet, aſtat echinus
Vilis cum patera guttus

Et Iuuenal. Satyra III.

& ſonat vnctis
Strigibus: & pleno componit lintea Gutto.

Gellius libro XVII. cap. VIII. dicit, Guttum vaſis eſſe genus in quo oleum aſſeruabatur. In ſacris quidem moris fuiſſe apud veteres, vt hoſtiarum exta, dum ſuper aram cremabantur, madeſcerent oleo, quo facilius exurerentur, edocet Maro in illis:

Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis,
Pingue ſuperq; oleum fundens ardentibus extis.

Teſtatur Varro, Guttum dici à gutta, quòd propter colli anguſtiam humor inde guttatim efflueret. Quantum vero ad inſcriptionis A. HIRTIVS PR. explicationem, A. Hirtius Prætor à Cæſare creatus fuerat tunc primum, cum ipſe ex Gallijs aduentans, vrbem ingreſſus, ſe Conſulem deſignauerat, tunc eum magiſtratum gerentibus L. Lentulo & C. Marcello, quod vel Tranquilli verbis cap. XLI. conijci poteſt, vbi inquit: Senatum ſuppleuit, patricios allegit: Prætorum, Aedilium, Quæſtorum, mi-
» norum etiam magiſtratuum numerum ampliauit. Idem etiam ex
» Appiano conſtat, qui loco ſupra dicto ita ſubiungit: Prætores

vero

vero ad prouincias, prout libuit, aut misit à se, aut immutauit: in Iberiam M. Lepidum, in Siciliam A. Albinum, in Sardiniam Sex. Peduceum delegauit. Galliæ nuper subactæ Decimum Brutum præsidere iussit. &c. Quin Cæsarem priori numero Prætorum aliquot adiecisse, duos, qui frumenti copiam in vrbe curarent, qui dicti Cereales, & alios, qui ærarij curam haberent, expletumque quatuordecim, siue XVI. numerum, ait Dio libro XLIII. licet de creationis Prætorum tempore valde dissentiat ab Appiano: quanquam etiam Fenestella tantum duodecim tunc fuisse dixerit. Moris enim fuit, præter vrbanum Prætorem, alios Prætores prouincias sortiri, qui in ipsis prouincijs, quibus præessent, ius dicerent, atque ingruente bello arma caperent, exercitibusq; imperarent: quorum dignitas maior fuit. Sic apud Dionem libro XLIII. legas de Fabio, & de Quinto in Hispania, Cæsaris Prætoribus contra Cn. Pompeij liberos: & apud Appianum Ciuilium IV. de C. Norbano & Cæditio, qui in Macedoniam octo legionibus contra Brutum & Cassium præfuerãt, deq; alijs apud Cæsarem in Commentarijs, & apud A. Hirtium, passimq; apud alios. Ego sanè amplius in Numismatibus veterum obseruaui, Prætoribus extra vrbem nummos signandi curã demãmandatã esse, tum libera ciuitate, tum imperãtibus Cæsare Dictatore, & Augusto, cum iure eorũ nomina imprimẽdi: hocq; militũ stipendij maioris commoditatis caussa factum reor, ne pecunia, stipendij gratia, longinquas ad regiones missa, ab hoste interciperetur: aut, quòd Romæ officina nummaria tantorũ exercituum, ac classium, tot vrbium, atque populorum, &, vt ita dicam, totius orbis terrarum vsui necessario, qui Romano signo vtebantur, minime supplere potuisset, quippe in castris, vel in opportunis prouinciarum vrbibus, per Prætores, aut per eorum Quæstores, vel Legatos, illis absentibus, vel bello occupatis, pecunia cudebatur, quod in nummis, vt dixi, Augusti etiam à nobis obseruatum est, vt etiam in sequenti libro suo loco admonebimus. De nummis aũt in prouincijs signatis testantur etiã illa Ciceronis verba Epist. Familiar. lib. XIII. L. Planco: Cum signaretur argentum Apol-

loniæ

„ loniæ, non possum dicere, eum præfuisse, neque possum negare „ eum affuisse, sed non plus duobus, aut tribus mensibus. Verum etsi A. Hirtium non memini Prætorem apud scriptores me legisse, huius nummi tamen sufficiet testimonium, ipsum eo quidem anno, quo inter Cæsarem & Pompeium bellum ciuile exarserat, illius Prætorem extitisse, nummumq; ab eo signatum fuisse. Sed procul dubio Prætor is fuit. nam vetus fuit institutum, ne quis prius Consul esset, quàm Prætor, vt ex Dione colligitur. Nempe vero A. iste Hirtius, ille est, cuius pater à Sylla Dictatore olim proscriptus fuerat, vt Dio libro XLV. cuiusq; nomini, belli Alexandrini, Africani, & Hispaniensis à Cæsare confecti, Commentaria edita sunt, vt Tranquillus testatur in Cæsare, cap. XLVI. qui mox Consul bello Mutinensi, sexto dehinc anno, viriliter in Antonianos pugnans, in victoria confossus est, & in campo Martio sepultus, vt Liuius libro LXIX. de quo & Cicero in Epistolis ad Brutum, & in Familiaribus, Appianusq; Ciuilium III. item Suetonius in Augusto cap. X. & Plutarchus in Antonio scriptum reliquerunt. Cæterum de officio, ac iure Prætoris nonnihil scripsere, præter Fenestellam, & Pomponium Lætum, tum alij, tum nuper doctissimus vir Carolus Sigonius in libro, qui de antiquo Iure ciuium Romanorum inscribitur.

VICTO POMPEIO

SEDATOQVE TVMVLTV ALEXANDRINO, ANNO VRBIS DCCV.

CAESARE COS. II. DICT. ITER.

C. CAESARIS DICT. EFFIGIES QVAE EST IN TABVLAE CAPITVM NVMMO I. ET ANTONII IMAGINIS QVAE EST IN TABVLAE POSTER. PART. IN NVMMO VI. COMMENTARIVS.

ONSVLIBVS C.Cæſare, & P.Seruilio Iſaurico, vt dixi, poſt Pharſalicam pugnam, cum ipſe Cæſar Dictator factus iterum, vt ſcripſit Dio libro XLII. anno vrbis DCCV. Pompeio in Pharſalia deuicto, à M.Antonio Augure ad tribunatum plebis in vrbem à Cæſare anno ante remiſſo poſt compoſitum Aegypti regnum (is enim è Senatu à præcedentibus Conſulibus

Consulibus L. Lentulo, & C. Marcello, qui Cæsari successorem in Galliam, L. Domitium decreuerant, vna cum Q. Cassio, vt Liuius, vel C. Curione, vt Appianus, in Tribunatu collega, ignominiose eiectus fuerat, ac seruili habitu meritoria rheda ad Cæsarem effugerat, argentum primo signatum est cum imagine Cæsaris ex vna parte, & ex occipitio Gutturnio, siue Vrceolo, & inscriptione: CAESAR DICT. ex altera eiusdem Antonij effigies cum titulo M. ANTON. IMP. et Lituo, quem Auguratus Symbolum esse inferius ostendimus. Dionem auctorem habemus XLIV. libri initio, inter præclarissimos honores, à Senatu Cæsari varijs temporibus concessos, eius imaginem in nummis exculptam fuisse. Verum illud vas ex occipitio, est, quo in sacris vtebantur, & Cæsaris maximum sacerdotium significat, &, de quo ego inferius in Numismate XIIX. Plutarchus, & Appianus libro Ciuilium II. tradunt, primo Cæsaris aduentu in vrbem ex Gallijs, se Dictatorem fecisse: sed post vndecim dies Dictaturam deposuisse: quod & innuit Dio libro XLI. & Eutropius libro VI. Liuius ait lib. CXII. post sedatum Alexandrinum tumultum Cæsarem Dictatorem creatum fuisse. Orosius libro VI. cap. XVI. Dictatorem & Consulem scribit. Verum Dio libro XLII. ait, mortuo Pompeio Consulem in quinquennium factum, ac simul Dictatorem, nō sex mensium spatio, sed absque temporis præscriptione, anno vrbis DCCV. Obseruatione hoc sane dignum est de tempore Dictaturæ, quòd ex Cæsaris nummis deprehenditur, rep. libera, priusquàm euerterentur leges à Cæsare, Dictaturæ magistratum vltra sex menses non fuisse. euersa tamen rep. ex his nummis, quibus notatum est, Cos. III. Dict. III. annuum fuisse, comperitur, vt ex nostris Commentarijs colligitur. siquidem vna cum Consulatu plane videtur Dictatura annum expleuisse. quod nil aliud est, quàm, veluti per Consulatus, annos per Dictaturam numerare. quæ tamen constitutio, vix radicibus emissis, tanquam eas in puluere affixisset, mox eius cum auctore concidit, atque Dictaturæ nomen in posteris solo æquatum est. Antonium vero, exorto discrimine in ciuitate inter optimates, & populares,

Tribunum plebis, & Augurem à Cæſare factum fuiſſe, docet Plutarchus his verbis: Diſcordia in ciuitate exorta cum optimates Pompeio adhærerent, populares cum exercitu Cæſarem aduocarunt: C. Curio Antonij amicus ex mutatione Cæſari fauens, potentia, quam dicendo comparauerat, magnis prætereа largitionibus, quas Cæſar ſubminiſtrabat, Tribunum pl. creauit Antonium, poſt etiam inter Augures cooptauit. Quod & A. Hirtius ſignificat de bello Gallico Commentariorum libro VIII. vbi inquit. Ipſe hybernis peractis, contra conſuetudinem in Italiam quam maximis itineribus eſt profectus, vt municipia & colonias appellaret, quibus M. Antonij Quæſtoris ſui commendaret ſacerdotij petitionem. Contendebat enim gratia, cũ libenter pro homine ſibi coniunctiſſimo, quem paulo ante, præmiſerat ad petitionem, tum acriter contra factionẽ, & potentiã paucorũ, qui M. Antonij repulſa Cæſaris recedẽtis conuellere gratiã cupiebãt. Hunc etſi Augurem prius factũ, quàm Italiã attingeret, in itinere audierat: &c. Fertur enim, Tribunitiã poteſtatem, ſi præſens eſſet Dictator, fuiſſe ſecundã: ſin abſens, primam ac ferme ſolam. Adhæc Cæſarem priusquàm Pompeium victum ſequeretur, & in Hiſpaniam proficiſci vellet, data Lepido Prætori vrbis cura, ei Italiam præſidiaq; commiſiſſe Plutarchus docet, ac Magiſtrum equitum nominaſſe, licet nondum Prætor fuiſſet, Dio ſcribit libro XLII. Verum qua Imperatoris nomine Antonius inſignitus ſit victoria, incompertum habeo. fortaſſe Præfectus equitum in Syria ſub Gabinio contra Ariſtobulum hunc titulum meruit: cum parua ipſe manu ingentes hoſtium copias fudiſſet, obtruncaſſetq; ferme omnes, atque ipſum Ariſtobulum vna cum eius filio cepiſſet. res quidem imperatorio nomine digna. Vel ciuilis belli initio, ſub Cæſare contra Pompeianos legatos, auxiliareſq; frequenter prœlijs commiſſis, quibus in omnibus egregie ſe geſſiſſe à Plutarcho accepimus. Siquidem libro Ciuilium ſecundo Appianus quoque de Imperatoris appellatione ita ſcriptum reliquit: Eſt enim hæc appellatio Prætoribus non mediocris apud milites auctoritatis, quaſi ipſis teſtantibus eundem imperatorio nomine

haud

„ haud indignum fore. Hunc quippe honorem Prætores iampridem in maximis belli operibus sibi vendicauerant. nunc autem, „ sub quibus decem millia in bello concidissent, hac appellatio- „ ne dignos haberi audio. Lituum porro ex occipitio imaginis Antonij proprium Auguratus signum fuisse, ex auctoritate Ciceronis in primo, & secundo de Diuinatione, Liuij libro primo, Gellij libri v. cap. VIII. inferius in XIX. Numismate ostendimus.

DE PHAR-

DE PHARNACE REGE

ANNO VRBIS DCCV.

CAESARE COS. II. DICT. II.

IN VICTORIAE CAPITIS, ET TROPHAEI NOTAS

IN NVMMO VII.

COMMENTARIVS.

VM frequentes Cæſaris victoriæ de Gallis, Germanis, & Britannis, Aegyptijs, Ponticis, Libycis, & Hiſpanienſibus partæ, magnam trophæorum occaſionem illi dediſſent, de nulla tamen, præterquam de Pharnace, Mithridatis Magni filio, trophæum erexiſſe apud ſcriptores inuenio. Ac de Ponto Cæſar quatuor, quibus in conſpectum venerat, horis, Suetonio teſte, victoria potitus eſt. nam fulminis (vt verbis Flori vtar) more, quod vno, eodemq; momento venit, percuſſit, abſceſſit, vna profligauit

acie;

acie; cum ipse rex, Cæsaris magnitudine nominis exterritus, versus esset in fugam. ideo Cæsarem his tribus tantum verbis, Veni, vidi, vici, victoriam ad amicos significasse, Plutarchus, Appianus, & Dio tradunt, earundemq; in triumpho inter pompæ gestamina postea prætulisse titulum, Suetonius auctor est: quæ quidem tria verba multos ante annos à Thusco quodam Romano dicta fuisse, memorat Seneca Suasoriarum libro primo. sic enim bello tam feliciter confecto, Cæsarem Pharnacis spolia retulisse cecinit Virgilius libro Aeneidos primo, vt interpretatur Seruius in illis:

Hunc tu olim cœlo spolijs Orientis honustum
Accipies secura. vocabitur hic quoque votis.

Apud Dionem libro XLII. legitur, Cæsarem Dictatorem iterum, victo Pharnace, ingens trophæum statuisse, cuius monumentum in argenteo nummo traditum est, in quo duos vides captiuos barbaros, masculum alterum, alterum fœminam, in trunco sagum, vtrinque ab latere clypeos, secures, aliaq; arma, & in vertice galeam, vel petasum, impositam. clypeos æneos, secures, & galeas in trophæis fuisse, illud Musarum decus Maro ita significauit libro Aeneidos VII.

Multaq; præterea sacris in postibus arma,
Captiui pendent currus, curuæq; secures,
Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra,
Spiculaq;, clypeiq;, ereptaq; rostra carinis.

Et in XI. eiusdem:

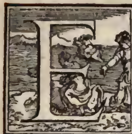
Ingentem quercum decisis vndique ramis
Constituit tumulo: fulgentiaq; induit arma,
Mezenti ducis exuuias, tibi magne trophæum
Bellipotens: aptat rorantes sanguine cristas,
Telaq; trunca viri, & bis sex thoraca petitum,
Perfossumq; locis: clypeumq; ex ære sinistræ
Subligat: atque ensem collo suspendit eburnum.

Sagum vero militare ac bellicum amictum fuisse, ex Nonio, & Liuio belli Punici libro XXXVII. ex Cicerone Philip. lib. VIII. & XIIII.

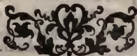
& xiiii. Verrinarũ vii. & epiſt. ad Trebatium, ex Cæſaris Commentariorum. lib. v. Plutarcho in Tiberio Gracco, & Suetonio in Auguſto cap. xxvi. cognouimus. Neque tantum Romanum hoc fuiſſe indumẽtum, verum etiam Hiſpanorum, apud Liuium, & Strabonem in tertio legas; Gallicum apud Ciceronem pro Fonteio, & Germanicum apud Tacitum de Moribus Germanorum libello, de quo & Tranquillus in Cæſare cap. lii. Quare cum gregale fuiſſet ſagum, & commune barbaris, non abſurde dicere poſſumus etiam Aſianum fuiſſe veſtimentum. Hiſpanienſe hoc haud eſſe trophæum, ex Dionis hiſtoria certi ſumus, ſiquidem ille ſcribit libro xli. Cæſarem Pyrænæi iugis, cum de Petreio & Afranio ex Hiſpania in Italiam victor rediret, minime trophæum ſtatuere voluiſſe, verentem calumniam: nam pro ſimili facto Pompeium olim non laudatum fuiſſe nouerat. De Gallis, Germanis, Alexandrinis, Africis poſſem ſuſpicari, ſi cuius ſcriptoris teſtimonio probare poſſem. quippe Dionis auctoritas ſuffragatur meæ ſententiæ, hanc trophæi notam ad illud de Pharnace erectum ſpectare, itaque Victoriæ effigiem in altera nummi parte expreſſam.

IN PROVINCIAE PONTI CAPITIS, ET TROPHAEI NOTAS IN NVMMO VIII. COMMENTARIVS.

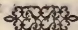
ST etiam nunc Venetijs apud Antonium Caluum, Senatorij ordinis, alter argēteus nummus in auerso trophæo, securi, & his litteris inscriptus: CAESAR. in priori latere mulieris decoræ faciem continens, quæ, fortasse, Ponti prouinciæ imaginem diademate redimitam, & ex acantho coronatam, declarat, qua arbore Pontici triumphi in Pharnacem apparatum fuisse, huius in libri fine, vbi de Cæsaris triumphis agitur, ostendi. De securi autem verba feci inferius in numismate XIIX. de diademate vero in nummis Antoniæ Claudij matris, in meo de Augustarum mulierum vitis libro, pertractaui.

DE IVBA REGE

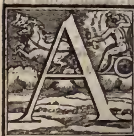
ANNO VRBIS DCCVII.

CAESARE COS. III. DICT. III.

VICTORIAE CAPITIS, ET VRNAE, SIVE GVTTI VASIS IN NVMMO XV.

COMMENTARIVS.

ANNO ab vrbe condita DCCVII. Cæsare tertium Dictatore, totidemq; Consule (anno quidem ante, qui fuit vrbis conditæ DCCVI. non Cæsar Consul fuerat, sed Q. Fusius, Calenus, & P. Vatinius, vt in Capitolino marmore, teste etiam Sigonio, & Cuspiniani Commentarijs in Cassiodoro) post victum Pharnacem, Ponti regem, moxq; Iubam Mauritaniæ, ceterisque Romanis ducibus, qui cum Iuba erant, Romam reuerso, cogentibus Pompeij filijs in Hispanias proficisci, à L. Munatio

tio Planco, vrbis tunc Præfecto, nummus aureus eſt percuſſus, in cuius altera parte Victoriæ caput conſpicitur cum litteris: C. CAES. DIC. TER. in altera, Vrna, ſiue Guttus, cum hac circumſcriptione: L. PLANC. PRAEF. VRB. De hac Cæſaris Dictatura, & Conſulatu, ita meminit Dio libro XLIII. Sequenti vero anno ipſe Dictator fuit, & Conſul, vtrunque tertium, collegam habens Lepidum. Qui etiam paulo poſt tradit, in decem continuos annos hoc anno Dictatorem fuiſſe creatum, eumq; ducturum in Hiſpanias exercitũ, Lepido collegæ vrbem, cum octo Præfectis, commiſiſſe: quorum ex numero & Plancum fuiſſe, coniectari poteſt. Nam & A. Hirtius in Commentarijs de Bello Hiſpanienſi, hoc eſt libro VI. ſcribit Cæſarem victo Pharnace, & capta ſubinde Africa, tertium Dictatorem, ac deſignatum quartum, in Hiſpanias bellum intuliſſe. Eutropius libro VI. auctor eſt, Cæſarem, victo Pharnace, Romam reuerſum, tertiũ ſe Conſulem feciſſe, inde in Africam profectum eſſe contra Iubam, poſtq; annum in vrbem regreſſum, quartum ſe nominaſſe Conſulem, ac ſtatim in Hiſpanias profectum eſſe. Verum Dionis, Hirtij, & Eutropij, huiusq; numiſmatis auctoritate nixus, Cæſarem & Dictatorem tertium vno eodemq; tempore, & Conſulem fuiſse, ac tunc nouiſſimæ victoriæ illius typum exculptum fuiſse in aureo nummo à Præfecto vrbis Planco, exploratum habeo. Cupis quis iſte Plancus fuerit ſcire? dicam. hic ille eſt Ciceronis olim diſcipulus, orator inſignis, cuius epiſtolæ admodum luculenter ſcriptæ in X. Familiarium libro leguntur: contra quem Aſinius Pollio, cum Orationes ſcriberet, ac dixiſſet nolle eas niſi poſt mortem ſuam edi, ne reſpondere poſſet, reſpondiſſe eum Plinius in Prooemio tradit: Cum mortuis niſi laruas luctari. Hic à Dione libro XL. prænominatur Titus, & à Plinio libro XXXV. Imperator appellatur. Sub Cæſare, in Belgio, mox in Carnutes legionis vnius Legatus fuerat, vt in Commentarijs de Bello Gallico libro V. & Ciuilium primo, ac quinto. Eundem mox Galliæ Comatæ Prætorem Lugdunum condidiſſe, Euſeb. tradit. Eundem etiã Baſileam Rauricorum, Germanię

vrbem coloniam deduxisse, ex veteri inscriptione Caietæ, Latij oppido, in turri, quæ vulgo Orlandi dicitur, patet: ex qua etiam Lugdunum non condidisse, vt plerique arbitrantur, sed coloniam potius fecisse, perspicuum fit.

L. MVNATIVS. L. F. L. N. L. PRON. PLANCVS COS.
CENS. IMP. ITER. VII. VIR EPVL. TRIVMPH. EX
RHETIS AEDEM SATVRNI F. DE MANVBIIS
AGROS DIVISIT IN ITALIA BENEVENTI IN
GALLIA COLONIAS DEDVXIT LVGDVNVM
ET RAVRICAM.

Quo tempore Ciceronis epistolæ ad eum scriptę extant inter epistolas ad Atticum. Occiso postea à coniuratis Cæsare, Consul designatus cum Decimo Bruto tunc erat, quo tempore ad eum Imperatorem Cos. designatum Ciceronis leguntur epistolæ, & eius ad Ciceronem libro Familiarium x. Sed disiecta mox partium reip. factione, cum tribus legionibus ad Antonium transijt, vt Appianus scribit libro Ciuilium III. & à Pontio Aquila deuictus est, Dione teste libro XL. Statim, composito Triumuiratu R. P. C. anno ab vrbe DCCXI. in locum D. Bruti Consul creatus est cum M. Aemilio Lepido, à quo, vt frater suus Plancus proscriberetur, impetrauit. eoq; inter iocos militares, qui currum Lepidi Planciq; secuti sunt, in triumpho, inter execrationem ciuium vsurpatum hunc fuisse versum, à Velleio traditum est.

De Germanis, non de Gallis, duo triumphant Consules.

De illius Consulatu meminere etiam Plinius, Eutropius, Cassiodorus, & Iulius Obsequens. In obsidione Perusiæ spem magis ostendisse auxilij Antonianis, quàm opem tulisse, atque ciuitatem captam, Fuluiæ Antonij vxoris fugę comitem fuisse ex Italia, idem Paterculus scribit. Ille, inquam, est, qui sponsionis inter Antonium & Cleopatram, Aegypti reginam, iudex factus est; cum Cleopatra se iactasset sexcenties HS in cœna solam consumpturam, cum in ea cœna duo vniones, vnicum naturæ opus, parata esset in aceto resoluere. quorum alterum cum absorpsisset, iniecta ipse manu, eam victricem pronuncians, auctor extitit, ne absume-

absumeretur alter. postea à victore Cæsare dissectus, vtrisq; Veneris auribus Romæ in Pantheo appensus fuerat, de quo Plinius libro IX. cap. XV. Hunc prætcrea ante pugnam naualem inter Antonium & Octauianum, deserto Antonio, transisse ad partes Cæsaris, Velleius testatur, qui eius mores ita breuiter conscripsit. Plancus non iudicio recta legendi, neque amore Reipublicę, aut Cæsaris, (quippe hæc semper impugnabat) sed morbo proditor, cum humillimus assentator reginæ, & infra seruos cliens, cum Antonij librarius, cum obscenissimarum rerum & auctor & minister, cum in omnia & in omnibus venalis, cum ceruleatus, & nudus, caputq; redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus Glaucum saltasset in conuiuio, refrigeratus ab Antonio ob manifestissimarum rapinarum indicia, transfugit ad Cæsarem. et idem postea clementiam victoris pro sua virtute interpretabatur, dictitans id probatum à Cæsare, cui ille ignouerat. De huius fuga, & Dio meminit libro L. Huius sententia fertur Octauianus Cæsar Augusti nomen obtinuisse. Eius filium cum C. Silio Consulem fuisse, apud Tacitum lego libro I. & in hoc Consulatu, iam mortuo Augusto, legationis princeps cum esset Tiberij ad exercitum Germanicum, maximum in militari tumultu cædis periculum effugisse, compertum est. De officio autem & iurisdictione Præfecti, titulus est apud Iuriscons. Vlpianus, omnia inquit, crimina Præfectura vrbis sibi vendicat: nec tantum quæ intra vrbem admittuntur, verum ea quoque, quæ extra vrbem in Italia fiunt. Dionysius enim scribit, Romulum vnum vrbanis negotijs præfecisse. Siquidem, procedente tempore, tantum is magistratus iuris sibi vendicauit, vt omnia in vrbe crimina cognosceret, summumq; in ciuitate absentibus Cæsaribus imperiū haberet. Alexander Genialium dierum libro VI. cap. XX. Solitos, inquit, Romanos fuisse, quum reges, & postea Consules Prætoresq; reipublicæ causa abessent, ne quis repens tumultus fieret, neue vrbs sine imperio esset, aut hostium incursibus pateret, Præfectum creare, qui vrbi mœnibusq; præsideret, ius redderet, & subitis mederetur. Cæterum de iure Præfecti, si quis

planius scire optat, ipsum legat Alexandrum in dicto capite. Verum vas istud quid simile habet Præfecto? Notum enim est, moris fuisse apud Romanos, causas non audiri nisi per sortem ordinatas. nam tempore, quo causæ agebantur, conueniebant omnes, vt inquit Seruius, & ex sorte dierum ordinem accipiebant, quo post diem trigesimum suas causas exequerentur, ac etiam iudicum nomina ex vrnis sortito educebantur. quò Virgilius alludens in VI. Aeneidos, dixit:

Hos iuxta falso damnati crimine mortis,
Nec vero hæ sine sorte datæ, sine iudice sedes.
Quæsitor Minos vrnam mouet.

Et alibi idem:

. . . . stat ductis sortibus vrna.

Claudianus quoque de Raptu Proserpinæ ita dixit:

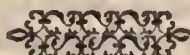
Vrna nec incertas versat Minoia sortes.

In vrnam enim antiqui tabellas iudiciarias (diximus Præfectum & ius dicere) vel nomina conijciebant, cum iudices sortiebantur, vnde Cicero ad Q. Fratrem libri II. epistola VI. ait: Senatorum vrna copiose absoluit, Equitum adæquauit, Tribuni Aerarij condemnarunt. Et in IIII. Verrin. Educit ex vrna tres ijs vt absentem: Heraclium condemnent, imperat. Idem II. de Diuinatione: Quod mirum quam illam monstruosissimam bestiam vrnam euertisse, sortes dissipauisse? Plinius Iunior epistola CCXX. Vt essemus, inquit, in Senatus potestate, peteremurq; nomina nostra in vrnā conijci. verū negabit fortasse quidam, hanc vrnam iudiciariam esse: Quid igitur erit? Vrceolus, an Guttus, vas sacrum? De hoc satis inferius in Numismate III. & XIII. verba feci. Vtrum enim ad sacrificia, quæ de more post Cæsaris victoriam in vrbe facta fuerant, an ad iudicium priuatum, non publicum, pertineat, siquidem Præfectum ius dixisse, non quæsisse, accepimus, iudicio aliorum relinquendum decreui. Nonnulla enim sunt in nummis interpretanda, quæ per coniecturas significari sanè possunt, verum certa ratione neque nos, neque Oedipum vnquam explicare posse, credendum est.

VICTO-

VICTORIAE CAPITIS, ET ROMAE GRADIENTIS TROPHAEO ONVSTAE IN NVMMO XVI.

COMMENTARIVS.

ICTOREM Pontici, & Africi belli C. Cæſarem, tertium iam Conſulem cum M.Aemilio Lepido, itemq; tertium Dictatorem, C.Clouius, alter eius Præfectus, hoc ærei nummi monumento decorare voluit. Caput enim illud Victoriæ cum ſcripto, CAESAR DICT. TER. tum ipſum à tergo nummi Romæ Gradientis ſimulacrum, ſiniſtra ſcutum geſtantis, læua trophæum, tum etiam draco eius lateri additus, capite ſurrecto repens, magniſq; voluminibus terga trahens, cum litteris: C. CLOVI. PRAEF. inſignem illam de Ponto victoriam ſignificant. ſiquidem Cæſarem de Pharnace retuliſſe ſpolia, Seruius in illo Virgilij Aeneidos primo oſtendit.

Hunc tu olim cælo, ſpolijs orientis onuſtum,
Accipies ſecura.

Vel illam de Iuba partam in Libya ea ſigna oſtendunt: quippe

Clouius

Clouius effingere voluit Romam victricem hoſtis ſpolia geſtantem, tanquam illa, modeſtiæ cauſa, non Cæſaris, ſed Reipublicæ honorem eſſe indicare vellet, cum pro patriæ libertate ſemper ſe pugnaſſe Cæſarem profeſſum ſciret. Serpente autem veteres Aſiam declaraſſe, ex Auguſti nummis, in quibus duo ſunt annexi ſerpentes, (licet quidam nouiſſime in ſuo, vbi exponuntur nonnulla veterum numiſmata, libello, alijs multis cum erroribus edito, tribus falſo ſerpẽtibus hoc numiſma deſcribẽs allucinatus ſit, eos per Europam, Africam, & Aſiam ſignificans, cũ & alter vir doctiſſimus, ante illum idem ſcribẽs, lapſus ſit,) & M. Antonij ex argento, compertum eſt: eo quòd, propter aromata, quæ ibi naſcuntur, pars ea ſerpentum maxime eſt ferax. Nam Plinius libro VI. cap. XIV. & Solinus cap. XLVIII. narrant, (vt de ſerpentum Aethiopiæ immenſa magnitudine prætercam) circa Caſpias portas tantã huius veneni eſſe vim, vt nõ niſi hieme tranſitus detur. Atque Elymaidem grauiter infeſtari, & Candeorum nullam fertiliorem ſerpentum regionem eſſe, Plinius tradit libro VI cap. XXVII. & XXIX. Quo ſymbolo & Cæſar eam partem ab eo deuictam ſic videtur deſcribere voluiſſe, & nummum ſequenti anno ſignatum fuiſſe, ipſa monet inſcriptio. Verum enimuero vel ad Africanam victoriam de Iuba rege, de Scipione, deq; alijs ciuibus Romanis, referri poſſe cenſeo. ſiquidem & Africæ ſerpentem hieroglyphicum fuiſſe, tum Hadriani complurima, & Antonini Pij, tum Septimij Seueri Imppp. Numiſmata teſtantur: cum tanta gignat diuerſa ſerpentum, atque draconum genera, vt eo infelix appellari poſſit. Hoc idem tradit Ariſtoteles de Animalibus lib. VIII. cap. XXIX. Solinus vero Polyhiſtor. cap. XXIX ſcitu digna ſcribit: cuius verba, non minus vtilitatis gratia, quam iucunditatis, ſubijcere decreui. Africa, inquit, ſerpentibus adeo fœcunda eſt, vt mali huius merito illi potiſſimum palma detur. Ceraſtæ præferunt quadrigemina cornicula, quorum oſtentatione veluti eſca illice ſolicitatas aues perimunt. Nam reliquum corporis de induſtria arenis tegunt, nec vllum indicium ſui præbent, niſi ea parte, qua inuitatis dolo pa-

ſtibus

„ ftibus, necem perpetuam aucupentur. Amphisbæna confur-
„ git in caput geminum, quorum alterum in loco ſuo eſt, alte-
„ rum in ea parte, qua cauda. Quæ cauſa efficit, vt capite vterque
„ ſexus nitibundo ſerpat tractibus orbiculatis. Iaculi arbores ſub-
„ eunt, è quibus vi maxima turbinati, penetrant animal quodcunq;
„ obuiam fortuna fecerit. Scythale tanta præfulget tergi varieta-
„ te, vt notarum gratia videntes retardet, & quoniam reptando pi
„ grior eſt, quos aſſequi nequit, miraculo ſui capiat ſtupenteis. In
„ hoc tamen ſquamarum nitore, hyemales exuuias prima ponit.
Plures, diuerſæq; Aſpidum ſpecies, verum diſparis effectus ad
„ nocendum. Dipſas ſiti interficit. Hypnale ſomno necat, te-
„ ſte etiam Cleopatra, emitur ad mortem. Aliarum virus quo-
„ niam medelas admittit, minus famæ meretur. Hæmorrhois
„ morſu ſanguinem elicit, & diſſolutis venarum commercijs, quic-
„ quid animæ eſt, euocat per cruorem. Preſter quem percuſſerit,
„ diſtenditur, enormiq; corpulentia negatur extuberatus. Ictus
„ ſæpium ſtatim putredo ſequitur. Sunt & Hammoditæ, eſt &
„ Cenchris, Elephantiæ, Cherſydri, Chamæ, Dracones, poſtre-
„ mo quantus nominum, tantus mortium numerus &c. Hoc qui-

dem memoria, atque hoc in loco notatu digniſſimum exiſtimo: ab Cæſaris aduentu ex Gallijs Romam, vſque ad victum Iubam, paulo amplius trium annorum ſpatio, centum ac ſeptuaginta millia Romanorum ciuium in bello ciuili cecidiſſe, vt ex Plutarcho in vita Cæſaris colligimus. De Præfectorum autem officio, ac iure in præcedenti Nummo diſſeruimus. Verum, quis hic fuerit C.Clouius, Cæſaris Præfectus, apud ſcriptores, quod equidem ſciam, nulla eſt mentio, niſi apud Ciceronem, in cuius Epiſtolis Familiaribus, epiſtola I. ad C.Cluuium extat ſcripta. Clouiorum enim familiam apud Romanos fuiſſe idem oſtendit epiſtola II. libri Epiſtolarum ad Atticum VI. qui de alio, cuius prænomen eſt Marcus, meminit; licet in omnibus quos vidi in exemplaribus impreſſis, deprauate, vt opinor, pro Clouio, legatur Cluuio, isq; de quadam Clouia ſimiliter meminit ibidem libri XIIII. epiſtola VII. Eſt itaque Puteolis, Latij oppido,

C. Cluuij, M. filij epigramma, Petro Appiano in suo veterum Inscriptionum Europæ libro testante, ex quo (si fidelis est) agnoscitur & Cluuiam, sicut Clouiam, eam familiam recte posse appellari.

C. CLVVIVS. M. F. III. VIR. AVDI. II. VIR. NOLAE
IIII. VIR. QVINQVENNAL. DE SVO. FACIVNDO
COERAVIT. IDEM RESTITVIT. IOVI. O. M. SACR.

Sed hoc præterire nolo, nonnullos huius Nummi inscriptionem ita legisse: C. CLO. VI. PRAEF. M. quæ cum nihil significare mihi videatur, indignam doctrina interpretis esse existimo, nam horum nummorum, non tantum penes me, verum etiam alios apud multos complures sunt, qui temporis indulgentia integerrimi ad nos peruenerunt, ac, vti ego descripsi, ita signati inueniuntur.

IN

IN CAESARIS IMAGINEM IN TABVLAE CAPITVM NVMMO ET TAVRI SIGILLVM IN TABVLAE POSTER. PART. NVMMO XVII.

COMMENTARIVS.

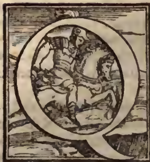

VLTA de Tauri significatu haberem dicere, nisi copiose atque luculenter à Pierio Valeriano iam essent tractata. Sed quia nostrum in hoc opere fuit institutum, nihil temere, nihil ex nostra vna tantum sententia tradere, Tauri huius formam interpretandi negotium ijs relinquo, qui absq; vlla monumentorum comprobatione, obscurissima quæque vetustatis mysteria feliciter se explicaturos profitentur

L.autem hic Liuineius Regulus, fuit, qui post victoriam de Iuba rege, legionis Præfectus à Cæsare custodiæ Adrumeti Africæ oppidi relictus fuerat. de quo meminit A.Hirtius de Bello Africo lib, v. vbi in omnibus exemplaribus, præterquã Aldino, mendose Luneo Regulo, pro Liuineio Regulo legitur. Legitur & de altero cognominato Regulo L.Caninio, Legato Cæsaris in Gallia, apud eundem Cæsarem Commentariorum de Bello Gallico

lib. VII. De Liuineiò Regulo ita meminit Cicero Familiarium XIII. ad Munatium: L. Liuineius Trypho est omnino L. Reguli, mei familiarissimi, libertus. ex quibus verbis non constat, à Liuineio liberto, sed à Liuineiò eius patrono, cuius cognomen erat Regulus, nummum excusum fuisse. eundemq; nominatum video libro III. Epist. ad Atticum.

IN ELEPHANTIS, ET RELIGIONIS SIGNOR. NOTAS IN NVMMO XIIX. COMMENTARIVS.

VID hoc in nummo vetustas significare voluerit, ab vno latere elephantis notam habente cum subscriptione: CAESAR. ab altero ea, quæ signa insculpta visuntur, inter nostrę ætatis eruditos maxima controuersia est. Sunt enim, qui dicunt, elephantis scalpturam Diui Iuli apotheosim esse, faciéq; illam bellu ę subiectam anguem Heroibus sacrum. Alij instrumenta in altera parte effic̃ta esse, quibus à Romanis elephãti perimebãtur, ostentant. Insuper elephantem nomẽ Cæsaris significare alij opinãtur, Seruij & Spartiani auc̃toritate commoti, quorum alter in primo

Aeneidos,

Aeneidos, alter in Aelio Vero ſcribit elephantem Maurorum lingua Cæſarem dici, à quo cognomentum Iulijs inditum volunt, quia auus C. Iuli Cæſaris belluam hanc in Africa manu ſua interemerat; non, vt quidam temere ſcripſere, à cæſo matris ventre: quoniam Aureliam eius matrem eo amiſit tempore, quo ipſe cū Gallis bellum gerebat, auctore Suetonio cap. XXVI. & plerique è Iuliorum familia Cæſares ſunt nuncupati ante C. Iulium Cæſarem, cum, qui natus eſt à cæſo matris vtero, non Iulius, ſed Scipio fuerit maior Africanus, qui primus Cæſar eſt appellatus, teſte Plinio libro VII. cap. IX. De monſtruoſi partus exciſi vtero, ita ſcribente: Auſpicatius enecta parente gignuntur: ſicut Scipio Africanus prior natus, primusq; Cæſarum à cæſo matris vtero dictus: qua de cauſa & Cæſones appellati: &c. Solino etiam Polyhiſtore cap. III. innuente. Hermolaus vero Barbarus exiſtimat in ſuis caſtigationibus, Plinium hiſtoriæ contradicere, ideoq; negat Scipionem recte poſſe dici, primum Cæſaris cognomentum habuiſſe, propterea quòd, vt ille dicit, ante bellum Samniticum Claudius quidam Cæſar appellabatur, hocq; in tabula quadam antiquiſſima ait ſua ætate oſtendi Romæ ambuſta, cum his litteris: CAESAR CLAVDIVS C. F. AP. N. CAECVS. C. PLAVTIVS C. F. C. N. QVI IN HOC DXXV. HONORE VENOX APPELLATVS EST. Bartholomæus etiam Fontius, Perſij interpres, Satyra I. huius inſcriptionis auctoritate ductus, dum Hermolai opinionem tueri conatur, alios viros eruditiſſimos, qui aliter ſentiunt, inſectatur. Quippe ego, vt veritas hiſtoriæ lucidior appareat legentibus, & ne quis forte incidens in eius interpretationem falſi epigrammatis teſtimonio deceptus, vel in Hermolai caſtigatione, labatur, eiuſdem etiam verba addere decreui. Dicit ergo: Sed quod cum bona omnium eruditorum venia dictum ſit, ſoli perperam Pliniana verba accepit. quod vt liquidius appareat, (multo enim plus intelligitur, vt inquit Hiero. quod oculis videtur, quàm quod aure percipitur) verba Plinij cum noſtra interpretatione ſubiciemus: quæ ſunt hæc: Auſpicatius enecta parente gignuntur, ſicut Scipio Africanus prior natus (.ſ. eſt enecta parente, qui

fortunam felicem expertus est:) primusq; Cæsar à cæso matris vtero dictus: non dicit Scipionem nominatum esse Cæsarem à cæso matris vtero: sed illum, qui primus dictus est Cæsar, hoc cognomento decoratum fuisse ob vterum matris cæsum. hæc enim verba ad superiora non referuntur: & hic est verus sensus, vera Plinij interpretatio, quam omnes probant, extollunt, & miris laudibus prosequuntur, præter illos, qui stimulante inuidia, quod consequi non valent, despiciunt. hæc ille. Quam sane vera sit hæc Fontij interpretatio, quibusq; laudibus extollenda sit, profecto non opus est vt verbis ostendã, cũ ex titulo capitis, apud Plin. quod est, De mõstruosi partus excisi vtero, nõ de Fortuna, & ex illa antiqua inscriptione, quisquis dignoscere poterit, præsertim cũ parenthesis illa nõ Plinij sit, sed ab ipso Fontio inserta. Cæsar enim cognomẽ ijs, qui sic appellati fuerũt, vt Sex. Iulius Cæsar, L. Iul. Cæs. C. Iulius Cæsar, & cæteri, non prænomen, vt in dicta inscriptione, neminem ignorare credo, in qua cum CAESAR præcedat CLAVDIO, extare videtur pro prænomine, quod profecto veterum mori esse contrarium, omnes, qui in Latinis litteris vel mediocriter sint versati, scire certe arbitror. Præterea in antiquo marmore ab eis citato non extat CAESAR, sed CENS. ex quo conijci potest, Hermolaum, atque astipulatorem eius Fontium tabulas ipsas antiquas male legisse, ita vt etiam in corruptissimo Epigrammatum antiquæ vrbis exemplari, editoq Romæ Leone X. Pontifice Max. legitur. Quare illud inscriptionis testimonium, quod eis quasi fundamentũ fuit, cum falsum sit, tota eorum fabrica funditus videtur euerti. Nam apud accuratissimos viros, Carolum Sigonium, & Onuphrium Panuinium, antiquarum rerum diligentissimos obseruatores, ex M. Verrij Flacci antiquarum Tabularum triumphalium Consulariumq; fragmentis, quæ hodie Romæ in Capitolio sunt, sic legitur: CENS. AP. CLAVDIVS. C. F. AP. N. CAECVS. C. PLAVTIVS. C. F. C. N. QVI IN HOC L. F. XXVI. HONORE VENOX APPELL. EST. inscriptio autem suprascripti libri deprauata, ita est: CAESAR. CLAVDIVS. C. F. AP. N. CAECVS. C. PLAVTIVS. C. F. C. N. QVI IN HOC DXXVI. HONORE

VENOX

VENOX APPELLATVS EST. Quantum ergo ad Elephantis notæ explicationem, necnon ad Cæſaris clementiam, ad munificentiam, ad religionem, ad gloriæ ſtudium, ad eiusq́; iuſtum ac moderatũ imperium referri poſſe cẽſeo: ſiquidem Elephas has omnes virtutes, & ſignificationes obtinere creditus eſt, Adhæc Elephantis de clementia & manſuetudine complurima ſcitu extant digniſſima apud Plinium lib. VIII. cap. IIII. & VII. apudq́; Plutarchum, & in II. Valeriani Hieroglyphicorum libro, de qua & ante eos meminit Ariſtoteles libri I. cap. I. & libri IX. cap. XLVII. Cæſaris autem clementiam complurimi celebrauere clariſſimi ſcriptores, præſertim Velleius poſter. volumine, Plinius libri VII. cap. XXV. & Suetonius cap. LXXV. Solinus in Polyhiſtore cap. V. eamq́; laudat Salluſtius in Oratione prima ad ipſum Cæſarem de Republica ordinanda, quorum verba gratia breuitatis omiſimus. Verum clementis appellatione ſummopere gloriatum eſſe, ipſemet Cæſar oſtendit in epiſtola ad Ciceronem, qui ei laudanti clementiam eius, ita reſpondit: Recte auguraris de me (bene enim tibi cognitus ſum) nihil à me abeſſe longius crudelitate. Atque ego cum ex ipſa re magnam capio voluptatem, tum meum factum probari abs te triumpho, & gaudeo. &c. Et in Commentarijs de Bello Gallico ad finem libri ſecundi ſuã clementiam deſcribens inſigni exemplo gloriatur. Ad munificentiam quoque quam ipſe exhibuit, hanc etiam elephantis imaginem ſpectare, Antonini Pij, & Septimij Seueri indicant ærei nummi, in quibus exculptus eſt Elephas cum inſcriptione: MVNIFICENTIA AVG. Quin Cæſarem in ſpectaculis & Elephantorum, & variorum ludorum generibus munificentiſſimum ſe exhibuiſſe, Paterculus poſter. volumine, Plinius libri VIII. cap. VII. Suet. cap. X. & XXXIX. Appianus lib. II. & Plutarchus memoriæ prodiderunt. Porro apud Salluſtium in Oratione ad Cæſarem ſecunda de Republica ordinanda ſic ſcriptum eſt. Sed præter cæteros mortales illa clarior eſt, quòd & prius deſeſſi ſunt homines laudando, atque admirando munificentiam tuam, quam tu faciundo, quæ gloria digna eſſent. Cui aſtipulatur Appianus libro II. Quan-

11. Quantum enim ad Pietatem Religionemue pertinet Elephantis, non desunt, qui dicant, nitescente luna ipsum sponte viuo amne solenniter purificari, aquaq; circumspergi, salutatoq; sidere in siluas reuerti, ac vbi morbo laboret, in herbis volutari, supinumq; in cœlum eas iaciendo deorum auxilium implorare, precesq; eis offerre, mariaq; transiturum iusiurandum dare rectori de reditu. Hæc Plinius libri VIII. cap. I. Hæ res profecto omnes analogice referri possunt ad Cæsarem, qui & sacerdos Iouis fuit & Maximus Pontifex, vt Velleius poster. volumine, Tranquillus cap. XIII. Plutarchus, & alij testantur. Quod vero ad Elephantis attinet gloriæ cupiditatem, ipse tam valde honores ambit, vt ignominia notatus mortem vitæ præferat, quam nonnunquam, alia sibi consciscendæ mortis occasione negata, inedia finisse apud Plinium ostenditur, cuius in capite I. lib. VIII. sic scriptum est de Elephanto: Amoris & gloriæ voluptas: immo vero, quæ etiam in homine rara, probitas, prudentia, æquitas: &c. Peruulgatum autem est, amore gloriæ ita flagrasse Cæsarem, vt cum in Hispania magni Alexandri imaginem animaduerteret, vt Suet. cap. VII. siue eius res pictas perlegeret, vt Plutarchus, haud se contineri potuerit, quin illacrymaret, pertæsus ignauiam suā, quòd nihil dum à se memorabile actum esset in ætate XXXIII. annorum, qua iam Alexander orbem terrarum suo subiecisset imperio. Olim etiam prope Cordubam, vltimo prœlio aduersus Magni Pompeij filios, desperatis rebus, idem dixisse fertur, plerunque pro victoria, tunc pro vita primum decertasse. Plutarchus etiā tradit Cæsarem honoris percupidum fuisse, maiorumq; in eo cogitationes operum, & nouæ cupidinem gloriæ pullulasse, iccirco de bello Parthis inferendo cogitasse. At facies illa animalis sub Elephantis pede consurgens in alijs nummis est draconis similitudo. hanc interpretati sunt quidam, Africæ subiugationem, cum de Iuba Numidiæ rege triumpharet Cæsar, eiusq; filium Iubā duxisset in triumpho, Plutarcho auctore. nā ea prouincia elephantorum, atque serpentum maxime est ferax, vt in numismate IX. supra retulimus. In alijs porro effigiem leonis refert,

fert, vt penes me habetur: in alijs Capellæ, vt apud generoſum virum, Andream Lauredanum, patricium Venetum. Ijs triformis Chimeræ treis repræſentare formas nonnulli credunt, eaſq; ſpectare ad treis rhetoricæ partes, quibus vtuntur oratores, pro foro, ante tribunal, & pro caſtris; videlicet leonis iudiciale, capræ demonſtratiuum, & draconis deliberatiuum genus præferre. Et hæc conueniunt Cæſari, eo quòd ipſe inter primarios oratores Romanos à Cicerone in libro, qui inſcribitur Brutus, à Cornelio Nepote, à Paterculo, & à Tranquillo, & Plutarcho annumeratur, mirificeq; verborum elegantia, ſplendore, magnificentia, ac generoſa quodammodo dicendi ratione miro præconio extollitur. Ideo typum hunc, vt non ſolum cognomentum Cæſaris indicaretur, effinxere, verum etiam, vt eo clementiam, munificentiam, religionem, atque gloriæ ſtudium, vel iuſtum ac temperatum regimen, oratoriamq; in eo laudem emicuiſſe oſtenderetur. Verum enimuero Elephas licet ſit aptiſſimum animal ad oſtendendas hieroglyphice Cæſaris virtutes, ideoq; recte ad enarratas cauſas aſcribetur, ad Africam potius à Cæſare poſt victoriam contra L. Scipionem & Iubam Mauritaniæ regem ſubactam, atque Populo Romano ſub tributo collatam, iure ſpectare arbitror: nam eo in prœlio Cæſari nonaginta Elephantos hoſtes oppoſuiſſe, contraq; Scipionis triginta ex hoc numero pugnaſſe quintam legionem, victoriamq; retuliſſe, eamq; ob cauſam ipſam legionem poſtea ſibi Elephantis imaginem adieciſſe, idq; inſigne tuliſſe ſuis etiam temporibus, Appianus de Ciuilibus bellis libro ſecundo memoriæ prodidit. Hic memorare quidem digniſſimum eſt virtutem militis cuiuſdam veterani huius legionis: qui, eo prœlio cum in Scipionis exercitu in ſiniſtro cornu Elephas in lixam inermem impetum feciſſet, eumque ſub pede ſubditum, deinde genu innixus, pondere ſuo, proboſcide erecta, vibranteq;, ſtridore maximo premeret, ferre non potuit, quin ſe armatum beſtiæ offerret. militem poſtquam Elephas ad ſe telo infeſto venire animaduertit, relicto cadauere, eum proboſcide circundat, atque in ſublime extollit armatum,

k qui

qui in eiusmodi periculo cum constanter agendum sibi videret, gladio proboscidem, quo erat circundatus, cædere, quantum viribus poterat, non destitit. quo dolore adductus elephantus, milite abiecto, maximo cum stridore cursuq; conuersus ad reliquas bestias se recepit. sic A.Hirtius Commentariorum de bello Africo lib. v. scriptum reliquit. Nec non ad Munificentiam, vt supra dixi, referri plerique credunt, quam ipse Cæsar exhibuit in spectaculis ab se editis quatuor post actos triumphos Gallicum, Alexandrinum, Ponticum, & Libycum. siquidem tertio eius Consulatu viginti pugnasse Elephantos contra pedites quingentos, iterum totidem turritos cum sexagenis propugnatoribus, eodem quo priores numero peditum & pari equitum è diuerso dimicantibus, Plinius auctor est libri VIII. cap. XXXIX. & ante Velleius scriptis mandauit.

Quæ præterea insignia ab altera nummi parte cernuntur, instrumenta sunt, quibus in sacris vtebantur sacerdotes, & Cæsari tanquam Flamini primum Diali, & mox Pontifici adscripta fuere, scilicet Albogalerus, Malleus, siue Securis ænea, Aspergillum, vt nonnullis placet, & Capedo. Albogalerus enim à Festo ita describitur: Albogalerus à galea nominatus est. Est enim pileum capitis, quo Diales Flamines, idest sacerdotes Iouis vtebantur. fiebat enim ex hostia alba Ioui cæsa, cui affigebatur apex virga oleagina. Hinc apud Isidorum Aetymologiarum libro XIIX. capite XIIII. est: Galeros corium dicitur. Varro apud Gellium libri X. cap. XV. super Flamine Diali, ita inquit: Is solus Album galerum: vel quod maximus est, vel quòd Ioui immolata hostia albo fieri oporteat. quo & Mercurium capite cooperto pingi solitum fuisse, Fulgentius in Mithologijs scribit, & Numismata testantur. Quæ à pilei lateribus pendent vellera, erant lanæ, licet Seruius super illud Virgilij VIII. Aeneidos,

Lanigerosq; apices,

lanam desuper virgam fuisse dicat, hisce verbis: Flamines in capite habebant pileum, in quo erat breuis virga desuper habēs lanæ aliquid. Quod cum per æstus ferre non possent, filo tan-

tum

» tum capita religare cœperunt; nam nudis penitus eos capitibus
» incedere nefas fuerat: vnde à filo, quo vtebantur, Flamines di-
» cti sunt, quasi filamines. Verum festis diebus filo deposito, pilea
» necesse erat accipere; quæ secundum alios ad ostentandam sacer
» dotij eminentiam sunt reperta: sicut columnæ mortuis nobilibus
» superponuntur ad ostendendum eorum columen. Alij dicunt,
» non propter eminentiam dignitatis hoc factum, sed quia cum sa
» crificarent apud Laurolauinium, ex eis exta frequenter aues de
» vicinis venientes locis abriperent, & eminentia virgarum eas ter
rere voluerunt. Exinde etiam consuetudo permansit, vt apud
» Laurolauinium ingentes haberent virgas, non breues, vt in vr-
be. hæc Seruius. Lanam, quam Seruius dicit super pilei virgam fuisse, à lateribus pependisse, nummi ostendunt. Alexander Genialium libri II. cap. VIII. dicit, Galerum proprium fuisse Pontificum. De ceremonijs autem Flaminis Dialis erudite scripsit Gellius capite supra citato. Malleo autem, vel Securi cædebantur tauri ictu auriculæ dextræ: de quo Ouidius libro Metamorph. secundo ita meminit:

. . . . , haud aliter, quàm, cum, spectante iuuenca,
Lactentis vituli dextra libratus ab aure
Tempora discussit claro caua malleus ictu.

Securis enim à secando dicta videtur, quia hostiæ carnem in plurimas secabat partes. Hæc proprie erat Pontificum, quamuis & Secures Consulum essent insignia; eaq; victima percutiebatur, vt de boue loquens Ouidius Fastorum libro IIII. ait.

Apta iugo ceruix non est ferienda securi.

Et Horatius Carminum lib. III. Ode XXIII.

Aut crescit Albanis in herbis
Victima, Pontificum secures
Ceruice tinges: te nihil attinet
Tentare multa cæde bidentium
Paruos coronantem marino
Rore Deos, fragiliq; myrto.

Aspersorium quidem, siue Aspergillum, est, quo lustrabant se

ſpargendo aqua, quæ in templis erat. verum Maronis interpres Seruius in illa libri VI.

Idem ter ſocios pura circuntulit vnda,
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ,
Luſtrauitq; viros:

oſtēdit moris fuiſſe, vt Aſpgillū de ramo lauri potius fieret, quàm equinæ caudæ pilis, vt innuit hic typus, quo, vt ait Donatus, in purgationibus aqua pura ſpargerentur: vnde etiam inferius in eodem libro Virgilius:

Occupat Aeneas aditum, corpusq; recenti
Spargit aqua, ramumq; aduerſo limine figit.

Sed quia laurus nata erat in Palatio, vt fertur, eo die, quo ipſe Auguſtus natus, vnde triumphantes coronari conſueuerant, cum Poeta ibi loqueretur de funere, noluiſſe videtur laurum lugubri in officio nominare. Seruianæ ſententiæ aſtipulatur vetuſtus quidam lapis Romæ, in quo cum alijs Pontificalibus ac religionis inſignibus videlicet Lituo, Pileo ſacerdotali, Patera, quæ aurea fuerat, teſte Virgilio, atque Cicerone; Simpullo, Capedine, Seceſpita, quæ, vt Feſtus ait, cultrum erat ferreum, oblungum, manubrio, rotundo, ſolido, vincto ad capulum auro, argentoq; fixum clauis æneis, ære cyprio, quo Flamines, Flaminicæ virgines, Pontificesq; ad ſacrificia vtebantur; Securi, vel dolabro, & mappa, Vrceolo, & Acerra, quæ arcula fuit thuraria, vbi thus ſcilicet reponebant, vt inquit Feſtus, Virgilio etiam teſte, Ouidio, Horatio, & Plinio, Aſperſorum ex ramo lauri, vel oliuæ inſculptum cernitur. quorum quidem inſtrumentorum imagines maioris intelligentiæ gratia, omnes, quàm potui accurate in formis æreis expreſſi, atque hic ſubijcere inſtitui: de quibus omnibus inſtrumentis planius opportuniori loco in alijs libris verba faciam.

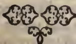

Capedo
Patera
Patera
Acerra

De Capedine autem ſic Cicero in Paradoxis XII. Quid autem Numa Pompilius? minus ne gratas dijs immortalibus Capedines ac fictiles vrnulas, quam filicatas aliorum pateras arbitramur? & libro III. de Nat. Deor. Docebo, inquit, meliora me didiciſſe de colendis dijs immortalibus iure Pontificio & more maiorum, quàm Capedunculis, quas Numa nobis reliquit. Huius formam diligentia noſtra ex eodem marmore ſumpſit, & in eadem tabula deſcripſit, ab Caroli etiam Sigonij opinione adiuta. Capedo enim à capiendo thure ex acerra dicta eſt. Sunt tamen qui putent hoc Sympullum, ſiue Simplum, aut Simpuuium eſſe, quod erat calix fictilis, quo vinum in ſacrificijs libabatur: à ſumendo, quòd eo vinum prolibaretur minutatim, dictum. Differentia enim inter Capedinem & Simpulum conijcitur à varietate formæ in eo marmore antiquo exculptæ. Capedinem enim ego ex æræ cyprio vnã antiquiſſimã habui, quæ nunc apud virũ inter Iuriſconſultos ac antiquitatũ peritos egregium, ac eruditiſſimum, Tiberium Decianum, in Gimnaſio Patauino lectorem publicum, hac effigie habetur. ſed de Capedine latius in nummi Germanici Cæſaris Commentario. Feſtus de Simplo ſic ſcriptum reliquit: Simplum vas paruum, non diſſimile cyatho, quo vinum in ſacrificijs libabatur, vnde mulieres rebus diuinis deditæ Simpulatrices dicuntur. De hoc Iuuenalis etiam Satyra VI.

. . . . aut quis
Simpuuium ridere Numæ, nigrumq; catinum.

Et Plinius libro XXXV. vbi de plaſtice, ait:
In ſacris quidem etiam inter has opes non murrhinis, criſtallinisve, ſed fictilibus prolibatur Sympullis. Apud Baifium in libro de Vaſculis, Sympulli habetur figura, atque in marmore Romano, quorum, quoniam aliquantulum forma inter ſe differunt, exempla in eadem tabula deſcripſi.

CERE -

CERERIS IMAGINIS, ET RELIGIONIS SIGNORVM

IN NVMMO XIX.

COMMENTARIVS.

EODEM temporis ſpatio magno tritici prouentu, & ludorum occaſione, quos Cæſar Conſul & Dictator vtrunque tertium, Augur, & Pontifex Maximus, poſt triumphum Africanum in honorem Cereris ediderat, alter hic nummus eſt ſignatus cum Cereris capite ab vno latere ariſtis redimito, & inſcriptione: DICT. TER. COS. TERT. ab altero religionis notæ cum litteris, AVGVR. PONT. MAX. Nempe Cæſarem poſt debellatum L. Scipionem, & Iubam Mauritaniæ, & Numidiæ, regem, tertio eius Conſulatu, magnificētiſſima in Circo Maximo ſpectacula celebraſſe, Plutarchus in Cæſare, Dio libro XLIII. Appianus de Ciuilibus bellis libro II. & Plinius libri VIII. cap. VII. teſtantur. Inter hæc ſpectacula ludi quoque Cereris annui Idus Aprilis v. hoc eſt nono menſis die, Romæ edebantur, vnde illa ſunt Ouidij libri Amorum tertij Elegiæ x.

Annua venerunt Cerealis tempora ſacri:
  Secubat in vacuo ſolo puella toro.
Flaua Ceres tenues ſpicis redimita capillos,

Cur inhibes sacris commoda nostra tuis?

Hos enim ludos tunc Cæsarem exhibuisse conijcitur, quos etiam sequenti anno, eo quidem die, quo ipse Cæsar victor extiterat, iterum celebrauisse, idem ostendit III. Fastorum:

Tertia lux, memini, ludis erit: hæc mihi quidam
Spectanti senior, continuusq; loco,
Hæc, ait, illa dies, Libycis qua Cæsar in oris
Perfida magnanimi contudit arma Iubæ.

Qui paulo post ita subiungit:

Circus erit pompa celeber, numeroq; deorum,
Primaq; ventosis palma petetur equis.
Hinc Cereris ludi non est opus indice causæ,
Sponte deæ munus promeritumq; suum.

cum Cereris nuptiæ, quæ, vt Seruius ait, Orci nuptiæ dicebātur, etiam à Pontificibus solennitate maxima solitæ essent celebrari. itaque ab vno latere nummi Deæ imago conspicitur tritico coronata, quòd, vt inquit Plutarchus, Romam ex Africa ingens frumēti copia peruecta est. eius verba hæc sunt: Romam ex Africa rediens ex ea victoria magnifice per ora populi ferebatur. Tantum enim agri in ditionem subactum, vt annuo prouentu percepturus fiscus esset, tritici quidem ducenta millia modium Atticorum, olei vero trecentas myriadas. Porro ingentia militibus congiaria dedisse, idem inferius testatur. Hinc apud Dionem libro XLIII. sic scriptum legitur: Ad hunc modum peracto triumpho, magnificum populo epulum dedit, addito extra ordinem frumento, oleoq;. Distributo frumento in populum, viritim insuper trecentenos nummos distribuit, quos promiserat, adiectis alijs centenis: militibus autem bina in singulos sestertia diuisit. Nec sola munificentia contentus cetera quoque accurate inspexit: cumq; numerus eorum, qui ex publico frumentum accipiebant, non legitime, sed eo modo quo in seditionibus fieri assolet, excreuisset, instituta recensione, dimidiam circiter partem eius amputauit. Idemq; Suetonius ait capite XXIIX. Veteranis, legionibus, prædæ nomine, in pedites singulos

super

ſuper bina ſeſtertia quæ initio tumultus numerauerat, in equites vicena quaterna nummum dedit. Aſſignauit & agros, ſed non continuos, ne quis poſſeſſorum expelleretur. Populo, præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, tricenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim diuiſit, & hoc amplius centenos pro mora. Annuam etiam habitationem Romæ vſque ad bina millia nummũ, in Italia non vltra quingenos ſeſtertios remiſit. Adiecit epulum ac viſcerationem, & poſt Hiſpanienſem victoriam duo prandia. Nam quum prius parce, neque pro liberalitate ſua præbitum iudicaret, quinto poſt die aliud largiſſimum præbuit. Cur autem Cereris ſimulacra ſpicis coronarentur, ſi quis ſcire voluerit, Ouidium legat Faſtorum III. & Amorum libro III. elegia X. Ego, quantum ad myſticam huius Deæ hiſtoriam pertinet, alijs ſequentibus in libris ſum explicaturus. Cæterum quod ad Cæſaris tertium Conſulatum pertinet, idem Nicæus initio libri XLIII. poſt victoriam de Ponto, ait: Sequenti anno ipſe Dictaturam Conſulatumq; tertio vtrunque magiſtratum collegaq; Lepido geſſit. Eutropius autem libro VI. cap. VI. dicit, Cæſarem deuicto Pharnace Romam reuerſum, tertium ſe Conſulem feciſſe cum M. Aemilio Lepido; inde in Africam profectum; poſt annum regreſſum eſſe, ſtatimq; ſe quartum Conſulem creaſſe, Hiſpaniasq; petiſſe contra Cn. Pompeij liberos, neque ſpectaculorum, neque triumphorum tempus intermiſiſſe. Addam inſuper quæ de tertio eiuſdem Conſulatu ſcriptum reliquit Suetonius cap. LXXVI. Tertium, inquit, & quartum Conſulatum titulo tenus geſſit, contentus Dictaturæ poteſtate cum Conſularibus ſimul. de quo & Cenſorinus meminit in libello de Die Natali. Quantum præterea ad tertiam Cæſaris Dictaturam, ipſe, victo Pharnace Ponti rege, deinceps per alterum annum Dictatorem ſe fecit, erat enim Dictatura legitima ſex tantum menſium magiſtratus, quo dabatur ſumma poteſtas in populum, ſimulq; tertium Conſulem, vt ſupra ex Dionis ſententia retuli. De Cæſare autem Augure videtur Cicero intellexiſſe in ea epiſtola XIII. Familiarium ad P. Seruilium Iſauricum Aſiæ pro

Cos.

Cos. vbi inquit: Sperare tamen videor Cæsari collegæ nostro, fore curæ, & esse, vt habeamus aliquam remp. Qua in re mecū sentit Paullus Manutius in eloquentia Latinæ linguæ concessu omnium ætatis nostræ facile princeps. Ex instrumentis vero sacerdotalibus, quæ infra exculpta sunt (Capedo scilicet, & Asper sorium, si Aspersorium credimus esse, Vrceolus, & Lituus) de Capedine, & Aspersorio in præcedenti nummo verba feci, de Vrceolo sic Baifius in libro de Vasculis: Vrceus, cuius diminutiuum Vrceolus, vas aquarium, vt tamen Vrceus esset vas ad aquam frigidam, Vrceoli ad caldam. cuius etiam formam ille huic similem addit pictam. De Vrceolis autem ministratorijs, hoc est, quibus ad lotionem manuum ministrabatur, sic in epigrammate apud Martialem libro XIIII.

Vrceoli ministratorij.

Frigida non desit, non deerit calda petenti:
Sed tu morosa ludere parce siti.

Solebant, enim veteres, haud secus atque pietas Christiana, in sacrificijs lauare manus, vnde & mappa, qua sacerdos manus abstergebat, in antiquo lapide Romano cum alijs Pontificalibus insignibus, sicuti superius descripsi, decernitur. In veteri alio marmore Carariense, summaq; elegantia exculpto, Venetijs monasterij D.Danielis in muro, qui spectat riuum iuxta Virgines, Vrceoli rasili opere, & pateræ imagines etiam habentur, cuius exemplum in tabula alijs cum pietatis insignibus non præter misi scribere, De Gutto autem iam superius in Numismate III. verba feci. de Gutturnio, quod à Polluce libro I. inter sacrorum instrumenta annumeratur, sic Festus: Gutturnium vas, ex quo aqua manibus datur: ab eo dictum, quod propter oris angustiam guttatim fluat. De Lituo autem; quo sedentes Augures auibus templa designabant, apud Gellium verba Higini in Virgilium libri V. cap. VIII. ita se habent: Lituus est virga breuis, in parte qua robustior est, incurua, qua Augures vtuntur. Cicero I. de Diuinatione: Quid Lituus iste vester, quod clarissimum est insigne Auguratus, vnde nobis est traditus? Nem-

pe eo Romulus regiones direxit, cum vrbem condidit. qui quidem Romuli lituus, ideſt incuruum, & leuiter à ſummo inflexũ bacillum, quo canitur, ſimilitudine nomen inuenit, cum ſitus eſſet in Curia Saliorum, quæ eſt in palatio, eaq; deflagraſſet, inuentus eſt integer. Idem lib. II. Omitte igitur, inquit, lituum Romuli quem in maximo incendio negas potuiſſe comburi. De Lituo item, & Auguratu, quod perpetuum olim fuit, ſacerdotium, Liuius Dec. primæ libro primo de Romulo ſcribens, ait: Inde ab Augure, qui deinde honoris gratia publicum id perpetuumq; ſacerdotium fuit. Deductus in arcem, in lapide ad meridiem verſus conſedit, Augur ad læuam eius capite velato ſedem cepit, dextra manu bacculum ſine nodo aduncum tenens, quem lituum appellauerunt. Ad Litui veterum Romanorum ſimilitudinem refert etiam Lituus iſte noſter, quem maximi Pontifices, atque minores in ſacras pompas, ac diebus feſtiuis gerunt, vulgo Paſtorale. De Auguratu Feneſtella capite IV. & Pomponius Lætus capite V. ex Dionyſio Alicarnaſſeo ſcripſere. De Pontificatu maximo Cæſaris, Velleius poſter. volumine: Ante præturam, inquit, victus maximi Pontificatus petitione Q. Catulus omnium confeſſione Senatus princeps. Dio item libro XXXVII. ait: Metello enim Pio defuncto, Cæſar eius Pontificatum petebat, iuuenis adhuc, & qui nondum præturam geſſerat: &c. Et Tranquillus cap. XIII. ait: Prædixiſſe matri oſculanti fertur, domum ſe niſi Pontificem non reuerſurum; atque ita potentiſſimos duos competitores, multumq; & ætate & dignitate antecedentes ſuperauit. Q. videlicet Lutatium Catulum, Syllanæ factionis principem, & P. Seruilium Iſauricum. Plutarchus in Apophthegmatis: Deductus Cæſar à matre ad fores: Hodie, inquit, ò mater, aut filium Pontificem habebis, aut exulem. idem quoque ait in Cæſaris vita. Porro de maximi Pontificis officio, quæue fuerint eius inſignia, quibusq; legibus aſtrictus eſſet, Alexander ab Alex. erudite ſcripſit. Scripſit etiam Pomponius Lætus libelli de Sacerdotijs capite X. & Feneſtella cap. VIII.

DEVI-

DEVICTIS POMPEII LIBERIS,

ANNO AB VRBE CONDITA DCCVIII. CAESARE COS. IIII. DICT. IIII.

VICTORIAE CAPITIS, ET EIVSDEM BIGAS AGITANTIS SIGILLI,

IN NVMMO XXIIII.

COMMENTARIVS.

AESAR vindicatis in potestatem toto fere orbe terrarum gentibus multa cæde mortalium, pace concordiaq; bello, atque armis Populo Romano comparata, Victoriatum nummum veterum more argenteum, per Mussidium Longum cudere permisit, ab vno latere Victoriæ imaginem habentem, ab altero ipsam Victoriam curuli certamine bigas agitantem, cum inscriptione: L. MVS-

SIDIVS LONGVS, ad memoriam spectaculorum, quæ tunc temporis, Cæsaris victoriarum gratia, in vrbe data fuerant, de quibus mox dicam.

IN CAESARIS IMAGINIS
IN TABVLAE CAPITVM
NVMMO II.
ET
GVBERNACVLI NAVIS, GLOBI,
CORNVCOPIAE, CADVCEI,
ET PILEI NOTAS.
IN TABVLAE POSTER. PART.
IN NVMMO LXXVI
COMMENTARIVS.

LTER atque eodem sub tempore nummus est signatus cum Gubernaculo nauis ex aduerso latere, Globo, Cornucopiæ, Caduceo, Pileo sacerdotali, ac inscriptione eadem: L. MVSSIDIVS LONGVS, symbolice significans, se beatam ciuibus vitam, idest pacem & concordiam, diuitias, atque bonorum omnium copiam promittere, in quibus iuxta Augustini definitionem in v. de Ci-

uitate Dei, & Boetium in tertio Consolationis, videtur humana felicitas consistere. Prima enim nota Gubernaculum est nauis, & principem orbis terrarum metaphorice declarat. quæ sequitur pila, terræ globum per regiones diuisum significat. Cornu pilæ superpositum, & omnium fructuum genere plenum, terræ feracitatem, diuitiarumq; copiam indicat: nam diuitiarum fructus est in copia, vt Cicero in Paradoxis scripsit. Proxima vero, Caduceus est. hic pacis atque concordiæ apud veteres typus fuit. Nouissima autem nota Pileus est Cæsaris, ob maximi sacerdotij, gestamen. His omnibus hieroglyphice significare voluit, se optimum orbis terræ gubernatorem, copia diuitiarum omnium, ac pace victorijs parta, in Europa, Asia, & Africa Populi Romani felicitatis auctorem fuisse. Hoc etiam verbis humanissimis in oratione, quam habuit ad Senatum, eum ostēdisse apud Dionem legas libro XLIII. Verum hoc etiam manifestius apparet, nummum istum hac ratione formatum fuisse, quòd eo tempore à Senatu templa ad honorem Cæsaris consecrata sunt: quorum Clementiæ vnum, vt Plutarchus, alterum Aequitati, vt Dio libro XLIII. tertium Libertati publicæ, alterum nouæ Concordiæ est decretum, tanquam pro eo respub. pacata esset, & libera. nam, vt Cicero inquit ad Brutum, libertas sine pace nulla est. Alterum porrò Felicitati populi Romani dedicatum est templum, Dione teste libro XLIV. cuius deæ simulacrum à veteribus Cornucopiæ, & Caduceo descriptum fuisse, suo ostendemus loco. Hæc sanè omnia vere principem decent, pacatum regere orbem, clementia erga humiles vti, æquitatem inter subditos seruare, pacem alere, concordiam inter discordes reducere, rerum omnium copiā, quas natura desiderat, populo suppeditare, vt merito ille felicitatis populi auctor dici possit. quæ quidem virtutes clare & egregie veluti in vno diuini animi simulacro, omnes conspicit ætas nostra in Pio IV. Pontefice Maximo: siquidem per eum vera libertas, æquitas, & industria ciuitatibus redditæ sunt. per ipsum accessit sacrosancto Senatui maiestas, iudicijs integritas, fracta iniquorum potentia, honor benemerentibus tributus, ad virtutem

excitata omnium voluntas vel ſpe præmiorum, vel pœnæ metu. Quando annona in vrbe moderatior? quando pax lætior? & , vt ex Scipionis ſententia vſurpare conſueuerat alter Pius, Antoninus ſcilicet Imperator, hic omnium in Chriſto fidelium optimus pater, mauult pace vnum ſeruare ciuem, quàm bello mille hoſtes victor occidere. hodie ſuperatur æquitate gratia, ambitio virtute. nam facere recte ciues ſuos princeps optimus faciendo docet: cumq; ſit imperio maximus, exemplo maior eſt. Sed ad nummi explicationem redeamus. Ad illas porro Cæſaris virtutes videtur ſpectaſſe Virgilius, cum Egloga IIII. ad ineundam ab Auguſto gratiam, ita cecinit:

Pacatumq; reget patrijs virtutibus orbem.

Ad hæc comprobãda addatur hoc etiam: Senatum poſt Libycam victoriam in ſigno æneo orbis imagine ſtatuam Cæſari ex decreto publico collocaſſe cum inſcriptione: SEMIDEVS, quod Dió oſtendit libro XLIII. ſic ſcribens: Ipſe quoque ſuper imaginem orbis terrarum poſitus ſtatueretur cum ea inſcriptione: SEMIDEVS EST. qui ſtatuam hanc ſub pedibus terræ formã, habuiſſe eodem in libro hiſce verbis ſignificat: Cæſar vero gradibus in Capitolio genibus ingreſſus conſcendit, nulla neque currus, qui ei ex aduerſo Iouis poſitus fuerat, neque imaginis orbis terrarum pedibus ſuis ſubiectæ, neque inſcriptionis eius habita ratione, poſt SEMIDEI quoque nomen de illo titulo ſuſtulit. Pila enim orbem terrarũ ſignificat, quo fortaſſe exẽplo filius eius Auguſtus inſignis militaribus poſtea conſtituiſſe fertur, propter nationes ſibi in toto terrarũ orbe ſubiectas, vt magis figurã orbis victi oſtenderet; quod in Etymologiarum libri XVIII. cap. III. Iſidorus tradit. hoc enim habetur numiſma apud Antonium Caluum, patricium Venetum. Verum neque prætereundum cẽſeo, quendam Conſidium cognomento Longum etiam fuiſſe Pompeianarum partiũ legatum, ſicut legere eſt apud A. Hirtium de bello Africo libro V. vt planius intelligas in Romanorum familijs Longorum cognomentum fuiſſe

IN

IN CAESARIS IMAGINIS
IN TABVLAE CAPITVM
NVMMO III.
ET
CADVCEI, FASCIVM, SECVRVM,
MANVS IVNCTARVM,
ET GLOBI NOTAS.
IN TABVLAE POSTER. PART.
IN NVMMO XXVI.
COMMENTARIVS.

N ALIO cum argenteo tum aureo nummo à L.Buca ſuperius nominato impreſſo, vidi ab vna facie Cæſaris caput cum titulo CAESAR. DICT. PERPETVO. ab altéra Caducei, Faſcis, virgarum, Securis, Manuum vinctarum atque Globi notas, cum ſubſcripto : L. BVCA. His quinque notis felicitatem, beatamq; vitam ciuibus proponere voluit (deerat ſanè ad felicitatis perfectionem Iuſtitia, ac Fides, quas hic ſignificari paſſus eſt) quibus interpretari poſſumus, Pacem, Concordiam; ac Fidem principis orbis terrarum Iuſtitia conſeruari. vel intelligi licet, Cæſarem eo anno, quo erat Dictator quinctum, ſubiecto ſibi orbe, atque pacato, his notis declarare voluiſſe, pacem ſe concordiamq; ciuibus Romanis omnibus

omnibus attulisse, simulq; iusto, clemente, pacato, ac moderato imperio vti velle, vt ipse in ea ad Senatum oratione, quam superius ex Dione meminimus, promiserat. Caducei vero historiam in Augusti & in Tiberij explicationibus latissime declarabimus. de pila superius verba fecimus. Manus porro iunctas Concordiã significare, complurima veterum Numismata, aliaq; monumenta docent. Numa Pompilius, Romanorum Rex, Flamines manibus ad digitos vsque inuolutis rem diuinam facere voluit, significans symbolice fœdera tutanda esse, ac eius sedem in dextris esse sacratam, Cœlio testante Antiquarum lectionum libri v. cap. XLI. ideo notandum hoc argumento, in nummis, lapidibus, ac statuis antiquis, dexteras inuicem vbique iungere, læuas vero nunquam, vt Pietatem etiam, Amoremq; mutuum declararent, sicuti lepidissime insculptum nouissime vidi in duobus argenteis nummis inter elegantissima eiusdem, iam nominati, Antonij Calui numismata, altero Imp. D. Cœlij Balbini, altero Pupieni Maximi Augustorum, cum hoc manuum iunctarum sigillo, & inscriptione in illo; PIETAS MVTVA AVGG. in isto, AMOR MVTVVS AVGG. quarum exempla suo loco describenda curabimus. Fasces ex virgis betulæ Gallicæ arbore, mirabili candore, fieri solitos, auctor est Plinius libri XVI. cap. XIIX. quibus non licuisse ciuem Romanum, sed tantum peregrinos cædere, apud Plutarchum in Cæsare obseruatum est; quod plane comperitur in Actis Apostolorum cap. XXII. Paulli historia. Fasces enim atque secures purpura colorabantur, teste Plinio libri IX. cap. XXXVI. Qui Imperatoribus præibant fasces, lauro circundatos fuisse idē Plinius tradit libri XV. cap. XXX. Fasces præterea cum Securibus vsos fuisse tum Romanos Reges, tum Decemuiros, tum Consules, tum Dictatores, tum Imperatores, tum Prætores in Vrbē, sed nō extra pomeriũ, tum Proconsules, ac Quæstores obseruatũ est, & legitur apud Alexandrum Genial. Dierum libri primi, capite XXVII. Plutarchus quidem in Problematis rationem causamq; virgarum, & Securium explicat his verbis. Quid est quod „
Prætorum virgæ securibus alligatæ præferuntur? an signum est „

„ non oportere magiſtratus iracundiam promptam, ac diſſolutam „ eſſe. An virgarum diſſolutio mora & tarditate iram frangit, & „ impetum moderatur. Sed malitia quoniam partim medicabilis „ eſt, partim curari nõ poteſt, virgæ quod mutari poteſt corrigunt, „ ſecures autem, quod emendari non poteſt, abſcindunt. Neque ſanè prætereundum eſt, ne antiquitatum, linguæq́; Latinæ cultores, nummulariorum iuniorum malitia fraudentur, me vidiſſe numiſma quoddam æreum, fere vnciale, hoc ſigno impreſſum ab vna parte, ab altera Cæſaris caput, quod ſignum, licet vetuſtatis faciem aliquantulum præferat, tamen cum ex alijs indicijs mihi manifeſtiſſimis, tum ex litteris, LEVCA, nouum, atque falſum ab aliquo iuniore nummulario adulteratum, deprehendi, cum in omnibus argenteis veteribus nummis ſignatum ſit, LEVCA. vt ſuperius plane oſtendi.

IN CAESARIS IMAGINIS, IN TABVLAE CAPITVM NVMMO II. ET PACIS SIMVLACRI NOTAS, IN TABVLAE POSTER. PARTIVM NVMMO XXVII.

COMMENTARIVS.

NAM ſæpe eandemq; rem varijs modis veteres declarauere. hoc deprehenditur ab altero nummo argenteo, in quo exculpta eſt ab vna parte effigies Cæſaris ſine inſcriptione, vel alia nota: ab altera Pacis ſimulacrum læua cóto innixum, dextera caduceum porrigens, quaſi intelligeretur eo ſymbolo, Cæſarem rempublicam pacaſſe. pacis enim belliq; arbiter à Senatu factus fuerat, Dione auctore libro XLII. Nummi autem huius exemplum Patauij accepi à M. Antonio Maximo, rerum antiquarum maximo admiratore. Formatus itaque eſt eadem ratione, qua præſcripti fuere, cum hoc monumento: L. FLAMINIVS IIII. VIR. De quodam Flaminio Cæſari ſuperſtite, à Cicerone Flamma nuncupato, mentio eſt in Epiſtolarum ad Atticum libri XIV. epiſtola XIV. & XV. atque libri XV. epiſtola I. & II. Hic enim an Quartumvir fuerit Quinquennalis, an viarum curandarum, non clare comper-

tum eſt. verum, Quatuorvirum Quinquennalem potius fuiſſe arbitror, qui ludis præerat Quinquennalibus, hoc eſt, qui in primo vniuſcuiuſque luſtri anno, Olympiorum more, Romæ edebantur. ſiquidem in quinĉto eius Conſulatu anno vrbis conditæ DCCIX. Olympiadis vero CLXXXIV. anno primo, Cæſarem, omnium gentium victorem, magnificentiſſimos ludos celebraſſe, ſupra oſtendimus. quo quidem tempore Quinquennale certamẽ à Senatu ad honorem Cæſaris inſtitutum fuiſſe, apud Dionem videre eſt libro XLIV. Præterea & Quatuorviros Quinquennales fuiſſe, antiquæ inſcriptiones monent, è quorum fortaſſe numero Lucius hic Flaminius fuit. vetus enim inſcriptio Puteolis Italiæ oppido ſic habetur:

C. CLVVIVS. M. F.
III. VIR.
AVDI. II. VIR
NOLAE. IIII. VIR
QVINQVENNAL.
DE SVO. FACIVNDO
COERAVIT. IDEM RESTITVIT.
IOVI. O. M. SACR.

Alia apud Ferentum in monte lapideo, vbi dicitur la Frata, his incipit verbis: A. QVINTILIO. A. F. PAL. PRISCO. III. VIR. IVREDIC. IIII. QVINQ. AED. PONT. ADLECTO. EX S.C. PONT. PRAEF. FABR. CVIVS. OB. EXIMIAM. MVNIFICEN. QVAM. IN MVNIO. SVO. CONTVLIT. SENATVS. STATVAM. PVBLICE. PONENDAM. IN FORO. VBI. IPSE. VELLET. CENSVERE. H. D. I. R. & quæ ſequuntur.

IN CAESARIS IMAGINIS
IN TABVLAE CAPITVM
NVMMO IIII.
ET
EQVORVM BIGAE NOTAS,
IN TABVLAE POSTER. PARTIVM
NVMMO XXIIX. ET XXIX.

COMMENTARIVS.

ONFECTIS, vt paulo ante dixi, bellis ciuilibus, ipso eodem tempore & Dictatore & Consule quartum, (Consulatus autem per decennium, Appiano tradente, fuit Cæsari decretus) ex Hispania Octobri mense Romam regresso, vt Velleius ait, hunc inter mensem & Ianuarium, ducto Hispaniensi triumpho, editisq; magnificentissimis spectaculis, cum se Consulatu abdicasset, (quem titulo tenus gesserat, contentus Dictaturæ potestate cum Consulatibus simul, vt Suetonius inquit cap. LXXVI.) nummus percussus est cum effigie Cæsaris velata lauro, & ex occipitio Lituo, cum scripto: CAESAR DICT. QVART. ab alio latere cum Bigis, hac subscriptione: M. METELLVS. in alio Quadrigæ, & sub pedibus: M. METTIVS. Quartum enim Dictatorem fuisse Cæsarem eo anno, quo Pompeij liberos vicerat, A. Hirtius in VI. de bello Hispaniensi testatur, quo & Consulem quartum fuisse Appianus

pianus in II. Ciuilium, & Eutropius in VI. ſcribunt. quo temporis ſpatio ſpectacula varij generis ipſe celebrauit, auctore Velleio, ita dicente: Cæſar, omnium victor, regreſſus in vrbem, quod humanam excedat fidem, omnibus, qui contra ſe arma tulerant, ignouit; magnificentiſſimisq; gladiatorij muneris naumachiæ, & equitum peditumq;, ſimul elephantorum certaminis ſpectaculis, epulisq; per multos dies datis, celebratione repleuit eam. Adde præterea, quod amplius dixit Tranquillus capite XXXIX. qui docet bigas, quadrigasq; certaſſe, ſic ſcribens: Circenſibus ſpatio Circi ab vtraque parte producto, & in gyrum euripo addito, quadrigas, bigasq;, & equos deſultorios agitauerunt nobiliſſimi iuuenes. &c. quò fortaſſe ſpectauit Maro in V. Aeneidos, cum dixit:

Non tam præcipites bijugo certamine campum
Corripuere ruuntq; effuſi carcere currus.

Metellorum enim gens perilluſtris fuit apud Romanos, ex qua eſt hic M.Metellus, qui eo nobiliſſimorum iuuenum numero, de quibus intelligit Tranquillus, bigas agitauerit. & apud Ciceronem Epiſtolarum ad Atticum libri II. epiſtola prima de M.Metello ita fit mentio: kal. Iun. eunti mihi Antium, & Gladiatores M.Metelli cupide relinquenti, venit obuiam tuus puer. &c. M. autem Mettius ille quis fuerit, obſcurum eſt: ſed fuiſſe non ignobilem familiam, nummus indicat. bigas enim Lunæ ſacras fuiſſe, ſicuti Soli quadrigas, & inferis trigas, ſeiugas Ioui, & deſultores Lucifero, & Heſpero, veteres tradidere. Bigas ideo Lunę, quoniam gemino curſu cum Sole contendit, ſiue, vt Iſidorus inquit, quia & nocte videtur & die, hacq; de cauſa biiugorum alter niger, candidus alter curru iunguntur. Quadrigas ideo Soli iungunt, quia per quatuor anni tempora annus vertitur, ver, æſtatem, autumnum, & hyemem. horum enim vnus equus roſeus eſt, Soli, ideſt igni, conueniens; alter albus, aeri; ſequens praſſinus, terræ; vltimus Venetus, mari ſimilis eſt. Item roſeos æſtati currere inſtituerunt, quòd ignei coloris ſint, & cuncta tunc flaueſcant: albos hyeme, quòd ſit glacialis, & frigoribus vniuerſa

caneſcant

caneſcant: vere praſſinos, viridi colore, quia tunc pampinus denſatur: item roſeos currere, quia Marti ſacrauerũt, à quo Romani ortum ducunt, & quia Romanorum vexilla croco decorantur, ſiue quòd Mars gaudeat ſanguine: albos Zephiris, & ſerenis tempeſtatibus; praſſinos Floræ, & Terræ; Venetos aquis, vel aeri, quia cæruleo ſunt colore; luteos, ideſt croceos, igni, & Soli; purpureos Iri ſacrauerunt, quem arcum dicimus, quòd is plurimos colores habeat. Sic circa cauſas quoque elementorum veteres etiam colores equorum iunxerunt. Hæc ex D. Iſidori doctrina excepta ſunt. De lituo autem ad Cæſaris occipitium, alibi abunde, ac de pileo ſacerdotali, dictum eſt.

IN CAES. IMAGINIS TVTVLATAE IN TABVLAE CAPITVM NVMMO V.

ET

C. COSSVTII MARIDIANI A. A. A. F. F. NOTAS IN TABVLAE POSTER. PARTIVM NVMMO XXX.

COMMENTARIVS.

VI ab vno latere habent Nummi argentei caput Cæſaris laurea coronatum, ac tutulo velatum more ſacrificantium, cumq; ad occipitiũ pileo, ſacerdotij ſymbolo, & ſcripto: CAESAR PATER PATRIAE, ac in poſteriori parte inſcripti ſunt his litteris: C. COSSVTIVS MARIDIANVS A. A. A. F. F. ſignati fuere & eodem tempore, quo ipſe Conſul quartum, Dictator ſimul quartum, anno, vt diximus, vrbis DCCVIII. cognomen Patris patriæ, cum alijs magnificentiſſimis honoribus decreto Senatus Populiq; obtinuerat, teſtibus Liuio libro CXVI. Suetonio cap. LXXVI. Dio libro XLIV. & Floro in IV. Tutulus enim capitis operimentum fuit, quo, cum rem ſacram facerent, ſacerdotes vtebantur, ſicut „ Fulgentius in Vocum antiquarum libello ſcribit: Varro in Pontificalibus

ficalibus ait tutulos, ſacerdotes dici breuium deorum. Numa „ Pompilius & ipſe de Pontificalibus ſcribens, tutulum dici ait pal- „ lium, quo ſacerdotes caput tectabant, cum ad ſacrificium acceſſiſ- „ ſent: ſicut & Virgilius ait:

Et caput ante aras Phrygio velatus amictu.

Tutulum genere neutro ait Feſtus vocari Flaminicarum capitis ornamentum, quod fiat vitta purpurea innexa crinibus, & extructum in altitudinem. quidam pileum lanatum forma e tali figuratum, quo Flamines, ac Pontifices vtuntur, eodem nomine vocant teſte eodem. De pileo autem, Pontificis geſtamine, in Commentario nummi XIIX. copioſe ſcripſi. Primus enim, qui cognomen Patris patriæ habuit, fuit Cicero Conſul, qui, oppreſſa Catilinæ coniuratione, ſententia Catonis, Populo confirmante, ſic vocatus eſt, auctore Appiano libro Ciuilium II. & Plutarcho in Cicerone: vnde eſt illud Iuuenalis Satyra prima:

. . . . ſed Roma parentem
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

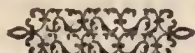
Et Plinius libro VII. cap. XXX. Salue, inquit, primus omnium pa „ rens patriæ appellate, primus in toga triumphum linguæq; lau- „ ream merite, & facundiæ Latiarumq; litterarum parens. Quod & Corn. Nepos, Salluſtius, atque poeta Lucanus, paſſimq; alij declarant. Secundus vero hoc cognomine decoratus eſt C. Iulius Cæſar, tertius Auguſtus, eiuſdem filius: ac deinceps cæteri Imperatores, adulatione potius, ac metu, quàm virtutis gratia, aut ciuium amore nuncupati ſunt.

VICTIS POMPEII LIBERIS,

ANNO AB VRBE CONDITA DCCIX.

COS. V. DICT. V.

IN CAESARIS IMAGINIS IN TABVLAE CAPITVM NVMMO III.

ET

VENERIS GENETRICIS SIMVLACRI NOTAS,

IN TABVLAE POSTER. PART. NVMMO XXXV. XXXVI. XXXVII.

COMMENTARIVS.

EQVENTI vero anno, ipſo Cæſare quinctum & M. Antonio Cos. ante annum victo in Hiſpania iuniore Pompeio, ac Octobri menſe Romam reuerſo, vt Velleius ait, anno ab vrbe DCCIX. pro æde Veneris Genetricis, vt Liuius lib. CXVI. & Tranquillus capite LXXIIX. à Senatu perpetuo Dictatore deſignato, Conſuleq; ad decennium electo, inſuper prænomine Imperatoris,

& cognomine Patris patriæ, alijsq; honoribus diuinis acceptis, à L. Buca tres isti argentei nummi, vel aurei, signati sunt, cum C. Iuli Cæsaris effigie ab vno latere, & litteris: CAESAR DICT. PERPETVO. ab altero stante Veneris Genetricis, quæ & Victrix appellata, simulacro victoriunculam sustinente, cum hac inscriptione: L. AEMILIVS BVCA. in altero eadem cum Venere sedente, dextera similiter victoriunculam tenente, & scripto: L. BVCA. in tertio vero eiusdem cum numinis simulacro stante, læua conto innixo, itidem in dextra victoriæ imagunculam habente, & litteris: L. BVCA. in priori latere, capite Cæsaris, vt mos, lauro coronato, & titulo: CAESAR IMP. P. M. hoc est Cæsar Imperator, Pontifex maximus. De Cęsaris autem perpetua Dictatura sic Liuius libro CXVI. Cæsar ex Hispania quinctum triumphum egit, & cum multi, quam maximiq; honores ei à Senatu decreti essent; inter quos & Pater patrię appellaretur: & sacro sanctus, ac Dictator in perpetuum esset. Plutarchus item: In eius tamen fortunam proni ciues, accepto iam fræno, aliquam intestinis malis respirationem ex vnius principatu adhiberi posse credentes, eum perpetuo Dictatorem designauere. Tranquillus capite LXXVI. Non enim, inquit, honores modo nimios recepit, vt continuum Consulatum, perpetuā Dictaturam, Præfecturamq; morum, insuper prænomen Imperatoris, cognomen Patris patriæ, & Dictator in omnem vitam electus est, Consulq; ad decennium. Appianus Ciuilium II. Appellatus est Pater patriæ, & Dictator in omnem vitam electus, Consulq; ad decennium, &c. Dio libro XLIV. Confectis bellis ciuilibus, & complurimis à Senatu honoribus Cæsari decretis, ita subiungit: Dictatorem perpetuum appellari passus est. item Florus libro IV. Non ingratis ciuibus, omnes vnum in principem congesti honores, circa templa imagines, in theatro distincta radijs corona, suggestus in Curia, fastigium in domo, mensis in cœlo: ad hoc, Pater ipse patriæ, perpetuusq; Dictator nouissime, dubium an ipso volente, oblata pro Rostris ab Antonio Consule regni insignia. Venus porro Genetrix cognomēto,

à Iulia

à Iulia præcipue gente colebatur: ſiquidem ab ea propter Iulium Aſcanium, Veneris nepotem, ipſam familiam defluxiſſe tradunt, vnde illa ſunt Lucretij:

Aeneadum Genitrix, hominum, Diuumq; voluptas,
Alma Venus.

ideo C. Iulium Cæſarem hanc deam non modo in pugna contra hoſtes inuocaſſe, verum etiam belli teſſeram fuiſſe, atque deſcriptam eius imaginem in armis habuiſſe, eaq; diplomata, libellos etiam, ac epiſtolas ſignaſſe, apud Dionem legas libro XLIII. In bello quoq; Hiſpanienſi contra Pompeium filium in acie eduxiſſe, inſignis loco Venerem Genetricem, vt prius contra Pompeium magnum, Appianus docet Ciuilium II. Poſt Africam deinde receptam, templum, quod in Pharſalia vouerat prælium initurus, Veneri Genetrici ædificaſſe, in eoq; perilluſtrem deæ imaginem Cleopatram collocaſſe, idem teſtis eſt. Ac de Venere Romæ culta, illud eſt Ouidij Faſtorum libro primo:

Et Venus Aeneæ regnat in vrbe ſui.

Plinius libri XXXV. cap. XII. vbi de plaſtice loquitur, Veneris Genetricis ſignum, Arceſilai opus, in templi atrio, quod Romanorum forum Cæſar eſſe voluit, prius quàm abſolueretur, feſtinatione dedicãdi poſitum fuiſſe, inquit. hoc enim pro templo equi illius inſignis, qui pedes prope humanos habuiſſe fertur, ſignum dedicaſſe, Suetonius ſcribit capite LXI. Plinius etiam lib. XXXV cap. IX. dicit, thoracem factum ex margaritis Britannicis Veneri Genetrici à Cæſare dedicatum fuiſſe, inſuper Medeæ & Aiacis imagines Timomachi picturas DCCC. talentis emptas (has à Cyzicenis H-S. XII. M. emptas fuiſſe, idem libri XXXV. cap. IV. ſcribit) ac ſex dactylothecas conſecraſſe, ait libri XXXVII. capite IV. & libri VII. capite XXXIIX. Illud minime prætereundũ videtur, quod idem Plinius tradit libri II. capite XXV. Veneri Genetrici, mox, occiſo Cæſare, ludos annuos cum ſacerdotum collegio à Cæſare filio inſtitutos fuiſſe, de quibus meminit etiam Tranquillus in Cæſare capite LXXXIIX. Præterea etiam ſciendum eſt, eundem Diui filium mox capta Aegypto, Cleopatræ

ornamenta, ac ſtatuam eiuſdem, quam in triumpho duxerat, indutam auro, huius Deæ poſuiſſe in templo, vt Dio libro LI. tradit. Veneris Genetricis meminit etiam Macrobus. Hanc quidem, & Victricem appellarunt, ideo cum victoriuncula in dextra effinxere, cum haſta in læua manu, à pedibus ſcuto. Duplici veſte induta eſt Venus Genetrix, ſeu quòd naturalis operatio fit in ſenſitiuis, & vegetatiuis animantibus, ſeu quòd duobus in elementis inferioribus, terra ſcilicet, & aqua, fit generatio; cum & Venus altera Victrix appelletur, (vnam tamen, vt in primi nummi Commentario dixi, poetæ volunt eſſe) quia quos mundi magnitudo homines vincere non potuit, libido ſæpe compreſſit, vt Herculem (qui virtus, ſiue fortitudo interpretatur) Omphalis amor, Alexandrum Magnum Roxannæ, Iulium Cæſarem Cleopatræ, & Auguſtum Liuiæ; ſicuti etiam, ex ſacrarum litterarum teſtimonio, in Mithologijs Fulgentius tradit. Igitur hi nummi cum Veneris ſigno, tanquam eius auxilio omnium victor ipſe Cæſar extitiſſet, ſignati ſunt. hoc enim more Venus Victrix in nummis Fauſtinæ Antonini Pij habetur cum inſcriptione: VENERI VICTRICI. Cæterum de L. Buca, à quo nummus eſt ſignatus, nullã ſane apud ſcriptores mentionem inuenio; verum Buca oppidum fuiſſe Ferentanorum in quarta Italiæ regione, Plinium teſtem habeo libri III. capite XII. quod & Strabo libro V. ſcripſit, à quo fortaſſe Buca gens apud Romanos, licet Buccones, per duplex c, appellatos credunt, auctore Feſto, à buccarum magnitudine, vt inquit Cælius libri XXIV. capite V.

IN

IN CAESARIS IMAGINIS IN TABVLAE CAPITVM NVMMO VIII. ET VENERIS GENETRICIS, SIVE ROMAE SIMVLACRI, NOTAS, IN TABVLAE POSTER. PART. NVMMO XXXVIII. COMMENTARIVS.

M. etiam Mettius signauit alterum nummum argenteum, in priori latere cum vultu Cæsaris laurea caluitium tegente, & his litteris inscriptum: CAESAR IMP. in posteriori, eiusdem Veneris Genetricis simulacro breuiori amictu cincto, (licet nonnulli potius Romæ esse velint) cum globo à pedibus, ac scuto ratione supradicta, ita inscriptum: M. METTIVS, & hoc vnico elemento, B. vel, vt in alijs, I. quos ad explicandos Sphinge opus est. Habetur hic nummus apud Antonium Caluum, Patricium Venetum. Mettios enim Romæ fuisse, supra ex Ciceronis testimonio iam declaratum est. De Veneris autem simulacro verba iam fecimus.

IN CAES. IMAGINIS TVTVLATAE, IN TABVLAE CAPITVM NVMMO XIII. ET VENERIS GENETRICIS SIMVLACRI NOTAS, IN TABVLAE POSTER. PARTIVM IN NVMMO XXIIII. COMMENTARIVS.

ARENTEM igitur Iuliæ gentis Venerem victoriarum gratia, quas ea duce Cæsar toto orbe terrarum consecutus fuerat, in plurimis nummis cum argenteis, tum aureis signo partim diuerso, Senatus Populusq; imprimi decreuit. Ex his aũt alios, in quorũ parte altera, qua est Cæsaris caput lauro redimitum,& ex occipitio stella radijs octo descripta, atque inscriptio: CAESAR DICT. PERPETVO. aliosq;, CAESAR IMP. & ab altera idem Veneris Genetricis, alias Victricis, simulacrum,cum litteris: P. SEPVLIVS MACER, eo quidem anno, quo & treis superius,signatos fuisse inscriptio ipsa declarat. Sidus enim illud Veneris est, quod, quia Soli præuenit, & summo mane candenti colore exoritur, Luciferi nomen accipit: contra, ab occasu quia refulget, nuncupatur Vesper. Cæsaris occipitio additum est, quòd Cæsar ex Venere genitus

genitus est, & Veneri cognomento Genetrici sidus attribuitur. nam eius natura cuncta generantur in terris; iccirco eandem alij Iunonis, alij Isidis, alij etiam Matris Deûm asseruere. nanque in alterutro exortu genitali rore conspergens, non terram modo, verum animantia quoque omnia stimulat, ideoq; iecori præfici veteres tradidere. Siquidem, vt inquit Galenus, ex spiritu resoluto ab hepate in toto efficit corpore, appetentiũ oblectantiumq;. Quippe Cæsar, cum se ex Venere natum, & Veneris sidus in genitura habere persuasum haberet, staturæ sui corporis culturam adhibens, studebat vt vulgus crederet, ab ea se & pulchritudinem & gratiam quandam habere, auctore Dione libro. LI. Quare suis id ipse signum complurimis statuis, imaginibusq; in nummis adscribi passus est. Neque vanum hoc videbatur, quoniã Venerem, geniture dominam, corpora producere longa, candida vel venusta pulchritudine composita, molliora, delicatioraq;, cœlestium rerum periti confirmant. Itaque Cæsarem statura fuisse excelsa, colore candido, teretibus membris, circa corporis curã morosiorem, à Suet. cap. XLV. & Plutarcho traditum est. Illud tamen obseruatu est dignum, sideris nota, quæ in nummis, Cæsare adhuc inter humanos agente, est descripta, Veneris esse, non Cometis: verum illa, quæ in nummis, post Cæsaris mortem impressis, effecta est, Cometis typum declarat. hocq;, tum crines additi, tum inscriptio ea, quæ apotheosim indicat, plane ostendunt. Cæterũ de Veneris stella Plinius ait lib. II. cap. VIII. magnitudine cuncta alia sidera superare, claritatis quidem tantæ, vt vnius stellæ radijs vmbræ reddantur. signiferi ambitum peragere tricenis & duodequinquagenis diebus, neq; longius partibus XLVI. ab Sole vnquã abscedere, ibidem scribit, atque cap. XVII. P. Sepullij nullã equidem mentionem apud scriptores habeo, verum Macros complures fuisse monumenta docent. Apud Ciceronem ad Atticum libri I. epist. III. & lib. IV. epistola XI. de quodam C. Macro, ac de Licinio similiter cognomento Macro, cuius etiã nummus extat argenteus. Et in epistola IIII. lib. II. ad Quinctum Fratrem, mẽtio est, & apud Liuium lib. IX. apud

Plinium

Plinium libri xxxiii. cap. i. Fuit etiam Romæ Aemilius Macer, Veronenſis poeta, qui herbas, ſerpentes, & volucres carmine complexus eſt, vt inquit Ouidius in iiii. Triſt.

Sæpe ſuas volucres legit mihi grandior æuo,
Quæq; nocet ſerpens, quæ iuuat herba, Macer.

De hoc cum ipſe in compluribus locis mentionem fecit, tum epiſtola ad eum ſcripta libro ii. de Ponto. Hic floruit Auguſti temporibus, perijt in Africa eiuſdem Imperij anno xxviii. vt Euſebius tradit, & meminit Crinitus libri Poetarum iii. capite lii. Imperatoris prænomen inter honorificentiſſimos titulos Cæſari à Senatu decretum, ſupra ex Suetonij auctoritate oſtendi, non illud quidem, quod ceteris Imperatoribus priſco more exercitus victores duci dare conſueuerant, nam multas ob victorias & ipſe id ſæpius conſecutus fuerat, verum illud, quo maximum, abſolutumq; imperium declaratum eſt. De hoc enim prænomine Cæſari dato, ſic ſcripſit Dio libro xliii. Imperatoris quoque nomen, non antiqua tantum pro conſuetudine, qua id cum alij, tum ipſe quoque ſæpius ex bello reportauerat, neque ea ratione, quòd ei merum imperium, abſolutamq; poteſtatem deferrent, Cæſari tribuerunt, ſed eo modo, quo nunc ijs, qui ſummum imperium obtinent, tum primo Cæſari primum impoſuerunt, tanquam ipſi proprium: qui paulo poſt ſubiungit: Id vero nomen Imperatoris à Iulio, quemadmodum etiam Cæſaris nomen, tanquam peculiare ſummi imperij cognomentũ, ad omnes deinceps Imperatores dimanauit, non tamen ſublata antiqua huius nominis ratione, ſed vtraque integra. itaque denuo Imperatoris nomen adſciſcit, qui victoriam eo dignam obtinuit. Imperatoris igitur nomen, vt & reliqua, omnibus ex æquo Imperatoribus primum tribuitur: qui vero in bello rem eo cognomento dignam geſſit, is antiqua conſuetudine Imperator denuo ſalutatur: vnde fit, vt quis ſecundo, tertio, ac toties omnino, quoties id mereatur, Imperator nuncupetur. De hoc item prænomine ſic ſcriptum reliquit Appianus in Lybicæ hiſtoriæ procemio: C. autem Cæſar ſuperatis Romanis, imperioq; ſuſcepto, & in poteſtatem

ſtatem

ſtatem redacto, formam quidem politiæ nomenq; ſeruauit, re autem principem ſe cunctis præſtitit. Eſtq; in hanc vſque ætatem eadem ſub vno poteſtas principe, quos neutiquã Romani reges appellant; vetus iuſiurandum, vt ego arbitror, in primis veriti: Imperatores eos dici maluere, quod priſcorum ducum nomen fuit. Sunt autem re ipſa vere reges. &c. Hic nummus vetuſtiſſimus in nobiliſſimo quidem honeſtiſſimi Torquati, Petri Bembi Cardinalis hæredis, Muſæo, inter alios pene innumerabiles ſpectatu digniſſimos nunc habetur.

IN CAESARIS IMAGINIS,
IN TABVLAE CAPITVM
NVMMO X. XI. XII.
ET
VENERIS GENETRICIS NOTAS,
IN TABVLAE POSTER. PARTIVM
NVMMO XXXIX. XL. XLI.
COMMENTARIVS.

RAETEREA & nummus eſt tum argenteus, tum aureus, cum eadem inſcriptione: MACER, Veneris ſigillo, ſcutum, & pilam in regionibus diuiſam, habente, propter nationes armis, duce ipſa dea, ſibi, totis trium orbis partium angulis, Aſiæ, Europæ, atque Africæ, ſubiectas. In auerſa facie cum capite Cæſaris laurea corona velato, & ſtella, vt dixi, ex

O occipitio

occipitio, ac titulo: CAESAR IMPER. in alio, apud Rinaldum Odonium ciuem Venetum: CAESAR DICT. PERPETVO. Qua ratione & in alijs videre est, eandem Venerem cum scuto, & globo, vt supra, in regionibus diuiso, dextra porrecta malum sustinere, hac circumscriptione: C. MARIDIANVS, qui fuit æris, argenti, auri flandi feriundi Triumuir: de quo supra. Verum, quod attinet ad lauream coronam, Cæsaris perpetuum gestamen, sciendum est, hoc quidem tempore cum caluitij deformitatem iniquissime ferret, obtrectatorum sæpe iocis obnoxiam expertus, ex omnibus decretis sibi à Senatu Populoq; honoribus, non aliud recepisse, aut vsurpasse libentius, quam ius coronæ laureæ perpetuo gestandæ, quod tradit Suetonius capite XLV. de qua & Dio meminit libro XLIII. hoc etiam innuit Appianus lib. Ciuilium II. vbi dicit: Triumphalibus indutus ornamentis continue sacra ferebat.

IN CAESARIS IMAGINIS
IN TABVLAE CAPITVM
NVMMO XIII.
ET
MILITARIOR. SIGNORVM,
ARATRI, ET VIRGAE
NOTAS.

IN TABVLAE POSTER. PARTIVM
NVMMO XLII.
COMMENTARIVS.

VATVOR ſubinde notæ in vetuſtiſſimo alio numiſmate habētur apud egregium virum Torquatum Bembum, cum inſcriptione: TI. SEMPRONIVS GRACCVS (aliæ litteræ propter vſum conſumptæ non apparent) in altera parte, cum Cæſaris facie ſine aliquo titulo. Prima enim nota ſignum eſt militare cohortis, quod vexillo, ac lunari effigie, pateris duobus, & bilance compoſitum eſt. Quę ſequitur aquila, tanquam in legione princeps Romanorum fuit ſingulare ſignum, quam, cum victoriæ Ioui in bello contra Titanos, dum cœlo ſacrificaret, auſpicium ei fuiſſet propitium, & victoriam conſecutus fuiſſet, ac pro tam felici omine, in ſignis bellicis ſimulacrum aureum haberi voluiſſet, tutelæq; ſuæ virtuti dedi-

dedicaſſet, Romani in militari ſigno ſuſceperunt, vt Fulgentius in Mithologijs tradit. Ego cū de hac, tum de cohortium ſignis, quantum materia poſtulat, in nummis Galbæ principis verba feci. Altera porro nota, aratrum eſſe, ex Tiberij, & Caligulæ Imperatorum nummis æreis, in quibus iuuenci duo, cum bubulco ſub aratoris geſtu conſpiciuntur, & Diui Veſpaſiani argenteis, cum ijſdem animalibus iugatis, hoc cum inſtrumento, deprehendimus. Poſtrema vero nota, ſceptri effigiem refert. hoc, vt Deos, ſic Reges, Imperatores, Conſules, exercituum Præfectos, atq; Prætores vſos fuiſſe ſatis notum eſt. At primum quis fuerit Tiberius iſte Sempronius Graccus, conquirendum eſt. Imperiti quidam arbitrati ſunt, Graccum illum Sempronium fuiſſe, qui in Hiſpania pro Conſule Celtiberos in deditionem accepit: vel Tiberium huius filium, Cai fratrem, qui pernicioſiſſimam legem agrariam pertulit. quod ſane conſtare non poteſt, ob magnum temporum interuallū. Apud Velleium Paterculum poſteriori volumine, de quodam Sempronio Gracco legitur, violatore domus Auguſtæ, ob adulterium commiſſum cum Iulia, Auguſti filia, Tiberij vxore. Huius mentionem facit Tacitus Annalium libro primo, his verbis: Par cauſa ſæuitiæ in Sempronium Graccum, qui familia nobili, ſolers ingenio, & praue facundus, eandem Iuliā in matrimonio M. Agrippæ temerauerat; nec is libidini finis. traditam Tiberio peruicax adulter cōtumacia & odijs in maritum accendebat. litterasq́;, quas Iulia patri Auguſto cum inſectatione Tiberij ſcripſit, à Gracco compoſitæ credebantur. Hoc fortaſſe, aut huius patre, Quæſtore ſub Cæſare, nummus percuſſus fuit. Notatu hoc perinde dignum eſt monumentum, Graccus nomen per duplex c à veteribus fuiſſe ſcriptum, non cum aſpiratione h, vt in omnibus fere libris impreſſis legi, præterquam apud Solinum, vbi recte ſcriptum inuenio. Cæterum de ſignis duobus militaribus, quæ infra ſunt, videlicet vexillo, & aquila, & de aratro, hoc moris fuit apud veteres, pro ſymbolo coloniarum ductarum in oppida, militaria ſigna, vel iuuencos duos cum viro aratrum ſuſtinente, vel vtrunque ſimul, in nummis exculpere, vnde an-

de an-

de antiqua illa inſcriptio eſt Terracinæ coloniæ, in templo: IVSSVM IMPERATORIS CAESARIS QVA ARATRVM DVCTVM EST. eo quòd monumenta teſtantur Cæſarem complurimas duxiſſe colonias. In Luſitania treis: Pax Iulia, quæ hodie Baidoiz: Scalabis, ſiue Præſidium Iulium, quæ hodie trugillo: Oliſippum, alias Felicitas Iulia. In Bætica duæ: Atubi, ſiue Claritas Iulia: ac Ituci, ſiue Virtus Iulia. in Tarraconenſi, Iulia Obricia, quæ poſtea Flauia. In Gallia Narbonenſi vna, Pacenſis Claſſica, Forum Iulij Octauianorum. In Dacia Apulum, hodie Alba Iulia: in Syria Cœleſiria, Berytus ſelix Iulia, quæ poſtea Auguſta, ab Auguſto Cæſare. In Aegypto Pharus. In Italia ſex (fuiſſe, monumenta teſtãtur,) Capua ſcilicet, Iulia Felix dicta: Caſſilinum: Forum Iulij: Pola, Pietas Iulia dicta: Hipſella, & Nouocomum, vt ipſarum indicant nomina: de quarum alijs Nummi, vel lapides vetuſti: deq; alijs Paullus Iuriconſ. Plinius, Ptolomæus, Tacitus, Vlpianus Iuricons. Frontinus, Cicero, & Appianus teſtati ſunt. Suetonius capite XXX. & Plutarchus, ſcribunt Cæſarem eo quidem tempore, quo Galliarum imperium obtinebat in Ciſalpina Gallia, in eo oppido, quod tunc dicebatur Comum, coloniam duxiſſe quinque inquilinorum millia, è quibus quingenti illuſtriſſimi Græci fuere, eumq; Nouocomum appellaſſe. Et Dio libro XLIII. prodit, ſic & Plutarchus, confectis à Cæſare ciuilibus bellis, eo Dictatore quinctum, complurimas in Italia nouas ædificaſſe vrbes, & Corinthum, ac Carthaginem, iam pridẽ erutas, à fundamentis erexiſſe, & in eas colonos duxiſſe. Verum diſſentiens Appianus in fine libri Alexandrini, & Libyci, tradit, Cæſarem, ſomno monitum poſt victoriam de Pompeio, Dictatorem primum de Carthagine reficienda tantummodo in Commentarium ſuum retuliſſe; moxq; Romam regreſſo, quum reficere eam deſtinaſſet, à coniuratis de medio ſublato, ab Octauio Cæſare eius filio poſtea id opus perfectum fuiſſe; ita ſcribens: Procedente mox tempore, cum C. Graccus tribunatum plebis Romæ gereret, coorta ſeditione ex inopia, viſum eſt ad ſex mille colonos ſorte ductos in Libyam mittere. Verum deſignatis mœnibus circa vrbem,

ca vrbem, lupi fundamenta iam cœpta dissipasse euertisseq; dicuntur. qua ex causa Senatui ab ædificatione continere placuit. Posterius vero C. Cæsarem, qui Dictator ex victoria creatus, Pompeium in Aegyptum, ac deinde amicos eius ex Aegypto in Libyam fugientes prosequentem, castris apud Carthaginem positis, per somnum vidisse memorant exercitum ingentem lacrymis ante se vbertim deplorantem, eaq; visione territum sibi ad memoriam scripsisse, Carthaginem denuo reficiendam esse. Itaque non multo post cum Romam rediisset, tenuioribus agros ab illo deposcentibus sic ordinem dedisse, quasi nonnullos ex his Carthaginem, nonnullos Corinthum esset dimissurus. Cæterum illo in Senatu occiso, à ciuibus Octauium Cæsarem, qui postea Augustus cognominatus est, inuentis huiusmodi à patre scriptis, Carthaginem, quæ nunc est, erexisse. verum aliquanto submissiorem, cum priscæ eminentiam vrbis vereretur condidisse. Colonos ex Romanis ter mille à principio illuc missos fama est, reliquos ex finitimis in vnum collectis additos. In hunc modum Romani Carthaginensibus olim parentem Libyam sibi subegere, & Carthaginis vrbem à fundamentis erutã, restituere denuo post euersionem duobus & centum elapsis annis. Plutarchus sic de his meminit: Ad conciliandum etiam sibi militum animos, quasdam deduxit colonias, ex quibus clarissimæ sunt Carthago atq; Corinthus. Verum aut harum vrbium ædificationis, aut aliarum causa, ad coloniam profecto aliquam, vel ad plureis à Cæsare ductas hic nummus spectat, ideoq; sceptrũ, quod, vt diximus, magistratuum fuit insigne, & ex ebore factũ erat, vt Ouidius in illo Fast. l. 1.

Celsior ipse loco, sceptroq; innixus eburno,

additum est cum alijs insignibus. nam colonias qui potestatem mittendi habebant, siue Imperatores, siue Consules, aut Duumuiri, vel quauis alia dignitate insigniti essent, qui Populi Romani maiestatem repræsentassent, hoc insigni decorati fuere. Sed de colonijs latius suis locis.

IN

IN VICTORIAE IMPLVMIS, SIVE CORINTHI VRBIS IMAGINIS, ET BELLEROPHONTIS CHIMAERAM OCCIDENTIS NOTAS IN NVMMO XLIII.

COMMENTARIVS.

ERVM ſiue à C. Iulio Cæſare, ſiue ab Octauiano, eius filio, ducta ſit Corinthus colonia, vetus ex ære Corinthiorum extat nummus, cum vrbis capite fœmineo, ſiue Victoriæ implumis, ab altera Bellerophontis pegaſo ſuper æquo Chimæram occidentis ſigno, atque inſcriptione: COL. L. IVL. COR. hoc eſt: Colonia Latinorum Iulia Corinthus. Siquidem Corinthum coloniam à Cæſare deductam fuiſſe, Dionis atque Plutarchi teſtimonijs ſupra declaratum eſt. Duo enim coloniarum fuere genera, quæ à Pop. Romano deducebantur, nanque aliæ ciuium Romanorum, aliæ Latinæ dicebantur, quæ ius Latij, hoc eſt ius petendi magiſtratus in ciuitate Romana adipiſcerētur, vt Parma, & Mutina, quæ Romanæ ſunt, & Bononia quæ Latina, Liuio teſte libro XXXIIX. & ex Strabone, Pediano, & Tranquillo in Cæ-

ſare capite VIII. deprehenditur. Erant præterea coloniæ, quibus ius Italiæ dabatur. Erant & Latinorum veterum, quæ & Latij veteris appellabantur: quales in Hiſpania multas fuiſſe, refert Plinius. de quibus omnibus latiſſime apud Sigonium in ſuis de iure Latij libris, & de colonijs, propediem in lucem prodituris. ſic Latina colonia Corinthus fuit. Bellerophontem itaque genere Corinthum fuiſſe, apud Palephatum lego. Hic pulcher quidē iuuenis & optimus cum eſſet, à Stenobea, vel, vt Fulgentius, Antia, fœmina laſciua, Prœti vxore, de coitu interpellatus, eam repulit, quare ab ea indignata apud maritum de violentia accuſatus, ad ſocerum illius Iobatem proficiſci iuſſus, à quo mox in vltionem criminis ad Chimæram & Solymos expugnādos miſſus eſt, vt ſub prætextu patrandæ glorię in ea pugna interiret. Verum Solymis ipſe & Chimæra deuictis, fabula fertur fuiſſe confićta, ibiq; in valle quadam extare Piſandri eius filij ſepulcrum, qui in bello ceciderat, apud Strabonem legere eſt libro XIII. Ideo Corinthij præclari facinoris ciuis eorum memores, eius exemplum in nummis impreſſere. Chimæram enim aiunt Lyciæ montem fuiſſe, in imo leonibus & ſerpentibus inhabitabilem, in medio autem paſcua eſſe, cuius è vertice ſummo flammarum globos, admodum Aetnæ in Sicilia, vt Solinus dicit, & Veſuuij in Campania erumpere inquiunt, vnde datus eſt fabulæ locus, vt Chimæra monſtrum dicatur tria capita habere, vnum leonis, aliud Chimæræ, hoc eſt capellæ, aliud draconis, illorumq; capita ignem efflare; de quo Lucretius:

Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra.

inde & Ouidius Metamorph. VI.

Quoque Chimæra iugis, medijs in partibus hircum,
Pectus & ora leæ, caudam ſerpentis habebat.

Quare & Homerus inquit:

Πρόσθε λέων ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.

Heſiodus quoque in Theogonia triceps monſtrum fuiſſe oſtendit his verſibus.

ἡ δὲ χίμαιραν ἔτικτε πνέουσαν ἀμαιμάκετον πῦρ,
Δεινήντε, μεγάλην τε, ποδώκεά τε, κρατερήν τε.
Τῆς δ' ἦν τρεῖς κεφαλαί, μία μὲν χαροποῖο λέοντος,
ἡ δὲ χιμαίρης, ἡ δ' ὄφιος κρατεροῖο δράκοντος,
Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δ' ἐ χίμαιρα,
Δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο.
Τὴν μὲν πήγασος εἷλε, καὶ ἐσθλὸς Βελλεροφόντης,

Palephatus autem inquit, iuxta Xantum fluuium, Telmiſo in monte, tres tantum aditus fuiſſe, duo ex anteriori parte ciuitatis Xanthiorum, alterum retro ex Caria, reliquas vero rupes fuiſſe; in medio ingentem terræ hiatum, ex quo ignis exibat; in his etiã altum montem, cui nomen erat Chimæra, cuius in anterioribus aditibus habitaſſe leonem, retro vero draconem: quem in montem Bellerophontem igne immiſſo, ſiluam atque ſimul feras comburentem, habitabilem feciſſe: ex quo fabulam fictam eſſe, ſcribit. De Chimeræ item forma Homerus Iliados libro VI. ita ſcribit: Principio imperat, vt Chimæram expugnet, atque occidat, animal indomabile, inexpugnabile, neque humano, ſed diuino genere ortum, anterius quidem leonem, poſterius uero draconem, medio autem capram, atque terribiles ex ore flammarum globos cum ſpiritu effundẽtem. Seruius itaque eandem, quam Homerus, formam deſcribit: vnde ab Horatio triformis appellatur. hinc Ouidius Triſtium libro IIII.

Eſſe canes vtero ſub virginis, eſſe Chimæram,
A truce quæ flammis ſeparat angue leam.

Chimæram perinde ex Echidna & Tiphone natam eſſe, poſtremo à Bellerophonte, pegaſi auxilio, occiſum eſſe, poetæ fingunt. Pegaſus autem, equus alatus, ex ſanguine Meduſæ natus eſt ſecundum Ouidium, & Fulgentium; vel Meduſæ filius à Neptuno genitus, vt Aratus dicit, cum Bellerophontem excuſsiſſet, in cœlum ſubuolaſſe, & inter ſidera ab Ioue collocatus traditur. Euſebius autem, & ante eum Palephatus, Bellerophontis animum coercitum ſignificari tradunt. nam leonem, fortitudinem; capram, procacitatem, atque laſciuiam, cui ille fortiter obſtitit; draconem, inſultum, pugnamq; periculoſam interpretari aiunt,

ex quo emanauit illud Horatij dictum, cum de iuuenis perdito amore loqueretur,

Vix illigatum te triformi
Pegasus expediet Chimæra.

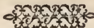
Chimæra enim, vt in Mythologijs Fulgentius libro III. narrauit, quasi κυμέρωτος, ideſt fluctuatio amoris, interpretatur. Ideo etiã Chimæra pingitur, quia amoris treis modi ſunt, hoc eſt incipere, perficere, & finire. Dum enim amor recens venit, vt leo feraliter inuadit, vnde & Epicharmus ait, δαμασὶς ἔρως λεοντείᾳ δυνάμει θάλερος, ideſt domitor cupido leonina virtute vireſcẽs. Nam & Virgilius in Georgicis tetigit, dicens:

Catulorum oblita leæna
Sæuior errauit campis.

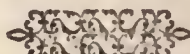
At vero capra, quæ medio pingitur, perfectio libidinis eſt, illa videlicet cauſa, quòd huius generis animal ſit ad libidinem valde procliuum: vnde Virgilius in Bucolicis ait: Hœdiq; petulci. Ideo & Satyri cum caprinis cornibus pinguntur, quia nunquam ſaturantur libidine. At vero, quòd dicitur poſtremum, draco illa ratione ponitur, quia poſt perfectionem vulnus det pænitentiæ, venenumq; peccati. Erit hic ordo dicendi, quod primum ſit in amore inchoare; ſecundum, perficere; tertium, pænitere de perfecto vulnere. ſic Fulgentius. Præterea Cælius Lectionum antiquarum ex Theogoniæ Heſiodi interpretibus. ſic de Chimæra verba fecit lib. XIII. cap. IX. (in hoc enim ſua gloria eruditiſſimum virum fraudare nolo) Nunc illud enotamus, inquit, Chimæram ſenſu allegorico, tres rhetoricæ partes indicare: dicanicum, ſiue iudiciale: panegyricum, ſeu demonſtratiuum: ſymbulenticum, vel deliberatiuum: vt leo dicanicum præferat genus, quod exterret, ac elingues quodammodo ex aduerſum dicentes conſtituit. Chimæra vero, ideſt capra, panegyrici obtineat typũ: quia laſciuiat lætius ſimul qui dicit, ſimul etiam qui audit. Symbuleuticum genus draconis eſſe aiunt, quod varium in primis ſit, ac πολύστροφον, id eſt multarum conuerſionum, & longiore ad perſuadendum orationis tractu vtatur. Monſtri vero mater, ab He-

ſiodo

» ſiodo dicitur Echidna (ego in ſequentium numiſmatum Com-
mentarijs Echidnæ imaginem ex antiquis nummis deſcripſi) quã
» non eſſe aliud volunt, quàm ποικίλον νοῦ καὶ πολυειδῆ, ideſt variam
» multiformemq́; mentis vim ; aut longiorem, πολύελικτον, ideſt
» multiplicibus implicitam ſpiris artem, Chimæræ inſtar ignis euo-
» mentem globos. Cæterum pro ingeniorum tamen captu, ſunt
» qui varie admodum Chimæræ figmentum, ad veritatem reuo-
» cent, nam, vt miſſa faciamus alia, eſt qui ἠθικῶς eſſe Chimæram
» putet vitiorum quandam varietatem, ac multiformem, perinde
ac Chimera eſt, vim: quam perimit Bellerophon, ideſt vir bonus
» prudensq́;, qui Bellerophon nuncupatur, velut malorum occiſor:
» nam ex dialecto, bellera vocantur mala, id eſt τὰ βέλλερα. hacte-
nus Cælius. Bellerophon itaque Latinæ ſapientiæ conſiliatorem
interpretatur, teſte Fulgentio ex Homeri, & Menandri auctori-
tate. Antion vero contrarium, & prætos Pamphila lingua ſordi
dum dici, idem tradit, Heſiodo ſcribente, Cum ſimili fere ſigil-
lo percuſſus & alter eſt nummus æreus, tam in anteriori parte,
quam in auerſa, cum inſcriptione Græca, vt vides, ex qua vetu-
ſtate conſumpta, vix illa elementa depromere potuimus.

C· IVLI CAESARIS
NVMISMATA.
QVAE EIVS POST MORTEM EDITA SVNT.
ANNO VRBIS DCCIX.

IN DIVI IVLI IMAGINIS
IN TABVLAE CAPITVM
NVMMO XIIII.
ET
VITVLI, NOTAS.
IN TABVLAE POSTER. PARTIVM
NVMMO XLV.

COMMENTARIVS.

OCciso Cęſare Idibus Martijs per ſexaginta coniuratores, qui in eum conſpirauerant, Senatu ſpectante, moxq; Antonij Conſulis hortatu, de more conſecrato, nummi ſignati ſunt cum Cæſaris imagine, & ab occipitio eius lituo, cum ſcripto: DIVI IVLI, à tergo vituli ſigillum, cum his litteris ſupra: Q. VOCONIVS: ſub

sub pedibus, VITVLVS. Animal hoc analogice cognomen Voconij ostendit. cuius exemplum ex nobilissimo honestissimi Torquati Bembi Musæo accepi. Voconiorum enim familiam Romæ fuisse, tum ex Q. Voconio Saxa tribuno pl. intelligi potest, à quo lex nobilis de mulierum hæreditatibus lata est, tum etiam ex vetustis lapidibus, qui in Saguntio Hispaniæ oppido sunt, compertum est.

VOCONIVS . ROMANVS.
PATRI . OPTIMO.

ex alio ibidem,

C. VOCONIO C. F. GAL.
PLACIDO. AED. II. VIRO II.
FLAMINI. II. QVAESTORI.
SALIORVM MAGISTRO.

item

POPILIAE L. F. RECTINAE
AN. XVIII. C. LIGINVS C. F.
GAL. MARITVS VOCONIVS
ROMANVS VXORI.

Voconiorum cognomento Vitulorum gentem fuisse, ex antiquo marmore in Germania, quod est in vico Frauenste, intelligitur:

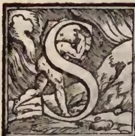
MARTI. LEVCETIO. PRO
SALVTE. IMP. DOMINI. N.
AVG. PII. Q. VOCONIVS.
VITVLVS LEG. XXII. PR. P.F.
PONENDVM. CVRAVIT.

Quinetiã Voconiorum gentem perillustrem Romæ temporibus Cæsaris fuisse, indicat Cicero Epistolarum ad Atticum libri VIII.
„ epistola XXIII. inquiens: Sed memento, præter Appium, neminem esse fere, qui ius non habeat transeundi: nam aut cum impe
„ rio sunt, vt Pompeius, vt Scipio, Setenas, Fannius, Voconius,
„ Sextius. Quis igitur hic fuerit Voconius, non ex loco Cicero-
„ nis solum, sed etiam ex demonstratis monumentis iam planum fieri potest.

IN

IN DIVI IVLI IMAGINIS, IN TABVLAE CAPITVM NVMMO XV. ET VITVLI A Q. VOCONIO VITVLO Q. NOTAS. IN POSTERIORVM PARTIVM NVMMO XLVI.

COMMENTARIVS.

Ed & Cæſaris imagine, alter nummus argenteus tantummodo aſper eſt, in auerſa parte Vituli ſigno ac litteris, ſupra: Q. VOCONIVS, infra S.C. ſub pedibus, VITVLVS Q. DESIGN. qui habetur apud Torquatũ Bembum, Petri Bembi Cardinalis hæredem, virum & ſuauitate morum, & benignitate præſtantiſſimum. Ex Quæſtoribus alij fuere ærarij, qui & vrbani appellabantur; alij prouinciales. Vrbanorum autem munus fuit, pecuniam publicam in ærarium delatam in tabulas publicas referre, vnde Varro Quæſtores ærarij dictos ſcribit, qui pecunias conquirerent publicas, teſte etiam Tacito libro XIII. Alexender ab Alex. Genial. Dierum libri II. cap. II. de Quæſtore Vrbano ita inquit: Nam & »
ærarij, & vectigalium Populi Romani curam geſſere: tum ſi quid »
pecuniarum

pecuniarum publice vel priuatim erogari, vel in ærarium condi deberet. Quæſtorum curæ demandabatur, cumq; exercitus ſcribi, & in campum legiones educi oporteret, ſigna militaria à Quæſtoribus ex ærario promebantur, eaq; ad Conſules in expeditionem ituros mittebantur. hæc ille ex Liuio, Cicerone Verrinarum prima, ex eodem in Prætura vrbana, ex Epiſtolarum ad Quinctum Fratrem libri primi epiſtola prima, & ex Aſconio in Diuinationem, didicit. Idem paulo poſt vrbanam Quæſturam primum magiſtratum fuiſſe, qui adoleſcẽtibus daretur, inquiens: Licet Quæſtura ex minoribus magiſtratibus in vrbe foret, eius tamen dignationis erat, vt optimus quiſque & bonæ indolis adoleſcens, ex illa gradum ad reliquos honores faceret. nanque hinc aditum reliquis ineundis magiſtratibus auſpicabatur: ſiquidem primis experimentis Quæſturę initiati, qui nullis ante honoribus vſierant inculpatæ vitæ teſtimonio, ad ædilitatem, mox præturam, & demum Conſulatum euehebantur. ſic ille. Prouinciales porro ij erant Quæſtores, qui cum Imperatoribus Romanis, hoc eſt cum Conſulibus, & Prætoribus in prouincijs ad exigenda vectigalia, ac tributa, omnemq; pecuniam adminiſtrandam, prædam, ac manubias in rationes publicas ad ærarium referendas à Populo mittebantur, vt apud Liuium legere eſt. multas quoque pecuniarias cura fuit tam Romæ, quàm in prouincijs exigere, & in publicis tabulis notare; omniumq; rerum pecuniarumq; notas, & illuſtres rationes dare: illasq; confectas per ſuos ſcribas in ærarium deponere. hos Theſaurarios bellicos hodie appellant. quorum etiam ius quandoque fuiſſe extra vrbem faſcibus vti, interdum cum ſecuribus, eiuſdem libri primi capite XXVII. legere eſt. Imperatoris etiam, ſuoq; nomine argentum, aurumq; ſignare ius habuere, vt in nummis antiquis à me obſeruatum eſt. Quæſtores enim moris fuit tum ex plebe, tum patricijs promiſcue creari, quod Cicero oſtendit Epiſtolarum ad Atticum libri VI. epiſtola VI. ſcribitq; Feneſtella capite III. de Magiſtratibus. Auctorem præterea habemus Dionem libro XLIII. poſt Hiſpaniam à Cæſare ſubactam, ab eo Quæ-

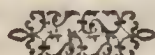
ſtores

ſtores vſque ad numerum XL. deſignatos fuiſſe: quorum fortaſſe ex numero hic fuerit Voconius: atque apud eundem Cæſarem Commentariorum de Bello Gallico libro primo, ſingulis legionibus, ſingulos legatos, & Quæſtorem præfeciſſe, vti eos teſtes ſuæ virtutis haberet, memoriæ proditum eſt.

AEGY-

AEGYPTO CAPTA
A CAESARE AVGVSTO
ANNO VRBIS DCCXXII.

IN DIVI IVLI IMAGINIS
IN TABVLAE CAPITVM
NVMMO XVI.
ET
CROCODILI SIGILLI, NOTAS,
IN TABVLAE POSTER. PARTIVM
NVMMO XLII.

COMMENTARIVS.

AEGYPTVS, felix, ac potens nauibus, frumento, atque pecunijs, Cn. Pompeio à Cæsare victo, & ab Achilla, exercitus regij præfecto, Photino eunucho, thesauri custode, Theodoro Samio, regis præceptore, & à Septimio, Tribuno militum, interfecto, vt Cæsar scriptum reliquit libro Ciuilium bellorum III. Dio XLII. & Florus IIII. vel à Sempronio Romano, vt Appianus Ciuil. II. post diuturnam, admodumq; periculosam cum Ale-

xandrinis dimicationem, in poteſtatem redacta eſt. quo autem pacto hoc acciderit, breuiter attingam. Audito Cæſar Pompeij ab eo victi in Aegyptum tranſitu, ſolita feſtinatione ſua, cum nemini patefeciſſet iter, Alexandriam clam peruenit: quo in loco à regijs miniſtris perbenigne receptus eſt. forte rex moram circa Caſſium montem adhuc agebat cum copijs, vt Cleopatræ, ſuæ ſororis, armis, quibus in ſe bellum parabat, obſiſteret, quæ Aegypto eiecta, exercitu regnum, ſibi æque ac fratri à patre relictũ, vendicare conabatur: ſiquidem Ptolemæus pater teſtamento reliquerat, vt Cleopatræ ſorori Ptolemæus filius, natu grandior, more Aegyptiorum regum, matrimonio coniungeretur, ſimulq́; regnarent, ac tutorem Pop. Romanum haberent. ſed per regis propinquos atque amicos expulſa fuerat. Tunc Alexandrini, cũ Cæſarem Cos. Cleopatræ forma accenſum, Cleopatræ regnum daturum eſſe ſuſpicarentur, in eum concitati ſunt. quare ipſe tunc palam defuncti patris Ptolemæi teſtamentum protulit, dicens ad ſe Conſulem atque Dictatorem, potentiã Pop. Romani in manu habentem, controuerſias regum pertinere: atque ita ex duobus filijs maiorem natu Ptolemæum, & ex filiabus eam, quæ ætate antecedebat, Cleopatram, cum minor natu eſſet Arſinoe, regnũ adminiſtrare iuſſit, teſte ipſo Cæſare Ciuil. III. & Dione XLII. Mox Photino, & Achilla, in Pompeium commiſſi ſceleris præmio, morte multatis, Theodoroq́; fugiente in Aſiam à Caſſio cruce ſuſpenſo, iterum tumultuatis, cum regium exercitum in eũ concitaſſent, prælio tandem, iuxta Nilum victi ſunt, quo flumine regis cadauer poſtea cum lorica aurea inuentum eſt anno vrb. DCCV. ipſo iterum Cos. & Dictatore. Cleopatram autem fratris loco, ob ſtupri gratiam, ſolam regnum Cæſar voluit obtinere. ſed veritus, ne Aegyptij, ob feminæ imperium, aliquid iterum nouarent, eam cum alio minori fratre in matrimonium coniungere ſtatuit, & verbis quidem vtrique regnum tradidit, re autem Cleopatram ſolam reginam conſtituit. Sic Aegyptus à Cæſare primum capta eſt, ſed Romano tunc haud ſubacta eſt imperio: Octauiani ſubinde Cæſaris temporibus, victa ab eo Cleo

patra

patra cum Antonio nauali certamine apud Actium promontorium anno vrbis DCCXXII, prouinciæ formam accepit: eamq; primus apud Alexandrinos Cornelius Gallus administrauit. cuius ob rei memoriam, hic argenteus nummus cum alijs partim diuersis, in Diuiq; patris reuerentiam, ab Augusto signatus est cum eiusdem Diui Iuli effigie ab vno latere, & Cometæ, vt opinor, sigillo; ab altero vero Crocodili imagine; cuius beluæ rationem, atque Cometis, oportuniori loco in numismatibus eiusdem Augusti explicabo. Hæc autem ex Cæsaris Commentariorum de Bello Ciuili libro III. & IIII. Liuij CXII. Appiani II. Dionis XLII. Flori IIII. Suetonio, Plutarcho in Pompeio, & in Cæsare, Sex. Ruffo, & Eusebij Chronicis, accepimus. Huius autem nummi copiam mihi fecit egregius vir, Ioannes Sambucus Tirnauiensis, Pannonius, antiquitatum amantissimus.

IN DIVI IVLI IMAGINIS, IN TABVLAE CAPITVM NVMMO ET CVRRVI ELEPHANTORVM, NOTAS, IN TABVLAE POSTER. PARTIVM NVMMO XLIII.

COMMENTARIVS.

OVIMVS ex æreo vnciali fere numiſmate, impreſſo poſt Cæſaris mortem, quod ſané haud vetus comperi, ſed, vt mea tulit opinio, recenter flato, licet nonnulli, qui hoc ſtudium profitentur, ab exemplari perantiquo exceptum fuiſſe arbitrentur, de quo in præſenti meam non ſum laturus ſententiam, donec de meo iudicio teſtimonio veteris nummi certior factus fuero: quæ tamen ad notæ pertinent explicationem, minime prætereunda iudicaui. Fortuna igitur Cæſari breui tempore quinque nobiliſſimorum triumphorum materiam præbuit, Gallici, Alexandrini, Pontici, Africi, atque Hiſpanienſis, vt Liuius docet libro c x v. & cxvi. quattuor, poſt deuictum Scipionem, ac Iubam, eodem menſe, ſed interpoſitis diebus egit, vt Tranquillus refert cap. xxxvii. nouiſſimum autem poſt ſuperatos Pompeij liberos. Primus enim de Gallia fuit triumphus, in quo plurimas, & maximas duxiſſe

nationes

nationes, Appianus inquit Ciuilium II. in hocq; Rheni, atque Rhodani fluuiorum, & ex auro captiui Oceani simulacra, inter pompæ fuere gestamina. Sequenti vero triumpho, qui fuit Aegyptius, in ferculis Nilus, Arsinoe regina, & ad simulacrum ignium ardens Pharus, teste Floro, de quo & Dio libro XLIII. Deinde Ponticum de Pharnace: inter cuius pompę fercula trium verborum prælatus est titulus, Veni, vidi, vici. quæ verba à Thusco Romano prius dicta fuisse, supra memorauimus. Huic proximus fuit Libycus, non de Scipione, sed de Iuba, & Mauris, in quo captiuus filius Iuba quoque nomine, qui postea inter doctissimos scriptores rei rusticæ numeratus est, tunc infans admodum ducitur, Plutarcho tradēte, atq; Appiano. ex his subactas prouincias, Hispaniam, Pharsaliam, & Thapsum, Appianus memoriæ prodidit, triumphis per simulacra, & imagines inscriptas, hominumq; clades pariter expressas fuisse, viros quoque similitudinibus varijs scriptisq; repræsentatos, Pompeij imagine excepta. Hos quidem triumphos duxit tertium ipse Consul, simulq; tertium Dictator anno vrbis DCCVII. Deinde quartum Dictator, atque totidem Consul sequenti anno, profligatis iunioribus Pompeijs, de Hispania egit triumphum, & Munda oppidum præferebatur. Inde Velleius, Quinque egit triumphos, inquit, Gallici apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitit. Hic Velleij locus postulare videtur, vt meā de hoc sententiā proferā, quis fuerit ex citro Gallici triumphi apparatus; Alexandrini ex testudine, Pontici ex Acantho, Africi ex ebore, & qui Hispaniensis ex argento rasili; quod à plerisque viris doctis ignoratum audio. Hunc igitur in primis Gallici triumphi apparatum, intelligo currum, in quo Cæsar triumphauerat, atque oppida, vel simulacra, in triumpho prælata, ex citri ligno fuisse confecta: Siquidem hoc ad luxuriam veterum lectulorum, & mensarum in ornamentis attulisse, Plinius indicat libri XVI. cap. XLIII. Quod Cicero Verr. VI. hisce verbis etiam declarauit: Tu maximam, & pulcherrimā mensam citream à Q. Lutatio Diodoro, qui, Q. Catuli beneficio,

cio, à L. Sylla ciuis Rom. factus, omnibus ſcientibus Lilybæi abſtuliſti. & Martial. lib. IX. ita oſtendit:

Et teſtudineum menſus quater hexaclinon,
Ingemuit citro non ſatis eſſe ſuo.

An intelligendum eſt, militum triumphum comitantium veſtes citrino fuiſſe colore, inſuper ianuam palatij, ac Iouis optimi max. templi poſtes, totumq; Capitolium ornatum fuiſſe? Citrus enim arbor priſcis Romanis Imperatoribus fuit rariſſima, nobis notiſſima vulgatiſſimaq; eſt, à Plinio libri XII. capite III. Aſſyria dicta; & à Dioſcoride, Medica: nam è Medorum prouincia alias in regiones tranſlata eſſe dicitur. Arbor quidem nobiliſſima eſt, quæ ſola apud Atlantem montem in Mauritania naſci dicitur, quondam ob raritatem ſuam gratiſſima, teſte Theophraſto libri IIII. cap. IIII. cuius etiam fruticum fumo, ijs ſuper ardentibus aris impoſitis, rem ſacrã facere moris fuiſſe, docet Plin. lib. XIII. cap. I. quod etiã Romæ in coloſſeæ Traiani elegãtiſſimis columnæ ſcalpturis comperimus. Cæterũ de hac arbore ſcitu digniſſima legere eſt apud Theopraſtũ loco ſuperius citato, apud Dioſcoridem lib. I. cap. CXXXII. apud Plinium libri XII. cap. III. libri XIII. cap. I. libri XV. cap. VII. XIIII. XIIX. libri XVI. cap. XLIII libri XVII. cap. X. & libri XXIII. cap. IIII. & cap. VI. ſed planius apud doctiſſimum, totoq; de genere humano benemeritum Andream Mathiolum Senenſem, medicum, philoſophum, in Dioſcoridis libros; & apud eos, qui ab ipſo Mathiolo citantur.

Ex Acantho Ponticum triumphum Cæſar egit. Acanthus enim arbor eſt in Aegypto, ſemper frondens, vt oliua, & laurus: acanthos dicta, quia ſpinis eſt plena, qua abundat etiam Circina inſula, Seruio teſte in illis Maronianis Georgicorum ſecundo.

Aſpice & extremis domitum cultoribus orbem,
Eoaſq; domos Arabum, pictoſq; Gelonos.
Diuiſæ arboribus patriæ. ſola India nigrum
Fert hebenum: ſolis eſt thurea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſamaq;, & baccas ſemper frondentis acanthi?

Ex

Ex quo ligno, veluti de citro dixi, possumus interpretari currum triumphi in Pontici fabricatum fuisse, hostium postes, & reliqua exornata, vel militum clamydes ex acantho herba contextas fuisse: siquidem herba quædam acanthus quoq; dicta est, cuius lanugine vestimenta texebantur, sericarum vestium instar, teste Dioscoride libri III. capite XVI. vnde & illud est Virgilij Aeneidos primo:

. . . . . pallam signis, auroq; rigentem,
Et circumtextum croceo velamen acantho.

Et Statij Siluarum libro III.

Hic tibi Sidonio celsum puluinar acantho
Texitur, & signis crescit torus asper eburnis.

Inde & Plinius libri XXII. cap. XXII. inquit, Acanthus est topiaria & vrbana herba, elato longoq; folio, crepidines marginum, assurgentiumq; puluinorum toros vestiens. Ex quo conijcitur nobilissimam herbam fuisse, cum hac puluinaria deorũ inducerentur, vt ex Statio, & Plinio, qui & libri XXIIII. cap. XII. ita scriptum reliquit: Huic similis est spina illa, quam Græci acanthion vocãt, minoribus multo folijs, aculeatis per extremitates, & araneosa lanugine obductis: qua collecta etiam vestes quædam bombicinis similes fiunt in Oriente. Ex acantho igitur, vt dictum est, arbore currus triumphales, oppida, & reliqua facta fuisse, aut ex herba eodem nomine appellata, palatium, & templa exornata, vias, quibus triumphus ducebatur, stratas, atque opertas fuisse, existimari potest. In Alexandrino triumpho item apparatum è testudine fuisse intelligendum, hoc est, currum triumphalem, & quæ in triumpho res præferebantur, testudinibus in laminas sectis exornatas: nam testudinum putamina secare in laminas apud Romanos in vsu fuisse ad lectos, & repositoria vestienda, pro ornatu, Plinius scribit libri IX. cap. XI. qui & auctor est, testudines ad hoc officium idoneas fuisse, ob earum magnitudinem, quam tantam fuisse ait, vt earum teguminibus, vice nauigiorum, Indico in mari vterentur; vel inter insulas rubri præcipue maris his nauigare cymbis, atque singulorum superficie in Carmaniæ

angulo apud Chelonophagos casas tegere, ibidem tradit, atque libri VI. capite XXIV. qua quidem magnitudine & in Taprobana insula testudines reperiri, idem scripsit libri VI. cap. XXII. vnde illud est supra recitatum Martialis libri IX. carmen:

Et testudineum mensus quater hexaclinon.

nam antiquis summo in pretio fuit testudineum hexaclinon, hoc est stibadium, quo fulti discumbebant conuiuæ, sex lectos cœnatorios capiens, quos ex operæ testudineato facere Carbilium Pollionem primum instituisse, apud eundem Plinium legere est libri IX. capite XI. De cuius operis genere meminit idem etiã libri XVI. capite XLIII. De Africo porro triumpho ex ebore, illud sane intelligendum est, quod de præcedentium triumphorum ornamentis. ex ebore enim non modo deorum simulacra, mensarum pedes, ac ipsas mensas, lectulos, vehicula, sellas, ensium etiam vaginas, sceptra, aliaq; complurima opera cõficere, vel adornare, vti nunc etiam in complurimis operibus moris est, verum etiam currus exornare, ac imagines, quæ in triumphis præferebantur, vel oppidorum signa ex ebore facta gestare, scriptorum monumenta plane declarant, præsertim Dionis libro XLIII. qui de Hispaniensi Cæsaris triumpho scribens ita inquit: „ Proinde triumphum (cum non modo de extraneo hoste nullo victoriam reportasset, sed tantum etiam ciuium numerum perdidisset) non ipse tantum duxit, exhibito iterum populo prandio tanquam in communi quadam felicitate, sed Fabio etiam, Pedioq;, legatis suis, quiq; nihil proprijs auspicijs gesserant, triumphandi potestatem fecit. qua in re id risum multum excitauit, quòd ij imaginibus, ferculisq; non nullis non eburneis, sed ligneis vtebãtur. Quibus quidem verbis manifestissime apparet moris fuisse inter pompæ triumphorũ gestamina ex ebore signa præferre, quod vel Quinctiliani testimonio inferius declaratur. Sed & de hoc genere, vt etiã de citro, ac testudine, his verbis Plinius mentionem fecit lib. XVI. cap. XLIII. Hæc, inquit, prima origo luxuriæ, arborem alia integi, & viliores ligno pretiosiores cortice fieri, vt vna arbor sæpius veniret. Excogitatæ sunt & ligni bracteæ. nec satis. cœ-

pere

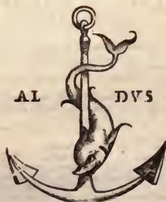
» pere tingi animalium cornua, dẽtes secari, lignumq́; ebore distin» gui, mox operiri. Placuit deinde materiem & in mari quæri. Testu» do in hoc secta. Nuperq́; portentosis ingenijs principatu Nero» nis inuentũ, vt pigmentis perderet se, plurisq́; veniret imitata li» gnum. Sic lectis pretia quæruntur, sic terebinthum vinci iubent » sic citrum pretiosius fieri, sic acer decipi. Modo luxuria nõ fuerat » contenta ligno, iam lignum emi testudinem facit. Hinc Quinctilianus eburnea oppida Cæsaris in triumpho prælata esse testatur lib. VI. cap. IV. vbi dicit: Ea dicatur sane fictio: vt Chrysippus, cũ » in triumpho Cæsaris eborea oppida essent translata, & post dies » paucos Fabij Maximi lignea, thecas esse oppidorũ Cęsaris dixit. Argẽto prętereа rasili Cæsarem quinctũ egisse triumphum, Velleius cum dixerit, nil aliud intelligi voluisse, mea est opinio, quàm imagines hominũ deuictorum, simulacra vrbium, fluminum, prouinciarũ, atque ipsum fortasse currum ex rasili argẽto fuisse, hoc est quasi raso, & nihil extantis aut redundantis plenitudinis, vt interpretatus est Valla lib. I. cap. VIII. vel, vt ego arbitror, rasili, idest non cælato, quod est contrariũ argento aspero, idest cælato: quòd scilicet simulacra illa confecta fuisse ex argenteis laminis planis, rasisq́;, & politis, quæ intus vacua forent. qua cum de re dissererem cum Tiberio Deciano, & cum Carolo Sigonio, uiris sane veterum rerum peritissimis, probare meam opinionem visi sunt. Suetonius scriptum reliquit, Cæsarem Capitolium ascendisse ad lumina, quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus: ex quibus quatuor atque sexaginta in victoria Libyca captos fuisse, testem habemus A. Hirtium de Bello Africo libro V. Hac enim in occasione videtur nummus æreus percussus, (si quidem perantiqui hoc sigillo inueniuntur nummi) cum imagine Cæsaris ab vno latere, & scripto: DIVI IVLI. ab altero autem cum curru triumphali ab Elephantibus quatuor ducto, superq́; currum ipso Cæsare triumphante sinistra manu laurum gestante; fortasse currui ex ære Cyprio exemplo alicuius in sublimi loco positi. Verum nummum ex notis infra impressis Aegyptium esse opus comperi: nanque

hoc ex alijs Canopicis, Alexandrinis, Heliopolitanis, aliarumq; præfecturarum nummis, obseruatum est. in quibus explicandis non paruo mihi adiumento fuere sacrę Aegyptiorum litteræ, ex vetustissima atque admirabili tabula Bembea à me nuper edita, & Imperatori Ferdinando missa. Cæsarem porro elephantibus curru iunctis triumphasse, ex huius nummi testimonio patet, quem tamen post Cæsaris mortem signatum esse, ipsa inscriptio, DIVI IVLI, quæ est in anteriori facie, ostendit.

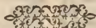
FINIS.

ERRATA SIC CORRIGE ET OMISSA ADDE.

Pag. 26. versu 33. partione; lege, partitione.
Pag. 35. versu 15. interpretatur; adde, ascribitur, hacq; de caussa circa Apollinis simulacrum etiam addita cernitur.
Pag. 69. versu 15. Plinium; adde, & Solinum. ibid. uersu 29. soli; lege, Solinus.
Pag 70 versu 15. prænomen; adde, esse. ibid. uersu 22. antiquas male legisse; lege ita: antiquas aut non uidisse, aut male legisse.
Pag. 73. versu 31. & 32. potuit; adde, miles.
Pag. 75. versu 2. Seruius in illa libri VI. lege, Seruius de Miseni funere loquens in illa libri VI.
Pag. 91. versu 26. munió; lege, municipio.
Pag. 96. in fine; adde, De magistratu autem pecuniæ feriendæ latè in sequenti libro, in Augusti Commentarijs, uerba fecimus.
Pag. 109. versu 5. trugillo; lege Trugillo. ibid. uersu 11. & 12 dele. ( )
Pag 114. versu, 31. & 32. symbulenticum; lege symbuleuticum.
ibid. uersu 34. persuadendumorationis; lege persuadendum orationis.
pag. 119. uersu 9. fuisse; adde, aut. ibid. uersu 15. usierant; lege, usi erant.

AL DVS

RERVM OMNIVM MEMORABILIVM QVAE IN PRIMO COMMENTARIORVM IN CAESARVM NVMISMATA LIBRO CONTINENTVR INDEX.

a Amphis-

Berytus

Cereale

Elephanti

Fuluia

Latinæ